T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEFSİR BİLİM DALI

YÂ-SÎN SÛRESİ KONULU TEFSİR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Fatih ONUK

10912764

ANKARA 2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEFSİR BİLİM DALI

YÂ-SÎN SÛRESİ KONULU TEFSİR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammet Fatih ONUK

10912764

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU

ANKARA 2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TEFSİR BİLİM DALI

YÂ-SÎN SÛRESİ KONULU TEFSİR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
……	…….
……	……...……..
……	…….
……	…….
……	…….

Tez Sınav Tarihi : …../……/……

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

(……/……/2…..…)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ……..……vii

KISALTMALAR .……..viii

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Önemi ……..……..……1

B. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi ……1

C. Tefsir ve Konulu Tefsir Hakkında ……..……4

BİRİNCİ BÖLÜM

YÂ-SÎN SÛRESİNİN TANITIMI

A- Sûrenin Adı……. ……..….18

B- Sûrenin Nüzûl Yeri.. ……...……...19

C- Sûrenin Fazileti.. ……..……...20

D- Münasebeti Kur'ân Açısından Yâ-Sîn Sûresi……22

1- Önceki Sûre İle Münâsebeti ……..……..…..22

2- Sonraki Sûre İle Münâsebeti……..…….....24

İKİNCİ BÖLÜM

YÂ-SÎN SÛRESİNİN KONULU TEFSİRİ

A- SÛREYE GİRİŞ 1-12. AYETLER ..……...26

1- Ayetlerin Metin ve Meâlleri ……...…..……..…….……27

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları …….……...…..…….……..28

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar …….……..……31

4- Ayetlerin Sebeb-i Nüzûller ……....…….……..….……32

5- 1-12. Ayetlerin Tefsiri……..……..……..36

a- Hz Muhammed'in Risaleti ve Risaletin Tasdiki…….……...36

b- Tenzil ve Gafil Kavim……...…….……41

c- Gafillerin Halinin Resmedilmesi ve Uyarının Etki Alanı ……...….……45

d- Âsâr ve İmâm-ı Mübîn'deki Kayıt ……..…….……50

6- Değerlendirme …….……..…..……52

B- ASHÂBU'L-KARYE KISSASI 13-32. AYETLER (TARİHSEL DELİL) ..…….…..….54

1- Ayetlerin Metin ve Meâlleri ……....……..……..……55

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları ……..……..……57

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar ……...……..……..……...59

4- 13-32. Ayetlerin Tefsiri …….……...……...…….60

a- Karye Halkı ve Elçilerle Olan Diyalog ……...……..……60

b- Mümin Kişi ve Kavmi ile Olan Diyaloğu….……..…..…….65

c- Karye Halkının Helak Edilişi ……..……...……..…….69

5- Değerlendirme ……..……..……..…..……..……72

C- ALLAH'IN YÜCELİĞİ VE KUDRETİ 33-47. AYETLER (DÜŞÜNSEL DELİLLER)..……..…..……75

1- Ayetlerin Metin ve Meâlleri …….……....…….……75

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları ……..…..…….…….……..77

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar …….……..…….…….……80

4- Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlleri .…….……..…..…….……80

5- 33-47. Ayetlerin Tefsiri ……..…….…….…….81

a- Ölü Toprağın Diriltilmesi……..……..……...81

b- Gece ve Gündüzün İlahi Kudretin Delili Olması ..……..…….…….84

c- Güneşin ve Ay'ın İlahi Kudretin Delili Olması ……..….……84

d- Gemi İle Taşımadaki Delil …….……..……..…87

e- Delilleri Yalanlama Adeti …….……..……..89

f- İnfak Emri ve Emre Verilen Cevap ……....……..……90

6- Değerlendirme ……91

D- YENİDEN DİRİLME VE CEZANIN GERÇEKLİĞİ 48-68. AYETLER (EĞİTSEL DELİLLER) …….…….93

1- Ayetlerin Metin ve Meâlleri……...……..……...…...……...93

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları……...…..…...……..…….95

3-. Ayetlerdeki Edebi Sanatlar ……..…..……96

4- 48-68. Ayetlerin Tefsiri ….……..…….96

a- Beklenen Vaad ……...……...97

b- Cennetliklere Verilen Nimetin Resmedilmesi ……..……99

c- Cehennemliklere Verilen Azabın Resmedilmesi ……..……..……....101

d- Allah'ın Nimetleri ve Uzun Ömür Talep Edenler ……..……104

5- Değerlendirme ……..……...……....106

E- SÛRE'NİN ÖZETİ: 69-83. AYETLER……..……108

1- Ayetlerin Metin ve Meâlleri ……..……108

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları…….....…...…...……110

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar ……..……..…...……...……111

4- Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlleri ……..…..……..112

5- 69-83. Ayetlerin Tefsiri ……..……..……...114

a- Kur'ân'ın Şiir Olmaması ……..……...…114

b- Nimetler, İlahların Acziyeti ve Peygamberi Teselli …..……...……..…116

c- Dirilmenin Temsili ……..…..…..……...118

d- "Kün fe-Yekün" Emri ……..……..……...121

6- Değerlendirme ……..……...…….....122

SONUÇ……..……..…123

BİBLİYOGRAFYA ……..……129

ÖZET…….…….134

ABSTRACT ...……...……...135

ÖNSÖZ

Rahman, Rahim olan Allahın adıyla…

İnsana ilmi öğreten Allah'a hamd, ilmin uygulamasını ve yollarını gösteren Peygambere salat ve selam olsun.

İnsanın dünya ve ahiret saâdetini hedefleyen, kıyamete kadar her çağda insanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek özelliği olan Kur'ân'ı Kerim indiği dönemden zamanımıza kadar farklı usullerle, yöntemlerle anlaşılmaya çalışılmıştır. Hz. Peygamber zamanında sahabe Kur'ân'da anlayamadığı yerleri doğrudan ona sorarak sorularına tatmin edici cevaplar alabiliyordu. Ancak Peygamber'in (a.s.) vefatından sonra İslam topraklarının genişlemesiyle Kur'ân'ı anlama ve yorumlama faaliyetleri bir takım yeni arayışları beraberinde getirmiştir. Bu yeni arayışlar neticesinde günümüze kadar farklı yöntemlerle muazzam bir tefsir külliyatı meydana gelmiştir. Çağımızda ilim erbabı, bu tefsir külliyatını göz ardı etmeden Kur'ân'ın mesajlarını muhatap kitleye anlayabileceği bir şekilde ulaştırmak için yeni yöntem arayışlarına girmişlerdir. Bu arayışlar neticesinde "*Konulu Tef*sir" olarak bilinen yeni bir yöntem geliştirmişlerdir.

Kur'ân'ın mesajlarını muhatap kitleye bütünselci bir perspektifle ulaştırmayı hedefleyen konulu tefsir çalışmaları genel olarak iki usulde işlenmektedir. Birincisi kavram tefsiri ve genel konulu tefsir kısımlarına ayrılan Kur'ân eksenli konulu tefsir çalışmalarıdır. Bu tefsir çeşidin de araştırılan konu(lar) Kur'ân'ın bütünlüğü içerisinde tefsir edilmeye çalışılır. İkinci usul ise bir sûrede yer alan konular sûre bütünlüğü içerisinde tefsir edilmeye çalışılır. Bizim çalışmamız da bu kısma girmektedir. Tezimizde mushaftaki tertip sıralamasına göre 36. sûrede alan Yâ-sîn sûresini sûre eksenli konulu tefsir yöntemiyle incelemeye çalıştık.

Bu vesileyle tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Muhammet Fatih ONUK

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale.

a.s. : Aleyhisselam

b. : Bin

bkz. : Bakınız

c. : Cilt.

cc. : Celle Celâlüh

çev. : Çeviren

Hz. : Hazreti

İFAV. : İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları

nşr. : Neşreden

s. : Sahife

sav. : Sallallahu âleyhi ve selem

TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı

Tah. : Tahkik eden

trc. : Tercüme eden

ts. : Tarihsiz

vs. : Ve sâire

vd. : Ve diğerleri

yy. : Yüzyıl

yy. : Yayın Yeri Yok

GİRİŞ

A- ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Kur'ân'ı Kerim'i indiği dönemden günümüze kadar muhatap kitleye anlayacağı en iyi şekilde sunmak, müfessirlerin en temel gayesi olmuştur. Bu gaye çerçevesinde özellikle içerisinde bulunduğumuz çağda sistemleşmeye başlayan "*Konulu Tefsir*" çalışmaları Kur'ân'ın mesajlarını muhatap kitleye ulaştırmada en güvenilir yöntemlerden biri olarak gözükmektedir. Konulu tefsirde çalışılan konu genel olarak Kur'ân bütünlüğü ya da sûre bütünlüğü içerisinde olmak üzere iki şekilde ele alınır. Biz de çalışmamız da Kur'ân'ı Kerim'in sıralamasına göre 36. Sûre olan Yâ-sîn sûresini sûre bütünlüğü çerçevesinde araştırmaya çalışacağız.

Kur'ân'ı Kerim'de bulunan her sûre, her konusunu olmasa da genel muhteva ve ana konuları açısından onun muhtevasını yansıtır. Yâ-sîn sûresi de İslam'ın temel üç esası olan uluhiyet, nübüvvet ve ahiret konularını çok çarpıcı örneklerle ele alan bir sûredir. Müslüman toplumda en çok teveccüh edilen sûrelerin başında yer alması sûrenin önemi arttırmaktadır. Bu sebeple tez konusu olarak Yâ-sîn sûresi'nin konulu tefsir açısından incelenmesi önemli bulunmuştur.

B- ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Tezimizin amacı, nübüvvetin Mekke döneminde inen sûrelerinden olan Yâ-sîn sûresini konulu tefsir yöntemlerinden olan sûre eksenli konulu tefsir yöntemiyle açıklamaya çalışmaktır.

Fazileti hakkında farklı senetler ve tekrarlarla yirmi kadar hadis zikredilen Yâ-sîn sûresinin Müslüman toplumda en çok teveccüh edilen sûrelerin başında gelmesi, sûrenin İslam'ın

teşekkül döneminde inanmayanları çok çarpıcı örneklerle inanmaya çağırması, İslam'ın üç temel esası olan uluhiyyet, nübüvvet ve ahiret konularını işlemesi sûreyi tercih etmemizdeki sebepler arasında sayılabilir.

Yâ-sîn sûresinin konulu tefsirini yaparken sûrenin çerçevesi dışına çıkmamaya gayret ettik. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde; tefsir kelimesini tahlil ettikten sonra tefsir kısımları hakkında genel bilgi verdik. Daha sonra tefsir çeşitlerinden olan konulu tefsiri, konulu tefsirin doğuşu ve gelişimini, amacını, önemini ve kısımlarını detayına inmeden aktarmaya çalıştık. Çalışma konumuz olan sûre eksenli konulu tefsirin yöntemini biraz daha detaylı anlattık. Sûre eksenli konulu tefsir çalışmalarından biri olan Şahin Güven'in "Erdemli Toplumun İnşası Hucurât Sûresi Tefsiri" isimli eserini sûre eksenli konulu tefsire örnek teşkil etmesi ve çalışmamızda takip ettiğimiz yöntemin benzerlik arz etmesinden dolayı inceleyip tanıtımını yaptık.

Birinci bölümde, Yâ-sîn sûresi ile ilgili genel bilgi verdikten sonra sûrenin diğer isimlerini, sûrenin indiği dönemi, sûrenin faziletine dair rivayetlerden bir kaçını, sûrenin kendisinden önceki ve sonraki sûre ile münâsebetini anlattık.

Tezimizin ikinci bölümünde, Yâ-sîn sûresinin temel hedef ve konularını konulu tefsir yöntemiyle açıklamaya çalıştık. Burada ayetleri konu başlıklarına göre tasnif ettik. Tasnif ettiğimiz ayetlerin metin ve meâllerini verdik. Ayet meâllerini Diyanet İşleri Başkanlığınca Halil Altuntaş ve Muzaffer Şahin'e hazırlatılan (Ankaraa 2010, 20. Baskı) meâlden aldık. Daha sonra konulu tefsirde kelime tahlillerinin yapılmadığı eleştirilerini göz önüne alarak tasnif ettiğimiz bölümlerdeki odak kelimelerin sözlük ve kulanım anlamlarını tespit etmeye çalıştık. Kelimelerin anlamını tespit ettikten sonra sûredeki edebi sanatları yapılan tasnife göre aktarmaya çalıştık. Sûrede tespit edilen edebi sanatların tanımlarını dipnotta açıklamaya çalıştık.

Bütünselci bakış açısıyla incelediğimiz zaman Yâ-sîn sûresinin bir giriş ve dört bölümden meydana geldiğini gördük. Sûrenin *giriş* bölümünde; Allah (c.c.) inatçılıkta ısrar eden Mekkeli müşriklere Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu, Kur'ân'ı kendisine indirdiğini ve yaptıkları her amelin kaydedildiğini haber vermektedir. Sûrenin birinci bölümünde; Allah (c.c.) Mekkeli müşriklere kendi hallerine benzeyen Ashabu'l-Karye örneğini *tarihsel delil* olarak sunmaktadır. Sûrenin ikinci bölümünde ise yüce Allah yeryüzü ve gökyüzünden çarpıcı örnekler vererek düşünceleri harekete geçiren *düşünsel deliller* sunmaktadır. Sûrenin üçüncü bölümünde; sunulan bu delillerin sonucu olarak ahirette karşılaşılacak durumu beyan eden *eğitsel deliller* sunulmaktadır. Sûrenin dördüncü bölümünde ise önceki bölümlerde zikredilen konular *özet* olarak tekrar edilmektedir.

Buna göre tezimizi; sûreye giriş (1-12. ayetler), tarihsel bir delil olarak Ashabu'l-Karye Kıssası (13-32. ayetler), düşünsel deliller (33-47. ayetler), eğitsel deliller (48-68. ayetler) ve sûrenin özeti (69-83) üst konu başlıklarına ayırmış bulunuyoruz. Her üst konu başlığını da alt başlıklara ayırarak daha detaylı inceleyip konular arası bağlantıları kurmaya çalıştık. Çalışmayı ulaştığımız sonuçları özet bir anlatımla tamamladık.

C- TEFSİR VE KONULU TEFSİR HAKKINDA

a- Tefsir

Kur'ân-ı Kerim; indiği dönemden günümüze kadar güncelliğini kaybetmemiş olan, tahrifata uğramadan günümüze kadar gelen, hükümleri kıyamete kadar devam edecek olan son ilahi kitaptır. Kur'ân-ı Kerim'i indiği dönemden günümüze kadar müslümanlar anlayabilmek için çaba sarf etmişlerdir. Bundan dolayı asıl vazifelerinden biri ilahi kelamı tebyîn olan Peygamber (a.s.) onu açıklamada sahabenin ilk başvuru kaynağı olmuştur. Daha sonraları ise tabiûn sahabeye, etbaû tabiûn tabiûne ilahi kelamı öğrenmek için başvurmuşlardır. Daha iyi bilene danışmak şeklindeki bu silsile tarih boyunca devam etmiştir.

Sözlükte "Bir şeyi açıklamak, ortaya çıkarmak, üzeri örtülü bir şeyi açmak, müşkîl olan lafızdan murat edilen manayı ortaya çıkarmak"[1] manalarına gelen tefsîr, ıstılah olarak "Allah Teâlanın muradına delaleti bakımından beşer gücünün yettiği ölçüde Kur'ân-ı Kerim'in hallerini araştıran bir ilimdir"[2] şeklinde tarif edilmiştir.

---

[1] Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî, ibn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Daru's-Sadr, 1.Baskı, Beyrut, 1967, V-55; Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Bingazi, 1966, III-470; Ebu'l Kasım Hüseyn b. Muhammed er-Râgıb el-İsfehânî, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'ân*, Beyrut 2009, s.491; Ebû Nasr İsmail b. Hammad Cevherî, *Tâcü'l-Lüğati ve Sıhâhi'l-Arabiyye*, Mısır, ts., II-781.

[2] Muhammed Abdulâzim Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l Îlmiyye, Beyrut, 1988. II-4; Farklı tanımlar için bkz: Seyyid Şerif Cürcanî, *Kitâbu't-Ta'rîfât*, Beyrut, 1988, s.63; Mustafa Müslim, *Kur'ân Çalışmalarında Yöntem*, (Çev: Salih Özer), Fecr

İlahi Kelamı anlama ve yorumlama konusundaki çabalar Kur'ân'ın inmesiyle başlamıştır. İslam alimleri yaşadıkları muhit ve ilmi seviyelerine göre Kur'ân'ı anlamada sürekli yeni gayretler içerisinde olmuşlardır. Bazı İslam alimleri ilahi kelamın mana ve uslup özelliklerine, bazıları belâğat ve îrap yönüne, bazıları inanç, fıkıh, tasavvuf, fen gibi yönlerine ağırlık vererek Kur'ân'ı anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır. Bu eğilimlerin doğal sonucu olarak tefsir ilminde farklılaşmalar ortaya çıkmıştır.[3] Tefsir alimleri ortaya çıkan bu tefsir çeşitlerini genellikle "Rivâyet ve Dirâyet" tefsiri olmak üzere iki üst başlıkta ele almışlardır. Rivâyet tefsirine "Naklî veya Mê'sur" tefsir de denir. Rivâyet tefsiri; bazı ayetleri beyan ve tafsil etmek için, bizzat Kur'ân'daki başka ayetlerle, Hz. Peygamberin, sahabenin sözleriyle açıklanmasıdır. Bazıları buna tabiûn'un sözlerini de eklerler.[4] Rivâyet tefsiri başlangıçta Peygamber ve Sahabenin açıklamalarının isnâd yoluyla aktarılması şeklinde şifahi olarak sonraki nesillere aktarılıyordu. Müstakil tefsirler yazılmaya başlandıktan sonra Rivâyet tefsirleri yazılı hale gelmeye başladı. Sonuçta bu yazılı malzeme muazzam bir külliyat haline geldi. Muhammed İbnu Cerîr et-Taberî bu rivayet külliyatını Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân adlı 30 cüzlük tefsirinde toplamıştır.[5] Dirâyet tefsirine; "Rêy ve Mâ'kul" tefsir de denir. Sadece rivayetlerle sınırlı kalmayıp dil, edebiyat, din ve çeşitli bilgilere dayanılarak yapılan tefsirlerdir.[6] Dirâyet tefsiri bazı ihtiyaçların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sahabe

---

Yayınevi, Ankara, 1993, s.25; Emin el-Hûlî, *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, (terc. Mevlüt Güngör), İstanbul 1995, s.13.

[3] Halis Albayrak, *Tefsir usulü*, Şule Yayınları, İstanbul, 2009, s.99-100; Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2013, s.33-34.

[4] İsmail Cerahoğlu, *Tefsir Usulü*, TDV. Yayınları, Ankara, 1997, s.228.

[5] Albayrak a.g.e., s.100; Cerahoğlu, a.g.e., s.228.

[6] Cerahoğlu, *a.g.e.*, s.230.

döneminde, Kur'ân'ın kendi dillerinde inmiş olması ve Peygamber'in (a.s) hayatta olmasından dolayı Kur'ân'ın anlaşılamaması gibi bir sorun yoktu. Ancak zamanla İslam coğrafyasının genişlemesi ve buna paralel olarak yeni meselelerin, felsefi görüşlerin ve mezheplerin ortaya çıkması, müslümanların bilgi ve kültürlerinin zayıflaması daha önce yapılan tefsirlerin yeni ihtiyaçlara cevap verecek şekilde tekrar ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bunun sonucunda rivâyetlerin yanında içtihada da yer verilmiş böylece Dirâyet tefsirleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Dirâyet tefsirini Rivâyet tefsirinden ayıran en önemli özellik, müfessirin rivayetlere de başvurup kendi içtihadını ortaya koymasıdır.[7]

Özellikle içinde bulunduğumuz çağda sistematik olarak ele alınmaya başlanan, tefsir ilminin hem Rivâyet hem de Dirâyet yönünü kullanan ve "Konulu Tefsir" olarak bilinen yeni bir tefsir metodu geliştirilmiştir. Araştırma konumuz Konulu Tefsir alanına girdiği için aşağıda çok detayına girmeden konulu tefsir hakkında biraz bilgi vermeyi uygun bulduk.

b- Konulu Tefsir

Kur'ân Peygamber'e (a.s.) yirmi üç yıllık süre zarfında peyderpey indirilmiştir. Bu süre zarfında ayetler veya sûreler; bazen Allah'ın hükmünü beyan etmek istemesi, bazen Peygamber'e (a.s.) sorulan bir soruya cevap vermesi, bazen de toplumda meydana gelen olayları çözüme kavuşturmayı hedeflemesi tedricilik prensibiyle inmesini gerekli kılmıştır. Bundan dolayı Kur'ân'daki konular Mushaf'ta farklı sûrelere ve farklı ayetlere dağıtılmış olarak bulunmaktadır. Konulu tefsir, farklı sûrelerde dağıtılmış olan bir konuya dair ayetleri topluca açıklamaya çalışır. Müfessirin gayesi Kur'ân'ı muhataplara en iyi şekilde açıklamak olduğu için günümüz şartlarında bunu sağlayan en iyi yöntemlerden bir tanesinin konulu tefsir metodu olduğu açıktır.

---

[7] Demirci, a.g.e., s.87.

Türkçeye konulu tefsir diye tercüme edilen **التَّفْسِير الموضوعي** "et-Tefsîru'l-Mevdû'î" tefsir ve "Mevdû'î" kelimelerinden oluşan bir tamlamadır. Mevdû'î وضع kelimesinden ismi meful kalıbında bulunan bir kelimedir. وضع kelimesi sözlükte; *yapmak, bina etmek, yaratmak, icat etmek, aşağı indirmek, sabitleştirmek, atmak, fırlatmak, bitiştirmek*[8] gibi manalara gelir. Buna göre mevdû'î *konulmuş, bir araya getirilmiş, oluşturulmuş, icât edilmiş*[9] gibi manalara gelir. Istılah olarak ise birbirine yakın tanımlar yapılmıştır. Hicâzî; *"Belirlenen bir konuyu Kur'ân'da geçen bütün lafız ve manalarını toplamak, nüzûl sıralarını da gözeterek ve ayetlerin siyak sibak ilişkilerini kurarak o muayyen konuyu tefsir etmek, açıklamaktır."*[10] şeklinde tarif etmiştir. O yapılan diğer tariflere de şamil gelen kapsamlı bir tarif yapmıştır.

Konulu tefsir, yukarıda kısaca tariflerini yaptığımız tefsir çeşitlerini bütünselci bir yaklaşımla ele alıp Kur'ân'da bulunan konuları tek çatı altında toplamaktadır. Bu yapısıyla konuları muhatabın zihnine yerleştirmesi açısından son derece önemlidir. Günümüz insanının Kur'ân'la (anlama) olan bağını daha sıkı tutmak, Kur'ân araştırması yapanlara daha kısa yoldan bilgiyi ulaştırmak ve Kur'ân'ın sosyal hayata tatbiki konusunda yeni bir metot olarak

---

[8] el-İsfehanî, *el-Müfredat*, s.681.

[9] İbn Mânzur, *Lisânü'l-Arab*, XXVII, 3412; Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Darü't-Türas, Kahire, 1972, II/147.

[10] Muhammed Mahmud el-Hicazî, *el-Vahdetü'l-Mevdû'îyye fil-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1970, s.402-403. Diğer tanımlar için bkz: Mustafa Müslim, *Mebâhis fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î*, Daru'l-Kalem, Dımeşk, 1997, s.16; Ziyad Halil Muhammed Değâmin, *Menheciyyetu'l-Bahs fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î li'l-Kur'âni'l-Kerim*, Ürdün, 1995, s.13-16; Abdul-Hay el-Fermâvî, *el-Bidâye fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î*, Kahire, y.y., 1977, s.52; Şahin Güven, *Konulu Tefsir Metodu*, Düşün Yay., istanbul, 2012. s.63-65; Demirci, a.g.e., s.81-82; Cüneyt Eren, *Konulu Tefsir Metodu*, İstanbul, 2000, s.18-23.

Kur'ân'daki konuları bütünselci bir perspektifle muhatap kitleye ulaştırmak amacıyla geliştirilen bir disiplindir.

Konulu tefsirin hangi çağda ne zaman başladığı tartışmalı bir konudur. Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsir metodunu göz önüne alarak bu metodun bu günkü kullanım şekliyle olmasa da Hz. Peygamber dönemine kadar götürmek mümkündür. Ancak bugünkü kullanımıyla konulu tefsirin bu asırda sistematik bir şekilde ele alındığını görüyoruz. Hicazî bu tefsir metodunun doğuşuna bazı müsteşriklerin Kur'ân'la ilgili ileri sürdükleri bir takım şüphelerin vesile olduğunu[11] ileri sürmektedir. Kur'ân'daki kıssalar, tekrarlar, ittikadi prensipler, hukuki esaslar, hükümler vs. ile ilgili müsteşriklerin ortaya attıkları şüphelere cevap vermek, delillerini çürütmek maksadıyla İslam alimleri, değişik konularla alakalı ayetlerin tamamını bir araya getirip inceleyerek müstakil eserler yazmışlardır. Daha sonra ise toplumun ihtiyaçlarına cevap vermesi ve insanların bu tür çalışmalara rağbet etmesi sonucunda bu sahaya yönelik ilmi çalışmalar da artmış ve birçok eser kaleme alınmıştır.[12] Bazı ilim adamları ise konulu tefsir'in tarihini Hz. Peygamber dönemi, sahabe ve tabiûn dönemi, tedvin ve tedvin sonrası dönem sonuç olarakta ihtisaslaşma dönemi olarak tefsir tarihi'nin gelişim seyri ile aynı doğrultuda incelemişlerdir.[13]

Yeni yeni sistemleşmeye başlayan konulu tefsirin, tanımında olduğu gibi çerçevesini çizmede de farklılıkların olduğu görülmektedir. Bazı alimler konulu tefsiri genel olarak iki, bazıları ise üç kısma, diğer bazı alimler ise bunları da kendi aralarında alt başlıklara ayırarak daha fazla kısımlarının olduğunu söylerler.[14] Aslında yapılan taksimlerin hepsini Abdulhey el-

[11] Hicazî a.g.e., s.402-403.

[12] Güngör a.g.e., s.50.

[13] Demirci, a.g.e., 83- 92; Güven, a.g.e, s.79-101

[14] Seyyid Mursî İbrahim el-Beyûmî, *Menâhicu't-Tefsir Beyne'l-Kadim ve'l-Hadis,* Kahire, ts. s.27-36; Ahmed Cemal Umarî, *Dirasât fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î lil-Kısâsi'l-Kur'ân'i,* Kahire,

Fermavî, Ahmed Cemal el-Umerî ve Muhammed Mahmut Hicazî'nin yapmış oldukları ikili taksimat kapsamaktadır. Bunlara göre konulu tefsir genel olarak ikiye ayrılır. Birinci kısım, Kur'ân'ın tamamını göz önünde bulundurarak yapılan Kur'ân eksenli konulu tefsir, diğeri ise Kur'ân'ın bir sûresini ele alarak yapılan sûre eksenli konulu tefsirdir.

"Kur'ân Eksenli Konulu Tefsir": Araştırma konusunun Kur'ân'ın tamamında yapıldığı konulu tefsir çeşididir. Bu tür konulu tefsir çalışmalarını da kendi arasında konu tefsiri ve kavram tefsiri olarak ikiye ayırabiliriz. Konu tefsirin de öncelikle araştırmacı araştıracağı konuyu belirler ve konuyla ilgili ayetleri toplayarak işe başlar. Daha sonra topladığı ayetleri nüzûl sırasına koyar. Böylelikle konunun ana hatlarını belirlemeye çalışır. Sonra konuyu ana ve yan bölümlere ayırmaya çalışır. Çalışmayı yaparken bahsettiği konuları Kur'ân ayetleriyle delillendirir. Araştırmacı bunları yaparken insanların yaşadığı sorunlarla bağlantı kurarak sorunları Kur'ân'î perspektiften çözmeye çalışır. Kavram tefsirin de ise araştırmacı öncelikle Kur'ân'da araştıracağı bir kavramı (takva, hidayet, delalet gibi) belirler. Burada araştırmacı söz konusu kavramın kelime ve türevleriyle geçtiği ayetleri belirler. Bu kelimelerin geçtikleri ayetlerdeki lugât ve ıstılâh anlamlarını belirler. Daha sonra kavramın geçtiği ayetleri siyâk-sibâk olarak ele alıp söz konusu naslar arasında gerekli bağlantıyı kurarak tefsir etmeye çalışır.[15]

"Sûre Eksenli Konulu Tefsir": Bu tür konulu tefsir çalışmalarında araştırmacı öncelikle Kur'ân'dan bir sûreyi çalışma alanı olarak belirler. Araştırma konusu yaptığı sûreyi ya sûrenin bir konusunu ya da sûrede geçen tüm konuları belirli kriterler çerçevesinde tefsir etmeye

---

1986, s.70-72; Müslim, *Mebâhis*, s.23-29; Abdü's-Settar Fethullah Saîd, *el-Medhâl ila Tefsiri'l-Mevdû'î,* 1986, Kahire., s.23-29; Fermavî, *el-Bidâye*, s.51-52; el-Hicazî, *el-Vahdetü'l Mevdû'îyye,* s.23-24.

[15] Demirci, a.g.e., s.103-104.

çalışır. Sûrenin bir konusunun tefsirinin yapıldığı çalışmalarda, belirlenen sûrede sadece bir konu tespit edilir ve sûre içinde tefsir edilmeye çalışılır. Bu tür konulu tefsir çalışmasıyla Kur'ân eksenli konu çalışması birbirine benzemektedir. Ancak birinde belirlenen konu Kur'ân çerçeveli olarak geniş bir şekilde ele alınırken diğerinde ise sûre eksenli olarak daha dar bir çerçevede araştırma yapılır. Sûrenin tüm konularının tefsirinin yapılacağı çalışmalarda, araştırmacı ilk olarak tefsirini yapacağı sûreye bütüncül bir perspektifle bakarak sûrenin genel hedeflerini belirleyip sûre hakkında toplu bir fikir sahibi olur. Daha sonra sûreyi konulara ayırarak her ayeti kendi konu alanı içerisinde anlamaya çalışır. Konularda geçen kavramların dilsel tahlilini yapar ve ayetlerin varsa sebebi nüzûllerini araştırır. Bunları yaptıktan sonra sûredeki konuları kendi aralarında irtibatlandırır. Ancak bu şekilde bir bütün olarak sûrenin kapsadığı genel konular tespit edilmiş olur.[16]

Yapılan herhangi bir çalışmada sağlıklı bilgiler elde edebilmek için takip edilmesi gereken bir takım yöntemler vardır. Sûre eksenli konulu tefsir araştırmalarındaki yöntemi aşağıdaki gibi maddeleştirebiliriz.

- Sûre çerçeveli konulu tefsirde yapılması gereken ilk şey sûreye giriş yapmaktır. Sûreye giriş yaparken; Sûrenin mekkî'mi medenî'mi olduğu veya ayetlerin hangisinin mekkî hangisinin medenî olduğu tespit edilip, sûrenin hangi sûreden önce hangi sûreden sonra indiğinin tespit edilmesi gerekir. Sonra varsa sûrenin veya ayet(ler)'in sebebi nüzûlleri tespit edilmelidir. Daha sonra sûrenin diğer isimlerinin, özelliklerinin, ayet sayısının ve sûre ile ilgili varsa sahih hadislerin zikredilmesi gerekir.[17]

- Sûre çerçeveli konulu tefsirde takip edilmesi gereken ikinci yol sûrenin temel hedef ve eksenini belirlemektir. Mustafa Müslim bir sûrenin temel hedef ve ekseninin belirlenmesinin

[16] Güven, a.g.e., s.76.

[17] Güven, a.g.e., s. 204-205.

dört şekilde olacağını ifade etmektedir. İlk olarak, vahiy kanalıyla veyahut peygamber'den geldiği sabit olan isim veya isimlerin anlamını öğrenmekle temel hedef belirlenebilir. İkinci olarak, bir sûrenin hedef veyahut eksenini öğrenmek, sûrenin ele aldığı temel konular veya belirgin olaylar kanalıyla olabilir. Sûredeki belirgin hadiseleri iyice incelediğimizde aralarında sıkı bir bağın olduğunu görürüz. Fakat bu bağ kolay anlaşılmayabilir. Ancak sûreyi derinlemesine inceleyip onun atmosferinde yaşayarak gölgesinde gölgelendikten sonra anlaşılabilir. Üçüncü olarak, bir sûrenin hedefini veya hedeflerini, sûrenin indiği zamansal aşama yoluyla da öğrenmek mümkün olabilir. Örneğin mekkî sûreler, genel olarak Allah'a inanma, öldükten sonra tekrar dirilmeye iman, ilahî risâlete inanma ve temel ahlak ilkeleri konularını ele alır. Araştırılan konu mekkî bir sûre ise temel hedef ve ekseninin tamamının veya birkaçının bu dört husus etrafında döndüğü görülecektir. Son olarak, sûrenin pasajları arasındaki ilişkilerin bilinmesinin sûrenin hedefini veya eksenini öğrenmedeki rolü büyüktür. Sûrenin temel hedefini öğrenip üzerinde döndüğü ekseni belirledikten sonra pasaj-pasaj, pasaj-eksen ve giriş-sonuç arası ilişkiler bütün açıklığıyla ortaya çıkacak, araştırmacı sûredeki konudan konuya atlamaların nedenini anlayacak ve sahip olduğu kavrama yeteneğine göre Kur'ân'î espiriler ve gizemler kendisine görünecektir[18] demektedir.

- Sûre çerçeveli konulu tefsirde takip edilmesi gereken üçüncü yol; sûreyi bölümlere ayırarak işlemektir. Bazı sûreler birden çok konuyu içermektedir. Birden çok konuyu içeren sûreler incelenirken ayetleri konularına ve hedeflerine göre gruplandırıp bölümlere ayırmak gerekmektedir. Bu ayet grupları ve bölümleri öncelikli olarak kendi bütünlükleri içerisinde anlaşıldıktan sonra sûrenin diğer bölümleriyle bağlantılar kurarak işlenmelidir.

- Sûre çerçeveli konulu tefsirde takip edilmesi gereken dördüncü yol; Pasajlardaki konular arası bağlantıyı kurmaktır. Sûreyi bölümlere ayırıp işledikten sonra sûreyi oluşturan konular

[18] Müslim**,** *Mebâhis,* s.41-46.

arasındaki bağlantıyı da kurmak gerekmektedir. Sûrenin kendi içerisinde bütünlük arz ettiğini, sûrede konular arasında dağınıklığın bulunmadığını, değişik konulardan bahseden ayet gruplarının temel bir hedefinin bulunduğunu belirtmek ancak pasajlar arası bağlantıyı kurmakla mümkün olabilir. Bu aşamada yapılması gereken, görüş sahasını genişleterek sûreyi bir bütün olarak gözden geçirmektir.[19]

C- Sûre Eksenli Konulu Tefsir'e Dair Bir Eser İncelemesi

Özellikle içinde bulunduğumuz çağda sistematik olarak işlenmeye başlayan konulu tefsir örneklerinin İslam aleminde bir hayli fazla olduğunu görmekteyiz. İlahiyat fakültelerinde özellikle yüksek lisans tezlerinde çalışılan sûre tefsirlerinin büyük bir kısmını konulu tefsir kategorisine dahil edebiliriz. Kayseri Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tefsir bilim dalında öğretim üyesi olan Şahin Güven'in konulu tefsirle alakalı önemli çalışmaları bulunmaktadır. Yapmış olduğu çalışmalardan biri olan "Erdemli Toplumun İnşası Hucurât Sûresi Tefsiri" isimli eserini sûre eksenli konulu tefsir'e örnek teşkil etmesi ve çalışmamızda takip ettiğimiz yöntemin benzerlik arz etmesinden dolayı burada tanıtmak istiyoruz.

Güven Medine döneminin son üçte birlik döneminde inmiş olup İslam ahlakına dair bir kısım ilke ve prensipleri içeren ve 18 ayetten oluşan Hucurât sûresini konulu tefsir yöntemiyle tefsir etmektedir. Yazar eserini bir giriş ve iki bölüm halinde kaleme almıştır.

Giriş bölümünde ilk olarak sûrelerdeki iç bütünlük meselesini ele alarak Kur'ân da bulunan her sûrenin kendine has bir özelliğinin bulunduğunu, her sûrenin başlı başına bir kimlik ve muhtevaya sahip olduklarını söylemektedir. Daha sonra giriş bölümünde sûre çalışmalarında

[19] Güven, a.g.e., s.204-209.

takip edilmesi gereken yöntemler hakkında bilgiler verdikten sonra sûrenin metnini verip meâlini yapmaktadır.[20]

Güven çalışmasının birinci bölümünde; ilk olarak sûrenin ismini tahlil etmekte daha sonra sûrenin ayet, kelime ve harf sayıları, sûrenin ayet fasılaları, sûrenin iniş ve mushaftaki sıralamaları hakkında bilgiler vermektedir. Bu tespitleri yaptıktan sonra Hucurât sûresinden önceki sûre olan Fetih sûresi ile kendinden sonraki sûre olan Kâf sûresi arasındaki münâsebeti zikretmektedir. Sûreler arası münâsebeti tespit ettikten sonra sûreyi dil ve üslûp açısından inceleyip sûrenin konuları hakkında bilgi vermektedir. Son olarak sûrenin faziletine dair gelen rivayeti ele alarak çalışmasının birinci bölümünü bitirmektedir.[21]

Güven çalışmasının ikinci bölümünde sûreyi daha sistematik bir şekilde incelemek ve tefsir etmek için pasajlara ayırmaktadır. Sûre de işlenen konuları göz önüne alarak Hucurât sûresini üç üst başlığa ayırmaktadır. Ayırdığı her üst başlığı da alt başlıklara ayırarak sûreyi tefsir etmeye çalışmaktadır.

Güven ilk beş ayetten oluşan ilk üst başlığa "Yönetici-Toplum İlişkilerinde Uyulması Gereken Ahlak Kuralları" ismini vermektedir. İlk alt başlıkta bir toplumda bireylerin uymaları gereken ahlaki kuralların ilkinin şahısların kanun koyucu ve yöneticilerine karşı hal ve davranışlarını düzenleyen ahlak kurallarının olduğunu söyleyerek bu başlığa "Kanun Koyucu Olarak Allah Ve Resûlüne İtaat" adını vermektedir. Allah ve Resûlü'nün bütün emir ve yasaklarına uymaları, hüküm, karar, tercihlerinde, tavır ve davranışlarında Allah ve Resûlü'nün önüne geçmemeleri istenerek Allah ve Resûlü'ne itaati emreden ahlak ilkelerini öğretmektedir. İkinci alt başlıkta "Bir Yönetici Olarak Hz. Peygamber'le Konuşma Adabı"

[20] Şahin Güven, *Erdemli Toplumun İnşası Hucurât Sûresi Tefsiri,* İFAV. Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2017, s.23-43.

[21] Güven, a.g.e., s.51-85.

nın nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. Burada müslümanların Hz. Peygamberle konuşma, ses tonunun ve davranış şekillerinin nasıl olması gerektiğini, ses tonunun yükseltilmesinin Peygambere karşı edep sınırlarını aşan bir saygısızlık olduğunu bildirmektedir. Birinci bölümün üçüncü alt başlığına "Kalplerin Takva İle İmtihanı" ismini vererek önceki ayetlerde Allah Resûlü'nün temsil ettiği makam hasebiyle peygamberle konuşma adabını öğrettikten sonra bu adaba uyan sahabeleri övmekte ve sahabeyi bu adaba teşvik etmektedir. "Yönetici-Toplum İlişkilerinde Nezaket ve Görgü Kurallarının Önemi" olarak ayırdığı son bölümde Hz. Peygamberin karşısında sesi yükseltmekten daha büyük bir kabalık ve görgüsüzlük olan hanesinde dinlendiği bir esnada ona sıradan bir insana seslenir gibi seslenmelerinin hoş olmadığından söz etmektedir. Bu kuralları herhangi bir sebeple ihlal edenlere karşıda Allah'ın merhametli ve bağışlayıcı olduğu bildirilerek tövbe etmeye teşvik edilmektedir.[22]

Güven; eserinin ikinci bölümünün "İslam Toplumunda Sosyal Ahlak Kuralları" olarak isimlendirdiği ikinci üst başlığında toplumsal ahlak ve adapla ilgili birtakım kural ve prensiplerden bahsederek toplumsal yaşamda bireyler arasındaki ilişkileri olumsuz olarak etkileyen ve yasak kapsamına alınan birtakım davranışları ele alıp açıklamaktadır. Bu bölümde; İslam toplumunu fitneden korumanın yollarından olan haberlerin kaynağını araştırmanın gerekliliği, araştırma yapılmadığı takdirde ortaya çıkabilecek olan kötü sonuçları, fasık kelimesini ve fasık'ın dini statüsünü anlatmaktadır. Daha sonra iman sevgisini, islam toplumunda barışı tesis etmenin yollarını, asi guruplar ve bunlarla mücadele yollarını, İslam da kardeşliğin önemini, islam toplumuna zarar veren davranışlardan olan tahkir, ayıplama, kötü lakap takma, sü'i zan ve bundan korunma yollarını, özel hayatın

[22] Güven, a.g.e., s.91-140.

gizliliğinin ihlali olan tecessüs ve ölmüş kardeşin etini yemeye benzetilen gıybet konularını açıkladıktan sonra insani değerlerin en yücesi olarak görülen takva'yı açıklamaktadır.[23]

Güven eserinin ikinci bölümünün son üst başlığına "İslam Toplumunda İnanç Ahlakı" ismini vermektedir. Bu başlık altında bedevi kavramını açıklayıp, bedevilerin iman ettiklerine dair söylemlerinin Allah tarafından ret edilmesini, Allah tarafından iman-islam ayrımının yapıldığını, gerçek anlamda iman eden müminlerin özelliklerinin neler olduğunu açıklamaktadır. Son olarak bedevilerin imanlarını minnet aracı olarak kullanmak istemelerini, ilahi bilginin kaynağının Allah olduğunu göz ardı ederek Allah'a din öğretmeye kalkışmalarını anlatarak çalışmasını tamamlamaktadır.[24]

Güven sonuç kısmında Hucurât sûresinin Müslümanların hem içe dönük hem de dışa dönük ahlaki yönlerini inşa etmeyi hedefleyen "sosyal bir inşa" projesi olduğunu açıkladıktan sonra sûre'nin iman, ahlak ve hukuka dair koyduğu ilke ve prensipleri aşağıdaki maddeler halinde saymaktadır.

Gerek söz gerekse davranışlarda Allah ve Resûlü'nün önüne geçmemek; Şâri'nin koyduğu hükümlere gönül rahatlığı içinde uymak,

Takva sahibi olmak; Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınmak,

Başta Allah Resûlü olmak üzere saygı duyulması gerekenlere gerekli saygıyı göstermek,

Hayatta iken ya da vefatından sonra Allah Resûlü'nün huzurunda sesleri kısarak ve adaba uygun olarak konuşmak,

Gerek yönetici gerekse toplumun diğer fertlerinin zaman yönetimini ifsat etmemek,

---

[23] Güven, a.g.e., s.141-261.

[24] Güven, a.g.e., s. 261-289.

Nezaket ve görgü kurallarını ihlal eden kişi ya da toplumların tavır ve davranışlarını değiştirmenin başlangıç noktasının, yeterince kullanmadıkları akıllarını harekete geçirmek olduğunun bilincinde olmak,

Sorumsuz tavırlar içinde (fasık) olmamak, kendini yalan ya da vehme dayalı bilgilerin aracısı kılmamak,

Uygulandığında toplumsal sonuçları olan haberlerin kaynağını ve doğruluğunu detaylı bir şekilde araştırmak,

İşlerde sabır ve teenni ile hareket etmek; acele ile karar verip harekete geçmemek,

İmanın hem temelinin hem de meyvesinin sevgi olduğunu bilmek; iman sevgisi ve inkar nefretinin ise Allah'ın bir lütfu ve keremi olduğunun bilincinde olmak,

İslam toplumunu oluşturan diğer fertlerin haklarına tecavüz etmemek,

Toplumsal kargaşa ve düzensizlikleri yok etmede fiili görev almak; toplumsal barışa katkı sağlamak,

Bütün Müslümanların kardeş olduklarının bilincinde olmak ve kardeşliği zedeleyici hususları ortadan kaldırmak için her türlü çabayı göstermek,

Adaletli olmak; her ne sûretle olursa olsun zulme ve haksızlığa meyletmemek,

Başka kişi ya da toplumları alaya almak sûretiyle tahkir etmemek,

Din kardeşinin itibarını düşürücü karamalar yapmamak; ayıplayıp aşağılamamak,

Birbirlerine kötü ve nahoş lakaplar takmamak, bunlarla hitap etmemek,

Küçük büyük her türden günah ve hatalarımıza tövbe etmek; af ve bağışlanma dilemek,

Gerek kendimize gerekse başkalarına karşı zulüm ve haksızlık etmemek,

İdrak damarlarını kurutan su'i zandan sakınmak; insanlar hakkında mesnetsiz bilgilere dayalı hüküm verip tahmini değerlendirmeler yapmaktan kaçınmak,

Özel hayatın gizliliği prensibini ihlal etmemek ve başkalarının özel meselelerine kulak kabartmamak,

Ölmüş kardeşinin etini yemeye denk bir çirkeflik olan gıybetten kaçınmak,

Mensubu olunan ırk, renk, dil ve soydan dolayı üstünlük taslamamak,

Farklılıkları Allah'ın birer ayeti olarak kabul edip; darılma, dağılma, sövüşme, ve dövüşme değil tanışma, bilişme muhabbetleşme vesilesi kılmak,

İmanın hakikatini/mahiyetini iyi kavramak, imanî konularda en küçük bir endişeye kapılmamak ve şüpheye düşmemek,

Mal ve canla, yani sahip olunan ne varsa hepsiyle Allah yolunda cihad etmek,

Cihadı sadece ve sadece Allah rızası ve O'nun sözünün en yüce olması için yapmak,

İnancı menfaat kapısı kılmamak,

Bizleri imana erdirdiği için Allah'a minnet duymak ve şükran borcumuzu ödemek,

İlahi bilginin kuşatıcılığına teslim olmak; insanlar tarafından bilinmez ve görünmez olan her şeyi O'nun bildiğinin ve gördüğünün idraki içinde olmak.[25]

[25] Güven, a.g.e., s.291-295.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÂ-SÎN SÛRESİ

Mushaf'taki sıralamaya göre 36. nüzûl sıralamasına göre 41. sûresi olan Yâ-Sîn sûresi, Cîn sûresinden sonra Furkân sûresinden önce Mekke'de nazil olmuştur. Ayetlerinin sayısı 83 tür. 727 kelime ve 3000 harften meydana gelip fâsılaları م ve ن harfleridir.[26] Mushaftaki sıralamaya göre Fâtır sûresinden sonra Saffât sûresinden önce yer almaktadır.

A- Sûrenin Adı

Kur'ân-ı Kerim'de bulunan her sûrenin mutlaka özel bir ismi bulunmaktadır. Bazı sûrelerin ise birden çok ismi bulunmaktadır. Bu isimler bazen sûre içerisinde geçen bir kelime olabildiği gibi bazen de sûre başlarında bulunan mukâta'â harfleri olabilmektedir.

Çalışma konusu olarak seçtiğimiz sûre ilk ayetinde bulunan mukâta'â harfleri yâ ve sîn harflerinin birleştirilerek okunmasından dolayı "Yâ-Sîn" ismini almıştır. Aynı zamanda sûreye; itikad ve benzeri birçok konuyu içine aldığı ve okuyanların kalplerini aydınlattığı için "Kur'ân'ın kalbi", gafilleri uyararak haklarındaki ilahi hükmü beyan ettiği için "Kâziye", birçok inançları ortadan kaldırdığı ve İslamiyet'i müdafaâ ettiği için de "Dâfiâ", kendisini tam bir samimiyet ve ihlasla okuyanların bütün dünyevi ve uhrevi nimetlere kavuşmalarına vesile olacağı ve okunarak sevabının bütün Müslüman ölülerine hediye edileceği yönüyle de kendisine "Muâmmîme"[27] isimleri verilmiştir. İbni Âşur 1078 yılında Meşnık hattıyla

---

[26] Nizâmüddin en-Nîsâbûrî, *Garâibü'l-Kur'ân ve Ragâibü'l-Furkân*, Dâru'l-Kütübi'l-Îlmiyye, Beyrût, 1996, XXIII/2.

[27] Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1997, XXI/312; Ebû

yazılmış bir Mushâf gördüğünü ve bu mushâfta Yâ-sîn sûresine "Habib en-Neccâr Sûresi" isminin verildiğini söylemektedir.[28] Yâ-Sîn kelimesinin açıklamasını sûreyi tefsir etmeye çalışırken detaylı olarak yerinde anlatmaya çalışacağız.

B- Sûrenin Nüzûl Yeri

83 ayetten meydana gelen Yâ-Sîn sûresinin 12. ayeti hariç diğer ayetlerinin Mekke'de indiği konusunda alimlerin icmâ'ı vardır. Bazı alimlere göre 47. ayetin de Medine'de indiği rivayet edilmişse de 47. ayetin Mekke müşriklerinin Müslüman olan kölelerine ve yoksul yakınlarına yardımı kesmeleri veya inancına bakılmaksızın bütün yoksullara yardım ve ilgiyi kesme kararı almaları karşısında Hz. Peygamber tarafından yoksullara yardım etme ve ilgi çağrısı yapması üzerine indiği yönünde rivayetler bulunmaktadır.[29]

12. ayetin Medine de indiğine; Ebu Said'den gelen bir rivayette "Seleme oğullarının" evlerinin Mescid-i Nebevi'ye uzaklığından şikayette bulundukları, bunun üzerine ayet-i kerimenin nazil olmasıyla Hz. Peygamber'in "Ey Seleme oğulları, mescide gelirken attığınız adımlar sayılmakta, yazılmaktadır evlerinizde kalın." buyurması üzerine Mescid-i Nebevi

---

Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî, *el-Câmî li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, er-Risâle, Beyrut, 2006, XVII/404.

[28], Muhammed Tahir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr,* Daru't Tunusiyye, Tunus, 1984, XXII/341.

[29] Ebû Muhammed b. Atiye el-Endülüsî**,** *el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Azîz,* Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, ts., IV/456.

yakınlarına evlerini nakletmekten vazgeçtikleri[30] yönünde ifade edilen hadis delil olarak gösterilebilir. Abdullah b. Abbâs, Câbir b. Abdullah, Ebu Saîd el-Hudri ve Hasan el- Basri bu ayeti kerimenin Seleme oğulları hakkında indiğini söylemişlerdir.[31] Bu rivayetlerden anlaşıldığı üzere Yâ-Sîn sûresinin 12. ayeti hariç diğer ayetlerinin tamamı Nübüvvetin Mekke döneminde inmiştir.

C- Sûrenin Fazileti

Yâ-Sîn sûresinin fazileti ile ilgili farklı kaynaklarda, farklı senetlerle ve tekrarlarla 20 kadar hadis zikredilmektedir. Bu rivayetlerin 4 tanesi Kütüb-i Sitte eserlerinden Ebu Dâvud, Tirmizî (2) ve İbn. Mace'de geçmektedir. Kütüb-i Sitte'nin dışında; Darimi'nin Sünen'in de 5 hadis ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'in de 3 hadis bulunmaktadır. Bunların dışındaki rivayetler; Nesâi'nin Sünenü'l-Kübrâ'sında 2, İbn Hibbân'ın Sahih'inde 1, Beyhakî'nin Şuâbu'l-İman'ında 3, Taberani'nin el-Mû`cem'inde 1 ve Tayâlisi'nin Musânnef'inde 1 rivayet bulunmaktadır. Bu hadislerden aşağıdaki birinci hadis sahih, geri kalan hadislerden 2 tanesi hasen diğer 17 tanesi ise zayıf kabul edilmiştir.[32] İfade ettiğimiz gibi sûre ile ilgili rivayetlerin

---

[30] Ebu'l-Hasen Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâburî, *el-Cami'u's-Sâhîh*, Kahire, 1991, Mesâcid, bab 280; Benzer rivayetler için bak: Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, hadis no: 3226; Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982, 111,332-333.

[31] Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Daru'l-Hicr, 2001, Kahire, XIX/409-411.

[32] Daha detaylı bilgi için bk: Mahmut Karakış, "*Yasin Sûresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirmesi"*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012. s.13-83.

çoğu tekrar ve benzerlik arz ettikleri için aşağıda Yâ-Sîn sûresinin fazileti ile ilgili hadislerden bir kaçını aktaracağız.

1- "*Kim Allah'ın rızasını umarak bir gece Yâ-Sîn'i okursa o gece bağışlanır.*"[33]

2- *"Ölülerinize Yâ-Sîn okuyun."*[34] başka bir rivayette *"Yâ-Sîn sûresini ölülerinizin yanında okuyun."* Abdan'ın rivayetinde hadis *"onu ölülerinize (ölülerinizin üzerine) okuyun."*[35] şeklindedir.

3- *"Bakara sûresi Kur'ân'ın tepesi ve zirvesidir. Onun her ayetiyle birlikte seksen melek inmiştir. Ayete'l-Kürsî arşın altından çıkarılmış ve onunla birleştirilmiş ya da Bakara sûresiyle birleştirilmiştir. Yâ-Sîn ise Kur'ân'ın kalbidir. Bir kişi Allah Tebareke ve Tealâ'ın rızasını ve ahiret yurdunu kazanmak için Yâ-Sîn'i okursa mutlaka bağışlanır. Ölülerinize onu (Yâ-Sîn'i) okuyun*."[36]

---

[33] Abdullah b. Abdirrahman b. el-Fadl ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, Fezâilu'l-Kur'ân, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982**,** I/21, 852; Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, *Sahîhu ibn Hibbân*, Thk: Halil b. Me'mun Şiha, Daru'l-Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 2004, Salah, 23, (2574); Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *el-Câmi'u'l-Musannef fî Beyâni Şu'abi'l-Îmân*, Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad, 2003**,** IV/96, (2236).

[34] Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebî Dâvûd***,** Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, Cenâiz, 20; Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tâyâlisî, *Müsned-ü Ebî Dâvûd et-Tâyâlisî*, Thk: Muhammed b. Abdu'l-Muhsîn et-Türkî, Daru'l-Hicr, 1. Baskı, Cide, 1999, II/244,973.

[35] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/26, 20179; Beyhakî, *Şu'abi'l-Îmân*, IV/92, 2230.

[36] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V/2.

4- *"Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'ân'ın kalbi de Yâ-Sîn'dir. Kim Yâ-Sîn'i okursa Allah Teala, onun bu Yâ-Sîn okumasına karşılık, Kur'ân'ı on kere okumuş gibi sevap yazar.*"[37]

5- *"Yâ-Sîn Kur'ân'ın kalbidir. Onu, Allah'ın rızasını ve ahireti kazanmak için okuyan kişi mutlaka affedilir. Onu, ölülerinize okuyun.*"[38]

D- Münasebeti Kur'ân Açısından Yâ-Sîn Sûresi

1- Önceki Sûre ile Münâsebeti

Yâ-Sîn sûresinin kendinden bir önceki sûre olan Fâtır sûresi ile ilişkisi şu yönlerden ortaya çıkmaktadır.

- Allah (c.c.), Yâ-Sîn sûresinden önceki sûre olan Fâtır sûresinde "*Size uyarıcı geldi"*[39] ayetiyle "*Kafirler, kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetler içinde en doğru yolu tutacaklardan biri olacaklarına dair, en büyük yeminleriyle yemin ettiler. Fakat kendilerine uyarıcı gelince bu onların nefretlerini artırmaktan başka bir şey yapmadı.*"[40] ayetini zikretmektedir. Buradaki uyarıcı kelimesinden maksat Hz. Muhammed (s.a.v.) olup müşrikler ondan yüz çevirmiş ve onu yalanlamışlardı. Bu ayetin ardından Allah (c.c.) Yâ-Sîn sûresine Hz. Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğuna yemin ederek onun doğru yol üzerinde olduğunu ve bir kavme atalarının uyarıldığı mesajla uyarıda bulunmak için gönderildiğini beyan

[37] Beyhakî, *Şu'abi'l-Îmân*, IV/94, (2233); Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, Fezâilu'l-Kur'ân, 21,852; Tirmizî, Fezâilu'l-Kur'ân, 6, (2887).

[38] Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan Ebû Abdurrahmân en-Nesâî, *Sünen-i Nesâî*, Riyâd, 2010, IX/394,10847; Amelu'l-Yevm ve'l-Leyl,581 (1074).

[39] Fâtır, 35/37.

[40] Fâtır, 35/42.

ederek başlamıştır.

- Fâtır sûresinin 18. ayetinde Yüce Allah "*Sen, görmedikleri halde rablerinden korkanları ve namaz kılanları uyarırsın*" ayetini zikretmekte, Yâ-Sîn sûresinin 11. ayetinde ise "*Sen ancak zikre uyanı ve görmeden Rahmân'dan korkanı uyarırsın*" ayetini zikretmektedir.

- Bu iki sûre arasında kainattaki bazı ilahi kudret delillerini ortaya koyma hususunda benzerlik bulunmaktadır. Cenâb-ı Hak, Fâtır sûresinde "*Güneş ve ay o'nun emri altındadır. Her biri belli bir zamana kadar vazifesine devam eder.*"[41] buyurmaktadır. Yâ-Sîn sûresinde ise "*Güneş de kendi yörüngesinde dönüp durmaktadır. Bu, her şeye galip olan ve her şeyi bilen Allah'ın bir takdiridir. Aya da menziller takdir ettik. Sonunda o eski hurma salkımının eğri sapına döner. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.*"[42] buyurmaktadır.

- Cenab-ı Hak Fâtır sûresinde, "*Allah'ın lütfündan (nasibinizi) arayıpta şükretmeniz için gemilerin denizi yara yara gittiğini görürsün.*"[43] buyururken, Yâ-Sîn sûresinde de "*Onların neslini yüklü gemilerde taşımamız kendileri için bir kudret delilidir.*"[44] diye buyurmaktadır.[45]

- Her iki sûrede de Peygamber'e putperest müşrikler tarafından şairlik iftirası izâfe edilmektedir.

- Her iki sûrede de Peygamber'e azabın ne zaman olacağı sorulmaktadır.

---

[41] Fâtır, 35/13.

[42] Yâ-sîn, 36/38-40.

[43] Fâtır, 35/12.

[44] Yâ-sîn, 36/41.

[45] Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-Münîr*, Daru'l-Fikr, Dımeşk, 2009, 10. Baskı, XI/629-630.

- Yâ-Sîn sûresi 83 ayetten meydana geldiği halde kendinden önceki sûre olup 45 ayetten oluşan Fâtır sûresi ile neredeyse aynı uzunluktadır.

2- Sonraki Sûre ile Münâsebeti

Yâ-Sîn sûresinin, kendisinden sonraki Sâffât sûresiyle münâsebeti şu noktalarda kendini göstermektedir.

- Yâ-Sîn sûresinin sonunun bir sonraki sûre olan Sâffât sûresinin baş tarafıyla, Yüce Allah'ın gerek gökte ve gerekse yerde bulunan her şeyi kapsayan kudretinin beyanı noktasındaki benzeşmesi. Çünkü Yâ-Sîn sûresinde zikredildiği gibi Yüce Allah var edici ve eşya üzerindeki iradesini süratle gerçekleştiricidir. Aynı şekilde Sâffât sûresinin başında da zikredildiği gibi O, tektir ve ortağı yoktur. Buradaki bağlantı noktası ise şudur: İradenin süratle meydana gelmesi ancak yaratıcı ve mucîdin tek olması halinde gereği gibi gerçekleşebilir.

- Her iki sûrede'de itikat konuları ele alınır.

- Sâffât sûresinin Yâ-Sîn'den sonra gelmesi, geçmiş nesillerin ahvalinin tafsilatlı olarak anlatılması noktasında Âraf sûresinin Enâm'dan ve Şuârâ sûresinin Furkân'dan sonra gelmesi gibidir. Bu nesillere ve nasıl helak edildiklerine, Sâffât sûresinden önce geçen Yâ-Sîn sûresindeki *"Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi, onların bir daha kendilerine dönmediklerini görmezler mi*?"[46] ayetiyle işaret edilmiştir.

- Sâffât sûresi, Yâ-Sîn sûresinde mücmel olarak değinilen, müminlerin ve kafirlerin dünya ve ahiretteki durumunu daha detaylı olarak açıklamaktadır.[47]

- Yâ-Sîn sûresi ve önceki Fâtır sûresinde "*hesap ne zaman*" diye sorulurken Sâffât sûresinde müşrikler "*Azap ne zaman*" diye soru sormaktadırlar.

---

[46] Yâ-sîn, 36/31.

[47] Zuhaylî, a.g.e., XII/67-68.

- Her iki sûrede de sura üfürülme, haşr ve neşr gibi konular ele alınmakta ancak Sâffât sûresinde bunlara ek olarak cehennem manzarası anlatılmaktadır.

- Yine aynı şekilde her iki sûrede de müşrikler Peygamber'e şairlik Kur'ân'a da şiirlik izâfe etmektedirler.

- Yâ-Sîn sûresinde insanın ilk yaratılışında "Nutfe" ifadesi yer alırken Sâffât sûresinde "yapışkan çamur" ifadesi yer almaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÂ-SÎN SÛRESİNİN KONULU TEFSİRİ

Bu bölümde konumuz olan Yâ-Sîn sûresini konulu tefsir yöntemiyle açıklamaya çalışacağız. Yâ-Sîn sûresinde diğer Mekkî sûrelerde olduğu gibi İslam inancının üç temel esası olan uluhiyyet, nübüvvet ve ahiret konuları işlenmektedir. Sûrede geçmiş kavimlerden, yeryüzü ve gökyüzünde cereyan eden olaylardan, cennet ve cehennem manzaralarından çok çarpıcı örnekler verilmektedir. Çalışmamızı sûrede ele alınan konuları göz önüne alarak beş üst başlığa ayırdık. Sûreye Giriş; 1-12. Ayetler, Ashâbu'l-Karye Kıssası (Tarihsel Delil); 13-32. Ayetler, Allah'ın Yüceliği ve Kudreti (Düşünsel Deliller); 33-47. Ayetler, Yeniden Dirilme ve Cezanın Gerçekliği (Eğitsel Deliller); 48-68. Ayetler, Sûrenin Özeti; 69-83. Ayetler üst konu başlıklarına ayırarak işlemeyi uygun bulduk. Her üst başlığı da alt başlıklara ayırarak sûreyi açıklamaya çalıştık.

A- SÛREYE GİRİŞ 1-12. AYETLER

Bu bölümde sûrenin temelini oluşturan "risaletin ispatı" ile sureye giriş yapılmaktadır. Allah (c.c.) hikmet dolu Kur'ân'a yemin ederek Hz. Muhammed'in (s.a.v.) daha önce ataları uyarılmamış bir kavmin özellinde bütün kavimleri uyarmak için, dosdoğru bir yol üzerinde gönderilmiş bir peygamber olduğuna yemin ile başlamakta, bu arada ona indirilen kitabın Allah'tan geldiğini beyan etmektedir. Daha sonra sûre, peygamberin uyarısından nasip alamayan bir gurubu ve ahvallerini tasvir edip uyarıdan nasiplenecek kesimin kimler olduğuna işaret ederek her iki gurubunda yaptıklarının kayıt altına alındığını bildirmektedir.

1- Ayetlerin Metin ve Meâlleri

بسم الله الرّحمن الرّحيم	*Rahman Rahim Allah'ın adıyla...*

يٰسٓ (1)	*1. Yâ-sîn.*
وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ (2) اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (3) عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (4)	*2-3-4. (Ey Muhammed!)Hikmet dolu Kur'an'a andolsun ki, sen elbette dosdoğru bir yol üzere (peygamber) gönderilenlerdensin.*
تَنْزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ (5) لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا اُنْذِرَ اٰبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ (6)	*5-6. Kur'an ataları uyarılmamış, bu yüzden de gaflet içinde olan bir kavmi uyarman için mutlak güç sahibi, çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.*
لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (7)	*7. Andolsun, onların çoğu üzerine o söz (azap) hak olmuştur. Artık onlar iman etmezler.*
اِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ (8)	*8. Onların boyunlarına demir halkalar geçirdik, o halkalar çenelerine dayanmıştır. Bu sebeple kafaları yukarıya kalkık durumdadır.*
وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ (9)	*9. Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler*
وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (10)	*10. Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.*
اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ كَرِيمٍ (11)	*11. Sen ancak Zikre (Kur'an'a) uyanı ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarırsın. İşte onu bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele.*
اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِيٓ اِمَامٍ مُبِينٍ (12)	*12. Şüphesiz biz, ölüleri mutlaka diriltiriz. Onların yaptıklarını ve bıraktıkları eserlerini yazarız. Biz her şeyi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da) bir bir kaydetmişizdir.*

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları

حكم : الحكيم Kelimesi; hüküm vermek, karar almak, kontrolü altına almak, yönetmek, idare etmek gibi manalara gelmektedir.[48] Ayette ise bir canlı gibi hikmeti konuşan, hikmet dolu olan veya hikmetli kılınmış manasındadır.[49] Allah (c.c.) bu ayette sadece yemin etmekle kalmamış yeminini, üzerine yemin ettiği Kur'ân'ın hakim sıfatıyla desteklemiştir. Hakim, kendisinde herhangi bir değiştirme ve tebdil meydana gelmeyen, kendisine herhangi bir çelişki ve batıllık arız olmayan sağlam manasınadır.

ارسل : المرسلين Fiilinin ismi meful kalıbındadır. ارسل bir şeyi salmak, bırakmak, tahliye etmek, göndermek, yollamak manalarına gelir. المرسلين ise gönderilmişler manasında olup peygamberler için kullanılır.

صراط : صراط مستقيم yol, cadde manasındadır. مستقيم ise dik, düz, isabetli, düzenli dürüst, ahlaklı, manalarına gelir. Kur'ân da 33 defa geçen صراط مستقيم tamlaması birlikte dosdoğru, eğri ve kıvrımlı olmayan, maksada ve gayeye ulaştıran en kısa yol manalarına gelir.[50]

تنزيل : Kelime نزل fiilinin tef'il vezninde masdardır. نزل Yükselmenin zıttı olarak yukarıdan aşağıya inmek, indirmek manalarına gelir. تنزيل ise, tedrici, azar azar, yavaş yavaş, parça parça indirmek manalarına gelir.[51] تنزيل ile Kur'ân'ın tek seferde değil de yirmi üç yıllık süre zarfında parça parça indirilmesi kastedilmektedir.

---

[48] el-İsfehânî, *el-Müfredât,* s-167-168.

[49] Carullah ebi Kasım Mahmud bin Umer ez-Zamahşerî, *el-Keşşâf an Hakaiki Ğavâmidi't Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîli fi Vücûhi't-Te'vîl*, Riyad, V/164.

[50] el-Kurtubî, *el-Câmî li-Ahkâmi'l-Kur'ân,* XVII /410-411.

[51] el-İsfehânî, a.g.e., s-631-632.

غافلون : غفل Fiilinin çoğul ismi fail kalıbındadır. غفل kelimesi unutmaksızın ihmal etmek, dikkat edilmesi gereken şeylere özen göstermemek, gerçeğe uzak durmak, verilen nimetlerin hakkını vermeden yaşamaya çalışmak, setretmek, damgası olmayan hayvan, hesap ve şerefi olmayan adam manalarına gelir.[52]

حقّ : Gerçek olmak, gerçek çıkmak, doğru olmak, zorunlu olmak,gerçekleşmek, hak etmek manalarında kullanılmaktadır. Bir şeyi hikmetin gereği olarak yaratana hak denildiği gibi hikmetin gereği olarak yaratılan şeye de hak denir. Aynı şekilde bir şeye gerçekte olduğu şekilde uygun biçimde inanmaya da hak denir. Yine gerektiği yerde, gerektiği kadar, gerektiği zaman ortaya konan fiil ve söze de hak adı verilir.[53]

القول : Söz, laf, ifade, beyanat, öğreti, doktrin, manalarına gelir.[54] Kelimenin başındaki lam-ı tarif'ten de anlaşılacağı üzere belli olan bir söz, vaad kastedilmektedir. O da *"Ben cehennemi cinlerin ve insanların bir kısmı ile dolduracağım*."[55] ayetidir.

اغلال : غُلّ Kelimesinin çoğulu olup, şiddetli susuzluk, azap etmek, bukağı, kelepçe, bir şeye zırh giydirip ortalamak manalarına gelmektedir.[56] Ayetteki kasıt elleri boyun hizasında bağlayan kelepçedir.

مقمحون : اقمح Fiilinin ismi meful kalıbındadır. اقمح Devenin havuzda suyu içmeyip başını yukarı kaldırıp tutması, başı yukarı kaldırıp gözü aşağı doğru dikmek, burnu göğe tutmak, esir bağı, sıkılığından dolayı esirin başını yukarıda tutturmak manasındadır. Ayette temsili anlatım

---

[52] el-İsfehânî, a.g.e., s-469.

[53] el-İsfehânî, a.g.e., s-165-166.

[54] el-İsfehânî, a.g.e., s-536.

[55] Hûd, 11/117, 119.

[56] el-İsfehânî, a.g.e., s-470.

vardır. Hakka boyun eğmeye, doğru olanı kabul etmeye, Allah yolunda harcamaya sırt çevirmeye karşı nasıl bir tutum içinde oldukları tasvir edilmektedir.[57]

سدّاً : سد Önünü kapamak, tıkamak, barikat, sur, siper, bent, baraj, mania, engel manalarındadır.[58]

اغشينا : اغشى Örtmek, perdelemek, bürümek, gece, karanlık bastırmak manalarındadır.[59]

الذكر : Kelimesi sözlüklerde; bir şeyi anma, şeref, şöhret, namaz, dua, kitap, Kur'ân'ı Kerim, niyazı ilahi, hüccet, kadri yücelen şey manalarında olup ayette kastedilen Kur'ân'ı Kerimdir.[60]

خشي : Çekinmek, endişelenmek, korkmak, tazim ve heybeti ile korkmak, saygıyla karışık içine sevginin de yoğrulduğu, ta'zim ifade eden bir korku halidir. Daha çok bilinçli bir korku için kullanılır.[61]

الغيب : غيب Görünmeyen şey, gizli şey, duyularla algılanamayan şeyler, insan bilgisinin kapsamına girmeyen her şey için kullanılır.[62]

آثار : اثر kelimsinin çoğulu olup; iz, belirti, eser, hadis, sünnet, yol, eski eser, abide, ardında, izinde manalarında kullanılıp ayette insanı yapmış olduğu iyi-kötü amallerin tamamı kastedilmektedir.[63]

---

[57] el-İsfehânî, a.g.e., s-533.

[58] el-İsfehânî, a.g.e., s-300.

[59] el-İsfehânî, a.g.e., s-467.

[60] el-Kurtubî,, a.g.e., XVII /419.

[61] el-İsfehânî a.g.e., s-198.

[62] el-İsfehânî a.g.e., s-475.

[63] el-Kurtubî, a.g.e. 17/420.

احصى : Tek tek saymak, okumak, hesabını yapmak, çakıl taşı, bir şeyi koruyup muhafaza etmek manalarındadır.[64]

امام مبين : امام İmam, kendine uyulan, halife, ordu komutanı, Kur'ân'ı Kerim مبين ise, açık, net, aşikar manalarındadır. امام مبين tamlamasından kastedilen Levh-i Mahfuzdur.[65]

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar

1. { إِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ * إِنَّآ إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُون } "Gerçekten, sen gönderilmiş peygamberlerdensin" "Gerçekten biz size gönderilmiş peygamberleriz" gibi cümleler, birden fazla pekiştirme edatıyla pekiştirilmiştir. Çünkü muhatap inkarcıdır. Burada her iki cümle de " إنَّ ve اللام edatlarıyla pekiştirilmiştir. Edebiyatta bu türe "haber-i inkari"[66] denir.

2. { إِنَّا جَعَلْنَا فِيٓ أَعْنَاقِهِمْ أَغْلَاٰلاً.. } "Onların boyunlarına tasmalar geçirdik" ayetinde istiare-i temsiliyye[67] vardır. Yüce Allah, hidayet ve imandan kaçan kafirlerin durumunu, zincir ve tasmalarla eli boynuna bağlanan ve başı yukarı kalkık olup onu eğemeyen, sağa sola döndüremeyen kimsenin haline benzetmiştir. Aynı zamanda, yolları yüzüne kapatılan ve maksadına eremeyen kimsenin durumuna benzetmiştir. Bu, istiare-i temsiliyye yoluyla

---

[64] el-İsfehânî, a.g.e., s-160.

[65] et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân,* XIX /412.

[66] İnkari haber; muhatabın zihninde kuşkudan öte inkâr varsa tepki derecesine göre bir veya birkaç tekit edatıyla kurulan cümledir. (Nusrettin Bolelli, *Belâgat*, İFAV. Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2011, s.206).

[67] Bir öğenin değişik yönleri ve özelliklerinin benzetme konusu yapılarak istiare edilmesidir. Bu durumda benzeyen söylenmeyip benzetilenin birden fazla özelliği zikredilir. (Abdulazîz Arefe, *Min Belâgati'n-Nazmi'l-Arabiyye*, y.y., Kahire, 1982, s.155).

olmuştur.

3. { مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ... ومِنْ خَلْفِهِمْ } "Önlerinden" ile "arkalarından" arasında tıbak[68] vardır.

4. { أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ } "onları uyarman" ile "veya onları uyarmaman" arasında tıbak-ı selb[69] vardır.

5. { نَحْنُ نُحْيِي } "biz" ile 'diriltiriz' arasında, bazı harflerin değişmesinden dolayı "cinâs-ı nakıs"[70] vardır.

4-. Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlleri

Sebeb-i nüzûl terkibi, sebep (çoğulu esbab) ve nüzûl kelimelerinden oluşmaktadır. Terkipteki sebep kelimesi sözlükte "kendisiyle başkalarına ulaşılan her şey"[71] anlamına gelirken; nüzûl kelimesi "yukarıdan aşağıya inmek, bir yere inmek, konaklamak"[72] anlamlarına gelmektedir.

---

[68] Hakikat olsun mecaz olsun aralarında zıtlık bulunan kelimelerin bir ibarede uyum içinde yer almasıdır. (Hikmet Akdemir, *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*, s. 377; Ali Bulut, Belâgat *Me'âni, Beyân, Bedî*, İFAV. Yayınları, İstanbul, s. 220; M.A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, s.163).

[69] Aynı cinsten iki kelimenin bir defasında olumlu, diğer bir defasında olumsuz veya emir – nehiy şeklinde beraberce zikredilmesine (olumsuz tıbak) selb-i tıbak denir. (Hikmet Akdemir, a.g.e., s.380; Celâluddîn Muhamed b. Abdurrahman el-Hatîb el-Kazvînî, *el-İdâh fî Ulumi'l-Belâğa* (thk. Abdulhamid Hindavî) Muessesetu'l-Muhtar, 2. baskı, Kahire, 2001, s.302).

[70] Cinâs-ı Nakıs: Aynı cinsten olan kelimelerin birinde ziyade harf bulunmasıdır. (Boleli, a.g.e., s.406).

[71] el-İsfehânî, *el-Müfredât*, s-391.

[72] el-İsfehânî, a.g.e., s.799.

Bu iki kelimeden meydana gelen “sebeb-i-nüzûl” terkibi, “ayet(ler)in iniş sebebi” anlamına gelmektedir. Istilahi olarak “nüzûl ortamında meydana gelen bir hadise veya Hz. Peygamber’e yöneltilmiş bir soruya, vuku bulduğu günlerde, bir veya daha fazla ayetin, hadiseyi/soruyu kapsayan nitelik ve özellikleri içermek, cevap vermek veya hükmünü açıklamak üzere inzal olmasına vesile teşkil eden ve vahyin nazil olduğu ortamı resmeden hadiseye esbab-ı nüzûl denir.”[73]

1-12. ayetlerin inmelerine sebep olan olaylar klasik tefsir kitaplarımızda şöyle açıklanmaktadır.

a) İbn Abbas'tan rivayetle gelen bir haber şöyledir: Allah'ın Rasulü Ka'be’nin yanında namaz kılarken secdede kıraati cehren yapar ve Kureyş müşriklerinden bir kısmı da bundan rahatsız olurdu. Bir gün o bu şekilde namaz kılarken onu yakalayıp eziyet etmek istediler. Ama bir de baktılar ki elleri boyunlarına adeta yapışmış gibi hareket ettiremiyorlar, gözleri adeta kör olmuş hiçbir şey göremiyorlar. Bu halde iken Hz. Peygamber’e (s.a.v.) geldiler ve "Ey Muhammed Allah aşkına, akrabalık hakkına bizim için dua et de bu hal bizden kalksın" dediler. Hz. Peygamber de onlar için dua etti de bu hal onlardan gitti ve *"Onları ister inzar et, ister inzar etme, onlar için müsavidir..."* kısmına kadar olmak üzere *"Yâ-Sîn, Kur'ân-ı Hakim'e andolsun ki..."* ayetleri nazil oldu.[74]

"*Doğrusu Biz, onların boyunlarına, çenelerine kadar varan demir halkaları geçirdik*." ayet-i kerimesinin de özellikle Ebu Cehl hakkında nazil olduğu da rivayet edilmiştir. Bu rivayete

---

[73] Ahmet Nedim Serinsu, *Kur’ân-ı Kerim’in Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzûl’ün Rolü*, İstanbul, 1994, s. 68.

[74] Celaluddin Abdurrahman İbn Ebi Bekr es-Süyûtî, *Lübâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nüzûl* (Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim Tefsiru'l-Celaleyn hamişinde), Kahire (el-Mektebetu't-Ticariyye el-Kubra), ts, II/88.

göre o, "Muhammed'i Ka'be'de namaz kılarken görecek olursam taşla kafasını kıracağım." demiş ve bu söylediğini yapmaya kalkışınca da taş eline, eli de boynuna yapışıp kalıvermiş ve işte bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil olmuştur.[75]

b) İkrime'den rivayette o şöyle demiştir: Ebu Cehl: "Eğer Muhammed'i görürsem ona şöyle şöyle yapacağım; vallahi onu ya öldüreceğim, ya da başını taşla yaracağım." demiş ve işte bunun üzerine *"Önlerinden bir set ve arkalarından da bir set çekmişizdir. Gözlerini perdelemişizdir de bu yüzden artık göremezler."* ayet-i kerimesi nazil olmuştu. Hz. Peygamber yolda giderken Ebu Cehl'e: "İşte Muhammed geliyor." derler, o da: "Hani nerede?" diye sorar, onu göremezdi.[76] Bu hadise Kurtûbî'nin tefsirinde İbn Abbas'tan rivayetle biraz daha farklı ve geniş olarak şöyle anlatılır: Ebu Cehl ibn Hişam ve Mahzüm kabilesinden olan iki arkadaşı hakkında nazil olmuştur: Ebu Cehl, "Eğer Muhammed'in Ka'be'de namaz kıldığını görecek olursam mutlaka taşla başını kıracağım." diye yemin etmişti. Bir gün Hz. Peygamber'i (s.a.v.) namaz kılarken görünce hemen bir taşa yöneldi, aldı ve kaldırıp Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vurmaya hazırlandı ki o anda elleri boynuna döndü ve taş eline yapışakaldı ve yeminini yerine getiremeden arkadaşlarına dönüp geldi ve olanları onlara haber verdi. Bu sefer ikincileri ki el-Velid ibnu'l-Muğiradır, o da: "Onun başını ben kıracağım." deyip Ka'be'de namaz kılmakta olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına geldi. O da bir taş alıp Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vurmaya hazırlanırken Allah Teâla gözlerini kör etti de onu göremedi ve arkadaşlarına doğru geri geri geldi. Onları da göremeyip seslerini işiterek yanlarına gelebildi. "Vallahi onu göremedim, sadece sesini işitiyordum." dedi. Bu sefer üçüncüleri: "Onun kafasını ben kırayım da görün." diyerek kalktı, bir taş aldı ve Hz.

[75] Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn er-Razî et-Taberistânî**,** *et-Tefsîru'l-Kebîr,* Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Dımeşk, 1981, XXVI/44.

[76] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân,* XIX/406-407.

Peygamber'e (s.a.v.) doğru gitti. Yaklaşınca birden gerisin geri dönüp kaçmaya başladı ve ensesi üstü bayılıp düştü. Ayılınca ona: "Sana ne oldu?" diye sordular. "Ona yaklaştığımda onunla aramda kuyruğunu sallayan büyük bir erkek deve belirdi. Öyle büyük ve korkunçtu ki öylesini hiç görmemiştim. Lat ve Uzza'ya yemin ederim ki yaklaşmış olsaydım mutlaka beni yiyecekti." dedi ve işte bu hadise üzerine *"Doğrusu biz, onların boyunlarına, çenelerine kadar varan demir halkalar geçirdik. Bunun için artık başları yukarı kalkıktır."* ayet-i kerimesi nazil oldu.[77]

12. Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz. Onların gelecek için yaptıkları her şeyi ve bıraktıkları her izi de yazmaktayız. Zaten biz her şeyi apaçık bir ana kitaba kaydetmişizdir.

Tirmizî'nin Muhammed ibnu'l-Vezir kanalıyla Ebu Said el-Hudrî'den rivayetine göre Seleme oğulları Medine'nin bir köşesinde (Mescidi Nebevi'ye biraz uzak) bir yerdeydiler. Mescid yakınlarında bir yere evlerini nakletmek istemeleri üzerine *"Şüphesiz ki ölüleri biz diriltiriz. İşlediklerini ve geride bıraktıklarını (izlerini) Biz yazarız...."* ayet-i kerimesi nazil oldu ve Rasulullah (s.a.v.) onlara:*"Mescide gelirken ki adımlarınızın izleri sayılmaktadır.*" buyurdular. Onlar da bunun üzerine evlerini Mescid-i Nebevi'nin yakınlarına taşımaktan vazgeçtiler.[78]

Ebu Said'ten gelen başka bir rivayette "Seleme oğullarının" evlerinin Mescid-i Nebevi'ye uzaklığından şikayette bulundukları, bunun üzerine ayet-i kerimenin nazil olmasıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Ey Seeime oğulları, mescide gelirken attığınız adımlar sayılmakta, yazılmaktadır, evlerinizde kalın."* buyurması üzerine Mescid-i Nebevi yakınlarına evlerini nakletmekten vazgeçtikleri" ifade edilmektedir.[79]

---

[77] el-Kurtubî, *el-Câmî li-Ahkâmi'l-Kur'ân.* XVII/ 416-417.

[78] Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'ân*, Yâsîn, 36/1, Hadis no: 3226. Benzer bir rivayet için bak: Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, 111,332-333.

[79] Müslim, Mesâcid, 280-281.

Tirmizi'nin tahric ettiği hadiste olayın, ayet-i kerimenin nüzul sebebiymiş gibi gösterilmesini İbn Kesir garip görmektedir.[80] Sûre bütünüyle Mekke'de nazil olmuş ve istisnası da zikredilmemiş olduğuna göre Seleme oğulları evlerini, Mescid-i Nebevi yakınlarına taşımak istediklerinde herhalde Hz. Peygamber (s.a.v.) daha önce Mekke-i Mükerreme'de kendisine inen bu ayet-i kerimenin hükmünü onlara hatırlatmış olmalıdır. Zaten Müslim'deki rivayette de nüzul kaydı bulunmamaktadır.[81]

5-. AYETLERİN TEFSİRİ

a- Hz Muhammed'in Risâleti ve Risâletin Tasdiki

Kur'ân da yirmi dokuz sûrenin başında ya bir ayet ya da bir ayetin başlangıcı olarak, kelime oluşturmayan bazı harfler bulunmakta olup bunlara huruf-u mukataâ (ayrı ayrı harfler) denir.

İbn Âşûr; Kur'ân'da bazı sûrelerin başında bulunan Huruf-u Mukataâ'ların Kur'ân'ın indiği dönemde arap edebiyatında şairler ve belâgatçılar tarafından yaygın olarak kullanıldığını, hatta bunun örneklerine İslam öncesi şiir ve nesrinde rastlamanın mümkün olduğunu, bu tür kullanıma yabancı olmadıkları için o dönemde, edebiyat bilginlerinin, bu harflerin anlam ve önemini kavradığını, bundan dolayı bu harflerin Kur'ân'da kullanılmasına karşı çıkan veya sorular yöneltenlerin olmadığını, hatta hiçbir saldırı fırsatını kaçırmayan İslam ve Kur'ân düşmanlarının bile bu harflerin kullanımına karşı çıkmadıklarını söylemektedir.[82]

---

[80] Ebu'l Fadl İsmail İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, (tah. Dr. Muhammed İbrahim el-Benna, Muhammed Ahmed Aşur, Abdu'l-Aziz Guneym) Kahraman Yayınları, İstanbul, 1985, V/553.

[81] Bedreddin Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2016, 2/749.

[82] İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I/212-213.

Bu harflerin Kur'ân-ı Kerim'den bir ayet veya ayetin parçası olduğunda şüphe yoktur. Manaları ve hikmetleri üzerinde ise değişik görüşler ve yorumlar ileri sürülmüştür. İleri sürülen görüşlerden aşağıdaki üçü hakikate daha yakın gözükmektedir.

Bunlar, manaları olmayan alfabe harfleridir. Kur'ân-ı Kerim'in vahiy yoluyla Allah'tan geldiğine inanmayanlara meydan okumak ve aciz olduklarını ortaya çıkartmak için bazı sûrelerin başına konmuştur ve "Bu Kur'ân, şu gördüğünüz harflerden yapılan kelime ve cümlelerden oluşmaktadır. Siz harfleri de biliyorsunuz. O halde haydi yapabiliyorsanız siz de böyle kelime ve cümlelerden oluşan ve Kur'ân'a benzeyen bir kitap yazın!" denilmek istenmiştir.

Başında bulundukları sûrelerin içeriklerine dikkat çekmek için yemin olarak gelmiştir.

Başlarında bulundukları sûrelerin isimleri olarak indirilmiştir.[83]

Huruf-u mukatâ'dan olan Yâ-Sîn kelimesiyle ilgili olarak farklı görüşler ileri sürülmüştür:

İbn Abbas (r.a.), İkrime ve Zeyd b. Eslem'e göre bu bir nida olup, "Ey insan" demektir. Bunu şöyle açıklayabiliriz. "İnsan" kelimesinin, ism-i tasgiri, şeklindedir. Buna göre sanki bu ism-i tasgirin başı hazfedilmiş, sonu alınarak, "ya üneysin (ey insan)" manasında, "Yâ-Sîn" denilmiştir. Buna göre, bu hitabın, Hz. Muhammed'e (s.a.s) yapılmış olması ihtimal dahilindedir. Bunun delili bundan sonraki "Sen, hiç şüphesiz peygamberlerdensin" ifadesidir.

Said b. Cübeyr'e göre: Hz. Muhammed'in (a.s.) isimlerinden biridir. Çünkü bu ismin hemen arkasından "Şüphesiz ki sen gönderilen peygamberlerdensin" buyurularak Hz. Muhammed'e (a.s.) hitap edilmiştir.

Ebu Bekir el-Verrak'a göre: "Ey insanların büyüğü ve efendisi" anlamında "Ya Seyyide'l-

[83] Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kafi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsiri,* DİB. Yayınları, Ankara, 2007, I/15-16.

beşer" demektir. İmam Malik'e göre; Allah'ın isimlerinden bir isimdir. İbn Arabi'ye göre: Bu bedi'i bir isimdir.[84] İmam Mücahid'e göre ise "Yâ-Sîn" kelimesi söze başlamayı ifade eden bir kelimedir. Allah teala burada kelamına bu sözle başlamıştır. İmam Katade'ye göre ise "Yâ-Sîn" kelimesi, Kur'ân'ın isimlerinden biridir.[85]

Araplar, yalan yere yemin etmekten kaçınırlar ve "Yalan yere yemin etmek, dünyayı harab eder" diyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s) bu hususu, "Yalan yemin, yurtları ıssız ve boş bırakır" diyerek teyit etmiştir. Kafirler, Hz. Peygamber'e (s.a.s) ilahları kabul ettikleri yıldızlardan, bazı kötülükler dokunacağını söylüyorlardı. Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.s), Allah'ın emrine, kendisin indirdiği Kur'ân'ına ve çeşitli şeylere yemin ediyordu. Başına da hiçbir şer gelmediği gibi her gün kıymeti artıyor ve karşı çıkılamaz bir hale geliyordu. İşte bu, Hz. Peygamber'in (s.a.s) yalancı olmadığına o kafirlerin inanmalarını gerektirdiği[86] halde inatçılıklarından dolayı azgınlıklarını arttırıyordu. Böyle bir girişten Rasulullah'ın (s.a.v.) peygamberliğinden şüphede olması ve Allah'ın onu inandırmaya çalışması anlamı çıkartılmamalıdır. Bu şekilde bir giriş, Kureyşli müşriklerin, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini şiddetle inkar etmelerinden dolayı Allah (c.c.) sûrenin başında "*Şüphesiz sen gönderilmiş peygamberlerdensin*" diye buyurarak kafirlerin büyük bir yanılgı içinde olduklarını beyan etmek istemesinden dolayıdır.

Allah (c.c.) bu ayette sadece yemin etmekle kalmamış yeminini, üzerine yemin ettiği Kur'ân'ın hakim sıfatıyla desteklemiştir. Hakim, kendisinde herhangi bir değiştirme ve tebdil meydana gelmeyen, kendisine herhangi bir çelişki ve batıllık arız olmayan sağlam manasınadır. Kurtubi şöyle der: Kendisine herhangi bir bozukluk gelemeyecek şekilde nazmı

---

[84] Geniş bilgi için bkz: el-Kurtubî, XVII/406-410.

[85] Taberî. *Câmi'u'l-Beyân*. XIX/399.

[86] er-Râzî, a.g.e., XXVI/41.

ve manası sağlamlaştırılmış demektir.[87] Ebussuûd da şöyle der; Hakim; mucize, nazmı bakımından hikmet ihtiva eden veya hikmet söyleyen, eşsiz hikmetler kapsayan demektir.[88] Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Hakim, akıl sahibi canlılar için kullanılır. Böylece Kur'ân'a canlılık, hayat, irade, ruh özellikleri kazandırılmış olur. Hakim, hüküm sahibidir. İnanç, küfür, helel-haram, ibadetler gibi hükümler koyar. Hakim, Allah'ın sıfatı olarak her şeyi yerli yerinde, hikmetle yaratan manasındadır. Hakim Kur'ân, sağlamlaştırılmış, öğüt ve tavsiyeleri yerli yerinde olan, her çağın ve zamanın ihtiyaçlarına cevap verecek kitaptır. Kur'ân'ı Hakim, yaratıcı ile kul, dünya ile ahret, bedenle ruh arasında sağlam köprü kurarak en doğru bilgiyi insana verir. Mekkeli müşrikler Hz. peygamber'in (a.s.) peygamberliğini inkar ettikleri için, Allah (c.c.) bu ayette ey Muhammed hikmet dolu bu Kur'ân senin peygamberliğine delildir buyurmuştur. Çünkü Hz. peygamber'i çok iyi tanıyan Mekkeli müşrikler bu söylenen hikmet dolu sözleri ümmî olan bir şahsın kendinden söyleyemeyeceğini biliyorlardı.

"Muhakkak sen gönderilmiş peygamberlerdensin." Allah (c.c.) peygamberler vasıtasıyla hükümlerini insanlara ulaştırır. Peygamberler vasıtasıyla dünya da nasıl bir hayat sürülmesi, ahirete nasıl hazırlık yapılması gerektiğini insanlara bildirir. Allah (c.c.) "Nasıl bir hayat" sorusuna peygamberler vasıtasıyla cevap verir. Peygamberlerin örnekliğinde ilahi murada uygun yaşantıyı insanlara öğretir. Allah bu ayette doğrudan Hz. Peygambere yeminle hitap edip peygamberliğine Kur'ân'ı şahit göstererek müşriklerin şüphe ve iddalarının yersiz ve boş olduğunu ispat etmektedir. Bu cümle yapılan yeminin cevap cümlesidir. Yani, ey Peygamber! Kuşkusuz sen, halkı doğru yola iletmek için, alemlerin Rabbi tarafından gönderilen

---

[87] Kurtubî, a.g.e., XVII/410.

[88] Ebüssuûd Muhammed b. Muhyiddin Muhammed b. Muslihuddin Mustafa İmadüddin El-İmâdî**,** *İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Beyrut, 2010, IV/247.

peygamberlerdensin. Ayet hem ‘inne’ hem ‘lam’ edatları ile tekid edilmiştir. Bu kadar kuvvetli tekid ancak muhatabın şiddetle inkarcı olduğu durumlarda yapılır.

“Sen, kendisinde eğrilik ve bozukluk bulunmayan dosdoğru yol üzerindesin.” Sırat-ı Müstakim; her namazda rabbimizden talep ettiğimiz Fatiha sûresi 5. ayetindeki “bizi sırat-ı müstakime ilet” şeklinde yer alan “dosdoğru yol”dur. Allah’ın göndermiş olduğu bütün peygamberler gibi Hz. Muhammed’te dosdoğru yol üzerinde olup bu yolun kıyamete kadar devam edecek olan son temsilcisidir. Bu yol, senden önceki peygamberlerin dini olan İslam dinidir. Peygamberler Allah'ın birliği inancını ve ona imanı getirmişlerdir. Cenab-ı Hakk'ın "Dosdoğru bir yol üzeresin" ifadesi, haberden sonra gelen ikinci haberdir. Yani şüphesiz ki sen gönderilmiş peygamberlerdensin ve muhakkak sen dosdoğru bir yol üzerindesin demektir. "Müstakim", maksada ulaştıran en kısa yol demektir.

Allah teala’nın, "sen, dosdoğru bir yol üzeresin" ifadesinden Hz. Muhammed’in (s.a.s) diğer peygamberlerden ayrıldığı manasının çıkarılmaması lazım. Çünkü bütün peygamberler dosdoğru yol üzeredirler. Bu ifadenin maksadı, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) diğer peygamberlerin de üzerinde bulundukları o dosdoğru yolda oluşunu anlatmaktır.[89]

Yüce Allah bu ayetlerde Mekkeli müşrikler tarafından peygamberliği inkar edilen Hz. Muhammed’in gönderilmiş peygamberlerden olduğuna yemin ederek başlamıştır. Üzerine yemin edilense müşriklerin benzerini getirmekten aciz oldukları eşsiz hikmetler ihtiva eden Yüce Allah’ın eşsiz kelamı Kur’ân’ı Kerimdir. Eşsiz kelam kendisine indirilen ise önceki peygamberlerinde üzerinde oldukları dosdoğru yol üzerinde olan Hz. Muhammed’tir.

---

[89] er-Râzî, a.g.e., XXVI/42.

b- Tenzîl ve Gafil Kavim

5-6. ayetlerde, önceki ayetlerde zikredilen Kur'ân'ın Allah tarafından indirildiği ve amacının daha önce ataları uyarılmamış bir kavmin özelinde bütün insanlığı uyarmak olduğu beyan edilmektedir. Ayette geçen تنزيل "tenzil" dil kurllarından kaynaklanan farklılıklardan dolayı mecrur, mansup ve merfu olarak okunmuştur. Kur'ân'dan bedel olarak cer ile okunmuştur. Buna göre Cenab-ı Hak sanki, "Kur'ân-ı Hakim'e yani Aziz ve Rahim Allah'ın indirdiği bu kitaba yemin olsun ki, sen peygamberlerdensin ve bu kitap sana, inzar edesin diye indirilmiştir" demek istemiştir. Aynı şekilde bu kelime, nasb ile de okunmuştur. Bu hususta şu iki açıklama yapılabilir: Bu kelime fiili zihinde takdir edilen meful-ü mutlaktır. Buna göre Cenab-ı Hak sanki " Kur'ân'a'' Aziz ve Rahim'in tenzîl'i (indirmesi) olarak indi demiştir. Buna göre takdir, (Allah) Kur'ân, yahut kitab-ı hakim'i indirdi" şeklindedir. Bu kelime, niyette gözetilen bir fiilin mefulüdür. Buna göre sanki, "Hakim olan Kur'ân'a yemin ederim, Aziz ve Rahim'in indirmesi (tenzîl'i olan kitabı kastediyorum), ki sen peygamberlerdensin ve bu kitap, uyarman için indirilmiştir" denilmiştir. Bu imam Zemahşerî'nin tercih ettiği açıklamadır. Bu ifade, menvî (zihinde takdir edilen) bir mübtedanın haberi olmak üzere merfu okunmuştur. Buna göre sanki, "Bu, inzar etmen için, Aziz ve Rahim Allah'ın indirdiği kitaptır" denilmiştir. Bu kıraate göre, bir başka takdir de, "tenzîl" kelimesinin mübteda, "inzâr etmen içindir" ifadesinin de bunun haberi olmasıdır. Buna göre sanki, "Aziz ve Rahim'in indirmesi (tenzîl'i), inzâr etmen içindir" denilmektedir.[90]

"*Kur'ân, çok üstün, çok güçlü, çok merhametli (Allah'ın) indirdiğidir."*

Burda Kur'ân'ın Allah'tan indirilme olduğu açıklanırken Allahın Aziz ve Rahim olmak üzere iki sıfatına yer verilmiştir. Çünkü Aziz ve Rahim sıfatı taşıyan üstün bir kudret ancak böyle bir kitap indirebilir. Bu özelliklere sahip olan yegane güç alemlerin rabbi olan Allah'tır.

[90] er-Râzî, a.g.e., XXVI/42.

Kur'ân bütün yönleriyle beşer aklını ve takatini aşmakta, her ayet ve süresiyle insan kafasının ürünü olmadığını göstermektedir. Allah'ın Aziz oluşu; emirlerine karşı konulamayan, mutlak güç ve egemenlik sahibi, karşı gelinemeyen, yanılmayan, kendisine karşı gelenin yenileceğini, kendisine karşı gelenlerden intikam alan, kendisinden kaçılamayan, kimsenin yardımına ihtiyacı olmayan, kimseden beklentisi olmayan manlarını ifade eder.[91] Bu sıfat, Allah'ın mutlak güç sahibi olduğuna, bütün güçlerin ve üstünlük sağlayanların onun üstünlüğü karşısında küçüldüğüne delalet etmektedir. Allah'ın Rahim oluşu; Kur'ân'ı Kerim'i indiren, kullarına karşı çok merhametli olan, kullarına yol gösteren, kullarını affeden, ahiret boyutuyla sadece iman edenlere merhamet edecek olan manalarını ifade eder.[92] Bu sıfat, Allah'ın insanlara karşı çok merhametli olduğunu ve bunun açık belgesi olarak böylesine yol gösterici, hayatı düzene sokucu, yaratanı tanıtıcı kitap indirdiğini haber vererek, o rahmetten her insanın nasibini almasının gerekli olduğunu belirtmektedir. O bakımdan batılın peşine takılıp hakkı kabul etmeyenler Hz. Muhammed'i (a.s.) ve peygamberliğini kabul etmeseler bile, sadece Kur'ân'ın şehadeti yeterli kabul edilir."[93]

6. ayette Allah (c.c.) *"ataları azapla korkutulmamış, bu yüzden gaflet içinde kalmış bir kavmi uyarman için...*" buyurarak Hz. Peygamberin risaletle görevlendiriliş amacını bildirmektedir. Ayette Hz. Peygamberin gönderiliş amacının bir kavmin özelinde bütün insanlığı "uyarmak" olduğu haber verilmektedir. Ayette geçen (ma) edatının kullanımına göre ayete değişik manalar verilebilir. "ma" masdariyye olabilir. Bu durumda mana "Sen, babaları uyarıldığı gibi, o kavmi de uyarasın diye..." şeklinde olur. "ma" harfi ism-i mevsul olabilir. İsm-i mevsul olursa mana, "Babaları uyarılan bir kavmi uyarasın diye... Çünkü onlar gafildiler"

---

[91] el-İsfehânî, a.g.e., s.433.

[92] el-İsfehânî, a.g.e., s.253-254.

[93] Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri*, Anadolu Yayınları, 1991, İzmir, X/5027.

şeklinde olur. Bu edat, olumsuzluk ma'sı (nafiye) olabilir. Bu durumda mana Babaları uyarılmamış olan bir kavmi uyarman" şeklinde olur. Buradaki ma'nın, müsbet manada olduğu da söylenebilir. O zaman mana, "Onların babalarının uyarıldığı gibi, onları uyar. Çünkü onlar gafildirler" şeklinde olur.

İmam Taberî; ayette bahsedilen kavimden maksadın, araplar ve kendilerine peygamber gönderilmeyen diğer bütün kavimlerin olduğunu, Resulullah'ın peygamberliğinin umumi olmasından dolayı o, kendilerine daha önce Peygamber gönderilen kavimleri uyardığı gibi hiç Peygamber gönderilmeyen kavimleri de uyardığını[94] söylemektedir.

Burada insanın aklına şöyle bir soru gelebilir. Bunca zaman içinde kendilerine bir uyarıcı gelmediği halde bu insanlar nasıl sorumlu tutulabilir? Soruya şöyle cevap verilebilir. Allah'ın bir topluma gönderdiği peygamberin talimatları uzak bölgelere kadar yayılır ve onun getirdiği ışık yanmaya devam ederse, yeni bir peygamberin gönderilmesine gerek yoktur. Fakat onun getirdiği ışık ne zaman söner ve izleri yok olursa işte o zaman Allah yeni bir peygamber gönderir. Bir peygamberin talimatları diri ve net olarak kaldığı sürece o dönem bir peygamber olmaksızın geçti denemez. Araplara Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. İsa gibi peygamberler gelmiş, ayrıca onların talimatlarını yinelemek için Arabistan'a içeriden ve dışarıdan gelenler olmuştur. Bundan, araplar arasında bu mesaj'ın bilindiği anlaşılmaktadır. Ancak mesajın izleri kaybolmaya yüz tutup hurafeler ile karıştığında, Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın izniyle peygamber seçilmiştir. Böylece Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği ile birlikte gelen mesajın kaybolmayacağı ve hurafelerle karışmayacağı garanti edilmiştir.[95] Kısaca ayetten maksat, peygambersiz geçen devrin uzaması sebebiyle kendilerine ne bir peygamber ve nede bir kitap gelmiş olan arapları Allah'ın azabından korkutman için bu Kur'ân'ı indirdik. Uzun süreden beri uyarılmadıkları için araplar, hidayet ve imandan gafil

[94] et-Taberî, a.g.e., XIX /402.

[95] er-Râzî, a.g.e., XXVI/43.

kalmışlardır. Şirk ve puta tapma karanlıkları içersinde bocalamaktadırlar. Bundan sonra Yüce Allah, müşriklerin inkar ve yalanlamada ısrar etmeleri sebebiyle azaba müstehak olduklarını açıklamak üzere şöyle buyurmaktadır.

"Andolsun ki onların çoğu hakkında o söz gerçekleşecektir; çünkü onlar iman etmeyecekler."

Allah (c.c), Peygamber göndermenin veya kitap İndirmenin "uyarmak" için olduğunu açıkladıktan sonra, hidayetin Peygamber'e ait olmadığını, onun görevinin uyarma olduğunu, buna rağmen uyarılanların pek çoğunun iman etmeyeceğine işaret etmektedir.

Yüce Allah'ın, "*Andolsun ki, o söz hak olmuştur*" ayetiyle ilgili olarak bir kaç açıklama yapılmıştır.

a) Buradaki söz'den amaç, Yüce Allah'ın "*Andolsun, cehennemi senden ve onların içinden sana tabi olanların hepsi ile dolduracağım*"[96] ayeti, veya gerçekleşeceği belirtilen söz'den maksadın Allah Teala'nın "*Cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım*"[97] şeklindeki yemin ifadesi olduğu söylenmiştir.

b) Ayetteki söz'den kasıt, ezeli kaza ve hükümdür. Bu zorlama ve mecburiyet yoluyla olmayan, bilakis kulların kendi tercihleri ve küfür üzerine ısrar etmeleri sebebiyle meydana gelen ve Allah'ın ezelde kendilerinin son durumlarını bilmesi sebebiyle gerçekleşen hükümdür. Bu ayette, telaşlanmaması ve onların iman etmemelerinden dolayı üzülmemesi için Peygamberimiz (s.a.v.) teselli edilmektedir.[98]

c) Fahruddin er-Razî "kavl" kelimesi ile ilgili şunları söylemektedir. Bundan maksat, Allah'ın ifadesini peygamberlerin lisanında bulan ve delili de açık olan tevhid, vb. şeyler gibi sözler hak oldu. Ama buna rağmen, onların çoğunluğu iman etmezler. Çünkü delili dinlemek isteyen

[96] Sâd 38/ 85.

[97] Hûd 11/119; Secde 32/13.

[98] Zuhaylî, *et-Tefsirü'l-Münîr*, XI /638.

kimseye zaman verilmiştir. O hususstaki delil ve burhan zuhur ettiğinde onun iman etmesi beklenir. O şey tahakkuk edip bazılarının iman etmesiyle de güçlenip, kuvvetlenmesine rağmen onların çoğunluğu iman etmeyince, o çoğunluğun iman etmelerini umma zamanı geçtiği için böylece artık iman etmeyecekleri hususu ortaya çıkmış olur. Buna göre, ayetteki, "Bunların çoğunun üzerine" ifadesinin anlamı, kendisine davet ve burhanların ulaşmadığı kimseler azdır. Binaenaleyh, kendisinden iman sudur etmeyen kimselerin çoğuna bu söz hak oldu şeklinde olur. Bu mana, birinci ve ikinci izaha göre de açıktır. Çünkü kafirlerin çoğunluğu iman etmeksizin küfürleri üzere ölmüşlerdir. Bu hususta yapılabilecek bir dördüncü izah da "Onların ekseri üzerine dünya azabı hak oldu. Çünkü onlar iman etmeyecekler" denilmesidir ki, bu mana da birinci açıklamaya yakın bir manadır.[99] Bu ve benzeri ayetlerde haber verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere inanmama konusunda ısrar edenleri, ısrarlarında kararlı olnları Yüce Allah bilmekte ve bu inkarlarından dolayı kendilerine azap sözünü haber vermektedir. Bu azap sözü, önceden takdir edilen bir durum plmayıp inkarcıların inkarlarının sonucu olarak meydana gelen bir durumdur. Çünkü Yüce Allah ezeli ilmiyle iman etmeyeceklerini bildiği için daha dünyada iken kendilerine azabı haber vermektedir.

c- Gafillerin Halinin Resmedilmesi ve Uyarının Etki Alanı

"*Biz onların boyunlarına çenelerine kadar dayanan halkalar geçirdik, bu yüzden kafaları yukarı kalkık durmaktadırlar."*

Buradaki ilk ayette inkarcılıkta ısrarcı olanların hallerini ifade eden temsili bir anlatım yer almaktadır. Bazı alimler buradaki durumun ahiretteki hallerini tasvir olduğunu dolayısıyla temsili olmadığını söylemişlerse de sonraki ayette zikredilen "gözlerine perde indirilmesinden

[99] er-Râzî, a.g.e., XXVI/43-44.

dolayı görmedikleri" ayeti bu görüşü zayıflatmaktadır. Çünkü dünyada iken inkar edenler ahirette hallerini ayan beyan şekilde çok net göreceklerdir.[100] Bu ayetlerde yapılan benzetmeler şöyle açıklanabilir. Kendilerine ulaşan birçok delile rağmen küfür ve ısrarcılıkta ısrar edenler yaşadıkları dünya hayatında öylesine boş meşguliyetlerle kuşatılmışlardır ki kafaları yukarıya doğru kalkık gözleri aşağıya kaymış gibidirler. Boyunlarına demir halkalar geçirildiği için dünyevi meşguliyetlerden dolayı hidayete yönelmezler, etraflarında cereyan eden ilahi kudretin eserlerini görmezler.

Ayette benimsenen kıraât'e göre hazfedilmiş lafızlar vardır. İfadenin takdiri şöyledir. Biz, onların boyunlarına ve ellerine zincirler koyduk. Bunlar onların çenelerine kadar ulaşmaktadır. O halde burada kasıt boyunlar değil ellerdir. Araplar bu gibi anlatımlarda (bu tür lafızları) hazf ederler. Bunun bir benzeri de; '*Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler*'[101] ayetidir. Bu, ... ve bir de soğuktan koruyacak elbiseler takdirindedir ki, bu lafız hazfedilmiştir. Çünkü sıcağa karşı koruma özelliği olan, soğuğa karşı da koruyucu olur. Diğer taraftan zincirler eğer boyuna vurulacak olursa, ellerin de zincire vurulmuş olması kaçınılmaz olur. Özellikle burada yüce Allah; "çenelerine varan" diye buyurmaktadır ki, bununla ellerin de zincire vurulmasının kastedildiği anlaşılmış olmaktadır. Bazı alimler bu ayet-i kerimede istiarenin bulunmadığını, baştan sona kadar tamamen hakikat olduğunu ve bunun, onların kıyamet günündeki hallerini tasvir etmekte olduğunu söylemektedirler.[102]

Taberî; "Boyun halkası" ifadesi ile onların hakkı kabullenmelerine engel olan inatlarının kast edilğini, "O halkalar çenelerine kadar dayanmıştır ve bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır" ifadesiyle de tekebbür göstererek kasıldıklarının anlatılmak istendiğini, Allah'ın inatçılıklarından dolayı onların boyunlarına kibir ve büyüklenme halkası geçirdiğini, ne kadar

---

[100] İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, IV/446-447.

[101] en-Nahl, 16/81.

[102] Zamahşerî, III/280; er-Razî, a.g.e., XXVI/43-44.

delil getirilirse getirilsin hakikati göremediklerini ve apaçık delilleri bile kabul etmediklerini söylemektedir."[103] Dünyada iken inanmayanlar, Kur'ân'a ve Hz. Peygambere karşı kibirlenip ondan yüz çevirenler, Müslümanları küçümseyip kendilerini büyük görenler, inananlara tepeden bakan müşrikler bunların sonucu olarak ahrette boyunlarına vurulacak zincirle başlarını hareket ettiremeyeceklerdir. Dini hükümlere, değerlere karşı dünyada iken aklına zincir vuranlara ahirette aynı ceza ile karşılık verilecektir. Ayette ki kasıt dünya hayatı boyutuyla mecaz ahret boyutuyla hakikattir.

"Onların önlerinden bir set, arkalarından da bir set çektik, böylece gözlerini perdeledik; artık görmezler."

Önceki ayette de olduğu gibi buradaki set'ten maksadın hakikatmi yoksa mecazmı olduğu ihtilaflı bir konudur. Genel kanaate göre; Burada ki set'ten maksat, onların hakkı görmelerine mani olan istek ve duyguları, kötü amelleri ve sapkınlıklarıdır. Zühaylî ayeti; böbürlenmeleri, azgınlıkları, hakk'ı kabul etme ve hakk'a boyun eğme hususunda inatçılık etmeleri gibi engellerle, iman etmelerine engel olarak gözlerini perdeledik. Hakk'a karşı gözlerini kapattık. Artık onlar göremezler. Bu sebeple hidayet yolunu göremezler. Onlar dirilişe karşı kördürler. İlahi hükümleri kabul etmekten mahrumdurlar. Bu da onlara iman yolunun kapatılması için -çenelerine kadar uzanan demir halkalar geçirilmiş olmalarından sonra- ikinci temsildir. Zira Allah onların içinde bulundukları küfür üzerine ısrar edeceklerini ve küfür üzerine öleceklerini gayet iyi bilmektedir şeklinde açıklamaktadır.[104] Bazı alimlere göre ise buradaki set'ten maksat hakikat olup inanmayanların ahiretteki durumlarını bildirmektedir. Önceki ayettede ifade edilen boyunlarına demir halkalar geçirilmesinden sonra önlerinden ve

[103] et-Taberî, a.g.e., XIX /403-404.

[104] Zühaylî, *et-Tefsirü'l-Münîr*, XI/639.

arkalarından setler oluşturularak kuşatılacaklardır. Ayet oradan kurtuluşun hiçbir şekilde mümkün olmadığını ifade etmektedir.

Bazı müfessirler bu ayetin, Ebu Cehil hakkında indiğini söylemişlerdir. Ebu Cehil; "Yemin olsun ki eğer Muhammed'i görürsem ona şöyle şöyle yapacağım" demiş, bunun üzerine bundan önceki ayetle bu ayet nazil olmuştur. Orada bulunanlar Ebu Cehil'e; "İşte Muhammed' demelerine rağmen Ebu Cehil Hz. Muhammed'i göremiyor 'Nerde o? Nerde o?" diye soruyormuş.[105] Bu rivayete göre set'ten maksat hakiki manda olup mecazi değildir. Genel kanaate göre set'ten maksat önceki ayetin devamı olup ahiret hayatındaki manzarayı temsili olarak anlatmaktadır.

"Onları uyarsan da, uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar."

Yaptığı bütün uyarılara rağmen gerçeği duymak istemeyen, hakikate kulak tıkayan müşriklerin tavrı nedeniyle üzülen Hz. Peygambere, bu ve sonraki ayetler ile teselli verilmektedir. Ayetten, uyarma ile uyarmama bir olunca, uyarmanın gerekli olmadığı manası çıkarılmamalıdır. Hz. Peygamber'e nisbetle uyarma işi, uyarmamak gibi değildir. Çünkü uyarma işi, Hz. Peygamber'i sorumluluktan kurtarırken, aynı zamanda hem dünyevi üstünlüğünün, hem de uhrevi saadetinin artmasına sebep olur. İnanmayanlara nisbetle bunun eşit olması, Peygamber'in uyarması, onu üzerinde bulunduğu sorumluluktan kurtarırken, ahiret yurdunda onlar hakkında helak yazılmış olduğundan, her ne kadar kafirler bundan yararlanmasalar da inzar ve uyarıdan dolayı Hz. peygamber sevaba ve mükafata nail olur.[106] Bu ayette tebliğ konusunda Hz. Peygamber serbest bırakılmamıştır. Çünkü ayette "senin için birdir" değilde "onlar için birdir (eşittir)" buyrulmaktadır. Buradaki tespit tebliğ edenin değil

[105] et-Taberî, a.g.e., XIX/406-407.

[106] er-Râzî, a.g.e., XXVI/46-47.

tebliğ edilenlerin durumuyla ilgili bir tespittir. Dolayısıyla uyarının fayda vermemesi İslama davet edenin değil islama davet edilenlerin sorunudur.

"Sen ancak o zikre uyanı ve görmediği halde Rahman'dan korkup sayanı uyarabilirsin. İşte böylesini hem bir af hem de değerli bir ödülle müjdele."

Allah (c.c.) küfür ve ısrarcılıkta ısrar eden Mekkeli müşriklerin halini tasvir ettikten sonra bu ayette tebliğine uyacak kimselerin olacağını haber vererek Hz. Peygamberi teselliye devam ederek rahatlatmakta, morali yüksek tutulmakta, inanmış olanların doğru yolda oldukları kendilerine haber verilmektedir. Önceki ayette Allah (c.c.) uyarıdan faydalanmayacak kimseleri zikrettikten sonra bu ayette kimlerin uyarıdan faydalanacağını ve uyarıdan faydalanan kişilerin neticede dünya ve ahirette elde edecekleri mükafatı zikretmektedir. Ayette inzardan faydalanacak kimselerin; Kur'ân'a tabi olup, görmediği halde Rahman'dan korkan kimselerin olduğunu ve bu özlliklerinden dolayıda ahirette bağışlanma ve büyük bir mükafatla müjdelendiğini peygamberinin dilinden bize bildirmektedir. Müfessirler arasında, bu ayette geçen "zikir" kelimesiyle Kur'ân-ı Kerim'in kastedildiği kanaati hakimdir. Bunu Kur'ân'daki ayetler veya insanın fıtratını tamamlayan açık kanıtlar şeklinde yorumlayanlar da olmuştur.[107]

Yüce Allah'tan korkmanın ve Kur'ân'a uymanın iki ayrı mükafatı söz konusudur. Dünya hayatında geleceğe ümitle bakmayı ve ölümün endişe edilecek bir olay olmadığını, aynı zamanda ölümün ahiret hayatına giriş kapısı olduğunu öğretir. Böylece huzurlu, güvenli bir ömür sürmeyi kolaylaştırır. Ahirette ise kul hakkı dışındaki günah ve kusurların bağışlanacağına, pişmanlık ve tevbe ile hayatını noktalayanların ilahi mağfirete mazhar kılınacağına inandırır. Kur'ân bu mağfiretin "ecr-i kerim" ile sonuçlanacağını, yani göz ve

[107] er- Râzî, a.g.e., XXVI/46-47.; Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/478.

gönül dolduran, yüz güldüren, Allah'ın cömertçe hazırladığı cennetin ve cemalüllah'ın mükafat olarak verileceğini haber vermektedir.[108]

d- Âsâr ve İmâm-ı Mübîn'deki Kayıt

'Şüphesiz ölüleri diriltecek olan biziz. Onların yaptıklarını ve geride bıraktıkları eserlerini yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta bir bir kaydetmişizdir."

Yüce Allah bu ayette Mekkeli müşriklerin özelinde tüm insanlığa hitap ederek insanların yaptığı bütün amellerin kayıt altına alındığını, ahrette tekrar diriltilerek yapılan eylemlerin karşılıklarının eksiksiz bir şekilde verileceğini haber vermektedir. Ayet-i kerimede bahsedilen ölülerin diriltilmesi'nden maksat, ölenlerin kıyamet gününde tekrar diriltilerek hesaba çekilmesidir. Önceki ayette bildirilen uyarıdan fayda görenler ile görmeyenlerin, inanan ile inanmayanların ahirette hesaba çekilip neticede kendilerine va'd-vaid edilen mükafatı elde etmeleri veya cezaya çarptırılmalarıdır. Bazı müfessirler ise bu diriltmeden maksadın, kafirlerin ölü durumunda olan kalplerine iman vererek diriltmek manasına geldiğini söylemişlerdir.[109]

İnsanoğlunun dünya hayatı sona erdikten sonra geçirdiği ömrü iki şekilde sonuçlanır:

- Önden gönderdiği iyilikler ve kötülükler,
- Geride bıraktığı iyi- kötü izler ve eserler.

Tefsirlerde ayetin "gelecek için yaptıkları her şey ve bıraktıkları her iz" şeklinde tercüme edilen kısmı açıklanırken, bir yandan iyi olsun kötü olsun insanların bütün işlediklerinin tespit edildiği, diğer yandan da kişinin öbür dünyada karşısına çıkacak amel defterinin ölümle

---

[108] Yıldırım, *Asrın Kuran Tefsiri*, X/5031-5032.

[109] Zamahşerî, a.g.e., III/281.

kapanmadığı, yararlı bir bilgiyi öğretme veya kaleme alma, bir imkanını vakfedip kalıcı hayır yapma, insanların faydalanacakları hizmet binası, cami, misafirhane, köprü vb. iyi eserler bırakmanın yahut bazı zalim yöneticilerin yaptığı gibi insanların eziyet çekmesine, zarara girmesine veya Allah yolundan sapmasına sebep olacak usuller ihdas etmek suretiyle geride kötü izler bırakmanın -bu iz ve eserler varlığını koruduğu sürece- insanın sorumluluk hanesine olumlu veya olumsuz puanlar halinde kaydedildiği üzerinde durulur.[110]

Sahabeden Cerir b. Abdullah konuyla ilgili şöyle bir hadiseyi bildirmektedir: Resulullah'a üzerlerinde kaba yün elbiseler bulunan bazı bedeviler geldi. Resulullah onların hallerinin perişan olduğunu anladı. Fakir düşmüşlerdi. Resulullah, halkı bunlara sadaka vermeye teşvik etti. Fakat insanlar biraz ağırdan aldılar. Resulullah'ın yüzünde memnuniyetsizlik belirtileri görüldü. Bunun üzerine Ensar'dan bir kişi bir kese gümüş getirdi. Ondan sonra bir başkası daha getirdi. Bunu diğerleri takip etti. Resulullah'ın yüzünde sevinç belirtileri görüldü ve şöyle buyurdu: "Her kim İslam'da güzel bir iş yapar da kendisinden sonra aynı iş yapılacak olursa o işi her yapanın sevabı kadar bir sevap o işi ilk önce yapan kişiye de yazılır ve bunun yazılması o işi yapanların mükafatlarından bir şey eksiltmez. Her kim de İslam da kötü bir iş yapar da kendisinden sonra aynı iş yapılacak olursa o işi yapanın günahı kadar bir günah o işi ilk önce yapan kişiye de yazılır ve bunun yazılması o işi yapanların günahından bir şey eksiltmez." [111] hadisi şerifi de bu konuyu gayet net bir şekilde açıklamaktadır.

Diğer bir görüşe göre ayeti kerimede geçen "eserler"den maksat, insanların hayır veya şer işlerken bıraktıkları ayak izleridir. Bu hususta Cabir b. Abdullah şöyle söylemektedir: "Mescid-i Nebevi'nin çevresindeki Bikâ denen yer boşaldı. Seleme oğulları mescide yaklaşmak için oraya taşınmak istediler. Bu haber Resulullaha ulaştı. Resulullah onlara; 'Mescide yakın bir yere taşınmak istediğinizi duydum.' dedi onlar da: 'Evet ya Resulullah biz

[110] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/479.

[111] Müslîm, "İlim", 15, "Zekât", 69; 44; *Müsned,* IV, 362.

öyle istedik' dediler. Resulullah: 'Ey Seleme oğulları, yerinizde kalın, izleriniz yazılmaktadır. Yerlerinizde kalın izleriniz yazılmaktadır.[112] buyurduğu hadis delil olarak gösterilmektedir.

"Biz her şeyi apaçık bir kitapta sayıp tespit etmişizdir."

İnsanların yaptıkları bütün amelleri Yüce Allah, apaçık ve zahir olan bir kitapta yazıp kayda geçirmiştir. Bu yaptıklarının karşılığını ahirette eksiksizce verecektir.[113]

"Ana kitap" şeklinde tercüme edilen "imâm" kelimesi, delil niteliği taşıyan, kendisine uyulan kitap, Levh-i Mahfûz ve amel defterleri gibi anlamlarla açıklanmıştır.[114] Yani Yüce Allah; biz insanların yaptıkları bütün amellerini, varlıklarla ilgili her şeyin tescil edildiği ümmü'l kitap olan Levh-i Mahfûz'da tespit ve tescil ederek kayıt altına aldık demektedir.

6- DEĞERLENDİRME

Sûreye giriş mahiyetinde olan bu bölümde işlenen temel konu risâletin ispat edilmesi ve Kur'ân'ın Allah tarafından indirilip amacının insanları uyarmak olduğudur. Bölümde gaflet içinde olan bir kavmin hali tasvir edildikten sonra yapılan ilahi uyarılardan kimlerin faydalanacağı haber verilmektedir. Son olarak ise insanların iyi-kötü olarak yaptıkları bütün eylemlerin kayıt altına alındığı haber verilmektedir.

Sûrenin başından buraya kadar olan ayetler şu hususlara işaret etmektedir:

Kur'ân, Hz. Peygamber'in kıyamet gününe kadar devam edecek ebedi bir mucizesidir. O, Alemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiştir. Ona ne önünden, ne de arkasından batıl

---

[112] Müslîm, Mesâcid, Bab: 280, Hadis No: 665.

[113] Muhammed Mahmud Hicazî, *Furkan Tefsiri*, (trc. Mehmet Keskin), İlim Yayınları, İstanbul, 1996. V/191-193.

[114] İbn Atıyye, a.g.e., IV/448.

yaklaşamaz.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah'ın gönderdiği peygamberlerden bir peygamber olup yüce yaratıcı onu hidayetle ve gerçek dinle, dosdoğru bir yol, metot ve din olan "İslam" üzerine göndermiştir.

Hz. Peygamber'in risâleti bütün insanlaradır. Bundan dolayı artık hiç kimse için mazeret kalmamıştır.

Mekke ehlinden ve diğer araplardan küfür, tuğyan ve isyanda ısrar edenler cehennem ateşinde ebedî kalmayı ve sürekli azabı hak etmişlerdir. Çünkü onlar küfürde ısrar etmişler ve Allah'ın kudret ayetlerine bakmak ve kainat manzaraları hakkında düşünmekten yüz çevirmişlerdi.

Bundan sonra onları uyarmada hiçbir ümit yoktur. Kendilerine hidayet yollarını ve bilgi kaynaklarını kapattıktan sonra uyarmada hiçbir fayda yoktur. Hakkı ve ilahi nuru görmek için basiretleri açılmamıştır.

Uyarının faydası sadece hak metodu incelemeye hazırlanıp da Allah tarafından indirilen bir kitap olarak Kur'ân'a iman eden ve azabı görmeden, azap meydana gelmeden önce Allah'ın azabı ve cehenneminden korkan kimselere dokunabilir. Bu ve benzerlerinin günahını Allah bağışlayacak ve bunları cennete koyacaktır.

Öldükten sonra diriliş haktır ve ona iman etmek vaciptir. Allah buna kadirdir. Cezanın dayanağı, kullarının amelleri ve arkalarında bıraktıkları iyi-kötü eserler şeklinde yazılan hususlardır. Nitekim Cenab-ı Hak her şeyi tespit etmekte ve varlıkların bütün işlerini tescil etmektedir. Dolayısıyla ne yeryüzünde, ne de gökyüzünde hiçbir şey Ona gizli kalmayacaktır.[115]

---

[115] Zuhaylî, *et-Tefsirü'l-Münîr*, XI/641-642.

B- ASHÂBU'L-KARYE KISSASI 13-32. AYETLER (TARİHSEL DELİLLER)

Yüce Allah'ın, Kur'ân'ın mesajlarını, ilahi hükümleri insanlara tebliğ etmek için kullandığı yöntemlerden biride kıssalardır. Kıssalardaki asıl amaç ibret almaktır. Bunun yanında kıssaların amacını; dini tebliğ edenle inananları davalarında motive etmek, geçmişte yaşanmış olayları haber vererek yaşayanları uyarmak ve inanmayanları korkutmak olarak özetleyebiliriz. Kur'ân'daki kıssalar tarihte yaşanmış olaylardır. Kıssalardaki amaç tarih, zaman, yer, şahıs ismi vermek değildir. Asıl amaç tarihte meydana gelmiş olayları haber vererek ibret alınmasını sağlamak ve ders çıkarmaktır. 13-32. Ayetlerde tarihte yaşanmış bir olay haber verilerek peygamberi yalanlayan mekkeli müşriklere hallerine benzer bir kavim hakkında bilgiler verilmektedir.

Yâ-sîn sûresinin ilk on iki ayetinde, Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamberliği açıklandıktan sonra Kur'ân'ın mutlak şekilde Allah'tan indirilmiş olduğuna dikkatler çekildi. Sonra da peygamber efendimiz'in ilk adımda ataları uyarılmamış bir milleti uyarmakla görevli bulunduğu belirtildi. Arkasından kimlerin o büyük peygamberin davetine olumlu cevap verip-vermeyeceği konu edilerek aydınlatıcı bilgiler verildi ve kader hakkında düşünce ufkumuzu genişletecek anlamda temel bilgilere değinildi. 13-32. Ayetlerde; küfür ve inatta ısrar eden Mekkeli müşriklerin durumuna benzer tarihi bir olayı Allah (c.c.) peygamberimiz vasıtasıyla aşağıdaki ayetlerde kendilerine haber vermektedir. Ashâbu'l-Karye olarak isimlendirilen bölüm üç pasaja ayrılabilir.

Birinci pasaj; iki elçinin bir kasaba halkına gönderildiği, daha sonra o iki elçiyi destekleyen üçüncü bir elçinin gönderildiği, elçilerin kasaba halkını hakka davet ettikleri, kasaba halkının elçileri yalanladıkları, kasaba halkının elçilerden dolayı kendilerine uğursuzluk geldiğini söylemeleri şeklindeki şehir halkı ve elçiler arasında geçen diyalogdur. Bölümün ikinci pasajı; şehrin diğer bir ucunda oturan bilinçli bir müminin elçilere yardım için koşması ve elçileri

tasdik etmesi, bundan dolayı o müminin kasaba halkı tarafından zulmen öldürülmesi, öldürülen o sadık müminin cennetle müjdelenmesi ve sağ kalanlar hakkındaki temennisi şeklindeki sadık mümin ve halkı arasında geçen diyalogdur. Bölümün üçüncü pasajı ise; inkarcı kasaba halkının korkunç bir sesle helak edildiklerini bildiren bölümdür. 13-32. ayetler tarihi bir kıssayı çok çarpıcı bir şekilde konu etmektedir.

1- Ayetlerin Metin ve Mealleri

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ (13)	*13. (Ey Muhammed!) Onlara, o memleket halkını örnek ver. Hani oraya elçiler gelmişti.*
اِذْ اَرْسَلْنَا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا اِنَّا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ (14)	*14. Hani biz onlara iki elçi göndermiştik de onları yalancı saymışlardı. Biz de onlara üçüncü bir elçi ile destek vermiştik. Onlar, "Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz" dediler.*
قَالُوا مَا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ (15)	*15. Onlar şöyle dediler: "Siz de ancak bizim gibi insansınız.Râhman hiçbir şey indirmemiştir.Siz sadece yalan söylüyorsunuz."*
قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ (16)	*16. (Elçiler ise)" Bizim size gönderilmiş elçiler olduğumuzu Rabbimiz biliyor."*
وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (17)	*17. "Bize düşen, ancak apaçık bir tebliğdir."*
قَالُوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ (18)	*18. Dediler ki: "Şüphesiz biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer vazgeçmezseniz sizi mutlaka taşlarız ve bizim tarafımızdan size elem dolu bir azap dokunur."*
قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ (19)	*19. Elçiler de, "Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildiği için mi (uğursuzluğa uğruyorsunuz?). Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz" dediler.*
وَجَاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ (20)	*20. Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Bu elçilere uyun."*
اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ اَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ (21)	*21. "Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun, onlar hidayete erdirilmiş kimselerdir."*

وَمَا لِيَ لَا اَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (22)	*22 "Hem ben, ne diye beni yaratana kulluk etmeyeyim. Oysa siz de yalnızca ona döndürüleceksiniz."*
ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ (23)	*23. "Onu bırakıp da başka ilahlar mı edineyim? Eğer Rahmân bana bir zarar vermek istese, onların şefaati bana hiçbir fayda sağlamaz ve beni kurtaramazlar."*
اِنِّيٓ اِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (24)	*24. "O takdirde ben mutlaka açık bir sapıklık içinde olurum."*
اِنِّيٓ اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ (25)	*25. "Şüphesiz ben sizin Rabbinize inandım. Gelin, beni dinleyin!"*
قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ (26) بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ (27)	*26-27. (Kavmi onu öldürdüğünde kendisine): "Cennete gir!" denildi. O da, "Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!" dedi.*
وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِهٖ مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ (28)	*28. Kendisinden sonra kavmi üzerine (onları cezalandırmak için) gökten hiçbir ordu indirmedik. İndirecek de değildik.*
اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ (29)	*29. Sadece korkunç bir ses oldu. Bir anda sönüp gittiler.*
يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَاْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ (30)	*30. Yazık o kullara! Kendilerine bir peygamber gelmezdi ki, onunla alay ediyor olmasınlar.*
اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ (31)	*31. Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi; onların artık kendilerine dönmeyeceklerini görmediler mi?*
وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (32)	*32. Onların hepsi de mutlaka toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkarılacaklardır.*

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları

مثلا : مثل kelimesi; ibret, darbı mesel, atasözü, benzer, delil, aralarında benzerlik bulunan iki şeyden birinin diğeri için kullanılması, gariplikte atasözüne benzeyen hayret verici durum ve sıfat[116] gibi manalara gelir.

اصحاب القرية : اصحاب, صاحب kelimesinin çoğulu olup sahib; arkadaş, bir kişiden, bir yerden veya eşyadan ayrılmayan, onunla çok fazla beraberliği olan, o yerde oturan, bir şeyin maliki manalarına,[117] القرية ise, köy, kasaba, memleket, şehir, insanların toplandıkları yer, bir yerde toplanan insanlar[118] manalarına gelmektedir. اصحاب القرية tamlamasından neresinin tam olarak kastedildiği bilinmediği için tercümelerde köy, kasaba, şehir halkı şeklinde tercüme edilmektedir.

تطيّرنا : ilk başlarda iyimser tahmin için kullanılan kelime zamanla uğurlu veya uğursuz sayılan her şey, hayır veya şerden nasip[119] için kullanılmaya başlandı.

لنرجمنّكم : رجم fiili sözlüklerde; Taşla öldürmek, birine taş atmak, taşa tutmak, sövmek, lanetlemek, kovmak[120] gibi manalara gelir.

مسرفون : اسرف kelimesinin ismi fail çoğul kalıbındadır. اسرف aşırı gitmek, israf etmek, haddi aşmak, yanılmak, hata etmek[121] manalarına gelmektedir.

اقصى : Daha uzak (ta), en fazla, en uç, en son[122] manalarındadır.

---

[116] el-İsfehânî, a.g.e., s-596-597.

[117] el-İsfehânî, a.g.e., s-361.

[118] el-İsfehânî, a.g.e., s-521.

[119] el-İsfehânî, a.g.e., s-403.

[120] el-İsfehânî, a.g.e., s-252.

[121] el-İsfehânî, a.g.e., s-304.

فطر : Kelimesi; Yaratmak, bahşetmek, yoktan yaratmak, var etmek[123] manalarındadır.

دون : … in altında, …den az, … den önce, … siz, … hariç, ondan aşağıca, فوق kelimesinin zıttı, zarfı mekan, من harfi ceri ile kullanıldığı zaman ondan başka[124] manalarında kullanılır.

شفاعة : شفع Bir iltimasçı ve aracı ile müracaat etmek, dilek dilemek, yardım etmek, öncelik tanımak, شفاعة ise, şefaat ve aracılık edenin sözü, araya girme, şefaat etmek, aracılık etmek için kullanılmaktadır.[125]

ضلال : kelimesi; Yoldan sapmak, haktan sapmak, hata etmek, helak, batıl, unutma, sehven veya amden doğru yoldan çıkış manalarına gelir.[126]

صيحة : Çığlık, çığırış, korkunç gürültü, haykırma, haykırış, kuvvetli bağırmak, ahirette sura üfürme, azap[127] manalarına gelir.

خامدون : Ateşin koru kaldığı halde alevi sakinleşmek, sönmüş, yatışmış, sessiz, sönmüş ve ölmüş insan[128] demektir.

حسرة : Esef, üzüntü, ah etme, hasret manalarındadır. يا nida harfiyle kullanıldığı zaman ne yazık, yazıklar olsun gibi manalara gelir.[129]

---

[122] el-İsfehânî, a.g.e., s-524.

[123] el-İsfehânî, a.g.e., s-494.

[124] el-İsfehânî, a.g.e., s-233-234.

[125] el-İsfehânî, a.g.e., s-346-347.

[126] el-İsfehânî, a.g.e., s-388-389.

[127] el-İsfehânî, a.g.e., s-378.

[128] el-İsfehânî, a.g.e., s-211.

[129] el-İsfehânî, a.g.e., s-154-155.

القرون : قرن kelimesinin çoğulu olup, قرن asır, yüzyıl, başın yukarısı, boynuz, doğarken güneşin çıkan ilk kısmı, yağmurun birden yağması, ümmetten hiç kalmamış oba manalarına gelir.[130]

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar

1. { ٱتَّبِعُواْ ٱلْمُرْسَلِينَ * ٱتَّبِعُواْ مَن لاَّ يَسْأَلُكُمْ أَجْراً } "O peygamberlere uyun" cümlesinden sonra "sizden herhangi bir ücret istemeyen kimseye uyun" cümlesinde fiilin tekrarlanmasıyla itnâb[131] yapılmıştır."

2. { أَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِ آلِهَةً } "Ondan başka tanrılar mı edineyim?" sorusu (istifham edatı) kınama [132] ifade eder.

3. { قِيلَ ٱدْخُلِ ٱلْجَنَّةَ } "Cennet'e gir denildi" cümlesinde, mana sözün akışından anlaşıldığı için hazf[133] yapılmıştır. Takdiri şöyledir: "Habib, imanını açıklayınca onu öldürdüler. Böylece ona, cennete gir" denildi.

4. { تَطَيَّرْنَا...وطَائِرُكُم } "uğursuzluğa uğradık" ile "sizin uğursuzluğunuz" ve { أَرْسَلْنَآ... والمُرْسَلُونَ }

---

[130] el-İsfehânî, a.g.e., s-519.

[131] Herhangi yeni bir fayda için maksadı, alışılagelmiş ibareden fazla ibare ile ifade etmeye "itnab" denilir. (Kazvinî, *el-İdâh,* I/301).

[132] Kişi kötü bir iş yaptığında, arap dilinde onu kınamak için tevbih ifadesi kullanılır. Kur'ân-ı Kerim'de istifham hemzesi ile de ifade edilen bu durum, yapılması gereken bir işin yapılmaması veya yapılmaması gereken bir işin yapılması sebebiyle kullanılır. (İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab,* III/65).

[133] Kelâmdan (sözden) bir cüzün veya (bir söz grubundan bir veya birkaç) cümlenin tamamının bir delile dayanarak düşürülmesi" demektir. (ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân,* III/102).

"gönderdik" ile "gönderilenler" arasında cinas-ı iştikak[134] vardır.

5. Ayet sonlarında birbirine uygunluk vardır. Bu Kur'ân'ın özelliklerindendir. Bu üslupta parlak bir ifade vardır ve kulağa hoş gelir. Bu Kur'ân da çok ve meşhur olan bir kullanımdır.[135]

4- 13-32. AYETLERİN TEFSİRİ

a- Karye Halkı ve Elçilerle Olan Diyalog

Yüce Allah (c.c.) bu bölümde tarihte yaşanmış bir olayı peygamberin dilinden inatçı Mekkeli müşriklerin özelinde tüm insanlığa haber vermektedir. Ayette bildirilen yer ve halkı ile ilgili ne ayetlerde ne de sahih hadis kaynaklarında net bir ifade bulunmamaktadır. Ayet-i kerimede zikredilen kasaba ve oraya gönderilen elçiler hakkında genel olarak iki görüş zikredilmiştir. Katade ve İkrime'nin görüşüne göre bu kasabadan maksat, Antakya şehridir. Hz. İsa bu şehre, halkının iman etmesi için Havarilerden iki kişi gönderdikten sonra bir kişi daha göndererek onları desteklemiştir. Abdullah b. Abbas, Kâb el-Ahbâr ve Vehb b. Münebbih'in görüşüne göre ise bu kasabadan maksat yine Antakya şehridir. Bu şehrin kralı Allah'a ortak koşan ve putlara tapan bir kimsedir. Yüce Allah bu şehir halkına iki peygamber göndermiştir. Kasaba halkı bunları yalanlayınca Allah üçüncü bir elçiyle onları desteklemiştir. Buna rağmen kasaba halkı o elçilere iman etmemiş ve gelecek ayetlerde açıklandığı gibi davranmışlardır.[136]

---

[134] Aynı kökten gelen kelimelerin türetilerek oluşturulduğu cinas çeşididir. (Abdurraḥman b. Hasan bin Merzuk b. Urabî bin Ğuneym el-Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-Arabiyye Usulüha ve Ulümuha ve Funünuha*, Dımeşk, 1996, II/493).

[135] Muhammed Ali es- Sabûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 2001, III/10.

[136] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*. XIX / 613-614.

Şehir halkı, şeklinde tercüme edilen "ashâbü'l-karye" tamlamasından nerenin kastedildiği kesin olarak bilinmediği için bu tamlama dini kaynaklarda oranın ahalisini ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır. İnsanların toplandığı yer manasına gelen karye kelimesi, daha çok köy ve kasaba gibi küçük yerleşim merkezleri için kullanılır. 20. ayetteki "şehrin öbür ucundan" ifadesi burada sözü edilen yerleşim yerinin de şehir büyüklüğünde olduğunu düşündürmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de ve sahih hadis rivayetlerinde burada bahs edilen şehrin neresi, ahalisinin ve gönderilen elçilerin kimler olduğuna dair net bilgi bulunmamaktadır. Tefsirlerde söz konusu yerleşim merkezinin Antakya ve gönderilen elçilerin ise Hz. İsa'nın havarileri olduğu belirtilir. Buna göre karye halkı da Romalılar olmaktadır. Fakat 14. ayette elçilerin Allah tarafından gönderildiği ifade edildiğine göre bunların Hz. İsa tarafından yollanan havariler şeklinde anlaşılması isabetli olmaz. Kaldı ki Yeni Ahit'te Antakya'ya gittiği belirtilen Barnabas, Petrus ve Paul'ün oraya gidişleri Hz. İsa'nın semaya yükselişinden sonra olmuştur. Dolayısıyla bunlar onun tarafından da gönderilmiş değildirler. Öte yandan havariler Antakya'da herhangi bir direnişle karşılaşmamış, bu yerin halkı Hz. İsa'ya inanmakta gecikmemiş ve şehir bir müddet sonra Hıristiyanlığın belli başlı merkezlerinden biri olmuştur.[137]

Elmalılı; 14. Ayetin "bir üçüncüyle destekledik" şeklinde tercüme edilen kısmını açıklarken şöyle bir yorum yapar: asıl hedef temsil olduğundan, bunun bu şekilde ifade edilmesi risalet-i Muhammediyye'nin şanı izzetini temsilde sarih denecek kadar bir işaretle göstermek içindir. Yani ikinin bir üçüncü ile takviyesi Musa ve İsa (a.s.), sonunda risalet-i Muhammediyye ile ta'ziz ve takviyesini temsil etmektedir. Önce Musa ve İsa'yı göndermiştik, bunları yalanladılar, sonra da Muhammed (a.s.) ile bunlara izzet ve kuvvet verdik denilmiş gibi olmaktadır. Esed'in yorumu da bir yönüyle bu yorumla kesişmektedir; ancak o bu kıssanın tamamen temsili olduğunu, şehirin üç büyük dinin içinden çıktığı kültürel çevreyi, üç

[137] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV / 483.

peygamberin Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'i, iman eden kişinin de her dinde bulunan inanmış azınlığı simgelediği kanaatindedir.[138] Ayette geçen "erselna, el-murselin, murselin" lafızlarından anlaşılacağı üzere karye halkına gönderilenler peygamberdirler.

Gönderilen elçilerin adları ile ayette sözü edilen şehrin neresi olduğu hususunda müfessirler, sağlam senetlere dayanmayan çok şeyler söylemişlerdir. Ayette bahsi geçen kasabanın neresinin olduğu ve oraya gönderilen şahısların isimlerinin ne olduğunun bilinmesi bizler için çok öneme haiz değildir. Bizim için bağlayıcı olan, o dönem meydana gelen tarihi kıssayı bilmek ve ondan ders çıkarmaktır.

Kıssada Yüce Allah, bir kasabaya ilk etapta iki peygamber göndermiştir. Kasaba halkı peygamberleri yalanlayınca Allah elçilerini bir peygamber daha gönderek desteklemiştir. Allah'ın gönderdiği elçiler, kim adına gönderildiklerini, kim olduklarını, görevlerinin ne olduğunu, ne için gönderildiklerini söyleyerek kasaba halkıyla iletişime geçmişlerdir. Şehir halkına gönderilen elçiler "Biz Allah tarafından gönderilmiş elçileriz" dediler. Şehir halkı onlara; siz elçi değilsiniz. Sizin Allah tarafından gönderilen elçiler olmanız mümkün değildir. Bunu aklımız kabul etmiyor. Çünkü sizler de bizim gibi insanlarsınız. Sizi, bize üstün kılan özelliğiniz nedir? Sizde zenginlik, itibar ve kuvvet var mıdır ki bizim gibi kimselere elçilik ve peygamberlik yapasınız? şeklinde cevap vererek akıllarınca deliller getirerek elçi olmadıklarını ispat etmeye çalıştılar. Bu ifadelerden de anlaşıldığına göre kafirlerin

---

[138] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/ 484-485. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Taberî, XXII/155-162, XXIII/1-4; Abdullah Aydemir, *"Ashâbü'l-Karye", DİA,* III, 468-469; Ömer Faruk Harman, *"Ashâb-ı Karye",* İFAV. Yay., I/166-167; Süleyman Ateş, *Habib en-Neccâr,* XIV/373-374; Elçiler ile şehir halkı arasında geçen diyalogda ve mümin kişinin çağrısında yer alan ifadelerin mana incelikleri hakkında özellikle bk. er-Razî**,** *et-Tefsîru'l-Kebîr,* XXVI/50-65.

Peygamberlere karşı yaptıkları itirazlar hep aynıdır. Geçmişten beri aynı itirazları ileri sürenler şimdi de aynı itirazları ileri sürmektedirler."[139] Kasaba halkı Rahman bir şey indirmedi. Siz elçi olduğunuzu iddia ederken yalan söylüyorsunuz. Peygamberlik iddiasında bulunduğunuz her zaman yeni bir yalan ortaya atıyorsunuz. Onların bu ikinci şüpheleri kutlu ve yüce olan Allah'la ilgilidir. Birinci şüpheleri de peygamberlerle ilgilidir.

Onların bu ithamlarına karşılık vermek ve ortaya attıkları şüpheleri çürütmek İçin elçiler onlara şöyle cevap verdiler: قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ "*Rabbimiz bilir ki, biz size O'nun katından gönderilmiş elçileriz."* Biz, halkının durumunu bilmeyen veya kendi nefsinde aciz olan bir kimsenin elçileri olduğumuzu iddia etmiyoruz. Bilakis bizler, her şeyden haberdar olan ve her şeyi gören Allah tarafından gönderilmiş elçileriz. Elçiler burada tekrar gönderilmiş peygamberler olduklarını söyleyip görevlerinin sadece tebliğ etmek olduğunu kasaba halkına haber vermektedirler.

Bu ayeti kerime bir yemine benzemektedir. İçindeki ifadeler "inne" ve "lam" harfiyle te'kid edilmektedir. Cümlenin bir isim cümlesi olması da bu te'kid'e ayrıca te'kid katmaktadır. Bütün bunlar, o elçilerin davalarını te'kid etmek veya kafirleri reddetmek içindir. Bu hakikatleri size tebliğ ettikten sonra artık bizim üzerimizde bir sorumluluk kalmıyor. Onlar, o şehir halkından ücret, riyaset, dünya malı gibi şeyler istemediler. Onlar sadece tebliğ etmekle görevliydiler. Hesaba çekmek ise Allah'a aittir.[140]

Gönderilen üç peygamberin sözü edilen kasabaya gelmesiyle birlikte orada sıkıntı baş göstermiştir. O yüzden kasaba halkının çoğu inkar ve azgınlığını artırarak, "sizin yüzünüzden

---

[139] Furkân, 25/7; Enbiyâ, 21/3; Mü'minûn, 23/24, 33, 34; Kamer, 54/24; İbrahim, 14/11.

[140] Hicazî, *Furkan Tefsiri*, V/195-197.

başımıza uğursuzluk çöktü" demişlerdir. Kur'ân-ı Kerim'in birkaç yerinde[141] bir kasaba veya ümmet ve millete peygamber gönderildikten ve hak ile batıl mücadelesi başladıktan sonra, Cenab-ı Hakk'ın o yer halkını daha çetin sınavdan geçirmek ve bir bakıma ayrı bir yoldan da uyarmak için üzerlerine kıtlık, zelzele, kasırga, lav, sel baskını ve benzeri bir afet oluşturup gönderdiğine dikkatler çekilmektedir. Bu tür sıkıntılar gerçek müminlerin iman ve bağlılığını arttırırken, inatçı kafirlerden bir kısmının yumuşamasına, bir kısmının da büsbütün küfür ve tuğyanının artırmasına sebep olmuştur.

Şehir halkı o elçilere şöyle dediler: Sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Bu yalan iddiaları ortaya attığınız ve bunlara inanmamız İçin yemin edip ısrarda bulunduğunuz zaman bize kötülük isabet etti! Biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık! Eğer bu söylediklerinizden vazgeçmezseniz sizleri ağır sözlerle taşlarız. Döverek veya öldürerek size şiddetli bir azap dokundururuz! Elçiler de şöyle dediler: Uğursuzluk sizin kendinizdedir. Uğursuzluğun sebebi sizinle beraberdir. Uğursuzluğun sebebi inkarcılık ve yalanlamadır, yoksa biz değiliz. Size hakkı hatırlattığımız için mi bize tehditler savuruyorsunuz? Yani size nasihatte bulunduğumuz, sizi korkuttuğumuz ve size Allah'ı hatırlattığımız için mi bizim hakkımızda sizin üzerinize uğursuzluk getirdiğimizi iddia ediyorsunuz? Buradaki soru azarlama mahiyetindedir. Doğrusu siz haddi aşanlarsınız. Allah'a şirk koşma ve hakka muhalefette bulunma hususunda haddi tecavüz eden kimselersiniz.[142]

Bu ayetlerde elçilerin kasaba halkına hakka davet eden kimseler olduklarını, görevlerinin tebliğ olduğunu söylemelerine rağmen küfür ve inatçılıkta ısrar edenlerin inanmamak için ısrar ettiklerini, boş ve yersiz ithamlarla elçileri yalanlayıp tehditler savurarak kendilerini haklı çıkarmaya çalıştıkları haber verilmektedir.

---

[141] Neml, 27/47; Nisâ, 4/78; A'râf, 7/131; İsrâ, 17/13.

[142] Hicazî, a.g.e., V/195-197; Yıldırım, a.g.e., X/5038.

b- Mümin Kişi ve Kavmi ile Olan Diyaloğu

Yüce Allah iki elçisine üçüncü bir elçiyle destek vermesine rağmen kasaba halkının inatçılıkta ısrar etmeleri üzerine kendi içlerinden hepsinin tanıyıp bildiği bir şahsı elçileri desteklemek ve tasdik etmek için karye halkının karşısına çıkarmıştır. Müfessirlere göre elçilerin tebliğini kabul edip onlara uyulmasını tavsiye eden mümin kişinin adı Habib b. Musa, Habib b. İsrail veya Habib b. Mer'i'dir. Başka mesleklerden de söz edilmekle beraber daha çok marangoz (neccar) olduğu belirtildiğinden bu kişi İslami kaynaklarda Habib en-Neccâr diye anılır. Hatta İbn Âşur 1078 yılında meşnık hattıyla istinsah edilmiş bir mushaf gördüğünü ve burada Yâ-sîn sûresine "Habib en-Neccâr Sûresi" başlığının konmuş olduğunu yazmaktadır.[143] Bazı kaynaklarda Habib'in günlük kazancının yarısını ailesine ayırıp diğer yarısını hayır yolunda harcadığı, cüzzam hastalığına yakalandığı için şehirden uzak bir yerde oturup ibadetle meşgul olduğu, sözde mabudların ahşap heykellerini yapan bir dülger iken elçilerin mucizelerini görünce hidayet bulduğu, halkı da iman etmeye çağırınca taşlanarak, linç edilerek veya hızarla kesilerek öldürüldüğü, bir keramet olarak kesilmiş başını eline alıp dolaştığı gibi rivayetler yer almaktadır.[144]

İmam Kurtubî konuyla ilgili bazı ayrıntılar vermektedir. Buna göre Habib, cüzzamlı idi. Evi şehrin en uzak girişindeydi. Yetmiş sene boyunca kendisine acırlar ve hastalığını giderirler ümidiyle putlara ibadet etmişti. Fakat bu kadar zaman putlar onun bu beklentisine cevap ver-memişlerdi. Elçiler onu Allah'a davet edince: "Her hangi bir mucizeniz var mı?" diye sordu. Onlar da, "Evet, her şeye gücü yeten Rabbimize dua ederiz, o seni içinde bulunduğun dertten kurtarır" dediler. Bunun üzerine Habib, hayretle şöyle dedi. "Bu hayret verici bir şeydir. Ben, bu hastalığı benden gidermeleri için 70 yıldır şu ilahlara dua ediyorum. Fakat onlar bunu

[143] İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXII, 341.

[144] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/484.

yapamadılar. Sizin Rabbiniz bir sabah vaktinde bunu nasıl yapacak?" Elçilerin cevabı netti; "Evet, bizim Rabbimiz dilediğini yapabilir. Bu putlar, az da olsa ne bir fayda sağlayabilirler, ne de zarar verebilirler." Konuşmalardan sonra Habib iman etmiş elçiler de dua etmiş, Yüce Allah da onun hastalığını gidermiştir. Kavmi, elçileri öldürmek isteyince koşarak halka gelmiş ve sonraki ayetlerde anlatılanları söylemiştir.[145] Habib elçilerden bu mucizeyi görünce iman edip kavmine karşı canı pahasına elçilere destek vermiştir.

Kasaba halkı elçileri öldürmek isteyince, şehrin diğer bir ucundan kamil ve olgun bir mümin olan Habib en-Neccâr geldi. Habib hakkı ortaya çıkarmak için çaba sarfetti. Hakka yardımcı olmak, batılla ve batılın gücü ile savaşmak istedi. Batılın kuvvetine karşı baş kaldırdı; "Ey aşiretim ve ey kavmim! Şu elçilere uyun, onlar peygamberlik davasında bulunurken doğru konuşuyorlar. Sizden ücret istemeyen, mal talep etmeyen, reislik ve başka bir amaç peşinde koşmayan bu kimselere tabi olun. Bunlar hak yolda yürüyen, doğru yolu bulan kimselerdir" dedi. Habib bu sözlerinde peygamberlerin iki özelliğini öne çıkararak kavmini elçilere uymaya davet etmektedir. Bunlar, bütün peygamberlerin tebliğ yaparken hiç kimseden bir ücret talep etmeyip ecirlerini Allah'tan beklemeleri ve elçilerin hidayete ermiş kimseler olduğudur. Bu özellikler dini tebliğ eden herkes için geçerlidir. Dini tebliğ edenler, kimseden hiçbir menfaat, çıkar, makam beklemeden dini tebliğ edip mükafatlarını Allah'tan beklemelidirler. Ayrıca dini tebliğ ederken söz ve fiilleri tebliğ ettikleri dine uygun olamalıdır.

Şayet kavmi insaflı olsalardı bu sözler onların peygamberlere tabi olmalarını sağlamak için yeterliydi. Ama insafsız kavmi Habib'e şöyle karşılık verdiler: "Sende mi onların Allah elçileri olduklarına inanıyorsun? Tek Allah'a ibadet etmemiz gerektiğine dair söyledikleri sözü doğruluyorsun?" Habib kavmini uyandırmak için yumuşak bir uslupla soruları kendi

[145] Kurtubî, a.g.e. XVII/429.

üzerinden sorarak elçilere destek olmaya devam etmektedir. Habib'in kullanmış olduğu yumuşak ve kibar uslup günümüzde dini tebliğ edenlere de örnek olmalıdır. Habib Cevaben dedi ki: "Bana ne olmuş ki, beni yaratan, bana en güzel şekli veren Rabbime ibadet etmeme, engel olacak ne gibi bir mani vardır? Halbuki kıyamet gününde sevap ya da ikab için insanlar O'nun huzurunda toplanıp divan duracaklardır." İnsaflı kişi, Allah'a ibadet eder. Çünkü o Allah'ın kendisini yarattığına iman eder ya da ahirette kendisini hesaba çekeceğini bildiğinden dolayı O'na ibadette bulunur. Mümin kişi hem korkusundan hem de nimetlere olan rağbetinden dolayı Allah'a ibadet eder. Habib en-Neccar bu sözlerinde kavmine Allah'ın iki özelliğini hatırlatmaktadır. Bunlar; yoktan varetmek anlamında kullanılan "fetara" kelimesi ile Allah'ın insanları yoktan varettiğine, ikincisi ise yoktan vareden Allah'a dönüşün olacağıdır.

Habib en-Neccâr sözüne devamla şöyle dedi: Allah'ı bırakıp da insanlara fayda veremeyen ve şefaatte bulunamayan, hiçbir şeyi göremeyen ve hiç bir sözü işitemeyen cansız varlıklara mı tapacağım? Onları kendime tanrı mı edineceğim? Halbuki benim Rabbim olan Rahman bana zarar vermek isterse, O'nun bana vereceği zararı kimseler benden savamaz! Allah'ı bırakıp ta kendilerine taptığınız bu tanrıların şefaati ne bana ne de size hiç bir fayda veremez. Benim başıma gelen bir musibetten beni onlar kurtaramazlar. Ne diye bunlara tapıyor ve kullukta bulunuyorsunuz? İbadet, kutsamayı hak edene yapılan bir kutsama değil midir? Eğer ben Allah'ı bırakıp ta şu putlara tapacak olursam, fayda veya zarar veremeyen taşa ve yaratığa tapmış olurum. Tapınca da apaçık bir sapıklığın içine yuvarlanmış olurum. Ey kavmim bana kulak verin. Doğrusu ben hem sizin, hem de benim Rabbim olan Allah'a iman ettim. Bu sözümü işitin[146] diyerek elçilerin hak olan Allah tarafından gönderildiklerini, davalarının hak olduğunu, taptıkları putların kendilerine hiçbir fayda veremediklerini açıklayarak kavmini bir olan Allah'a inanmaya davet etmiştir. Ama kavmi ona inanmak yerine Habib'i hunharca

[146] Hicazî, a.g.e., V/195-199.

katlettiler.

Habib en-Neccârın bu sözlerinden sonra nasıl öldürüldüğü ile ilgili farklı rivayetleri İmam Kurtubî şöyle nakletmektedir: İbn Mes'ud; Kavmi onu öldürmeye niyetlendiği zaman o Rableri olan Allah'a iman ettiğini belirterek elçilere hitap etti. "Bana kulak verin buna şahit olun" dedi. Yani iman ettiğime dair benim şahitlerim olunuz demektedir. Ka'b ile Vehb O bu sözleri kavmine söylemişti. Sizin inkar ettiğiniz Rabbinize şüphesiz ben iman ettim dediğini söylemektedirler. Denildiğine göre o kavmine: "Ey kavmim! Elçilere tabi olun. Sizden hiçbir ücret istemeyenlere uyun" deyince onu krallarının yanına götürdüler ve sen bize düşman olanlara uydun dediler. O da elçileri öldürmesinler diye onları uğraştırmak maksadıyla onlarla uzun uzun konuştu ve nihayet: "Şüphesiz ben Rabbinize iman ettim" deyince üzerine atılıp onu öldürdüler. İbn Mes'ud; Bağırsakları dübüründen çıkıncaya kadar onu ayaklarıyla çiğneyip öldürdükten sonra onu bir kuyuya attılar. "er-Ress" diye bilinen kuyu budur. Ashâb-ı Ress de onlardır demektedir. Bir rivayete göre de onlar her üç elçiyi de öldürmüşlerdir.

es-Süddî şöyle demektedir; Onu taşa tuttular. O ise Allah'ım kavmimi hidayete ilet diye dua ediyordu. Fakat onu öldürünceye kadar taşlamaya devam ettiler.

el-Kelbî; Bir çukur kazdılar ve onu o çukura attılar. Üzerine de toprak doldurdular ve bu şekilde onu öldürdüler demektedir.

el-Hasen; Onu ateşte yaktılar ve şehrin suruna astılar. Kabri Antakya suru içindedir demektedir. Bir başka açıklamaya göre bacaklarından ikiye ayırıncaya kadar onu testere ile biçtiler[147] şeklinde farklı rivayetler klasik kaynaklarımızda mevcuttur.

Kasaba halkı tarafından zulmen öldürülen Habib'e, imanına ve sabrına karşılık mükafat olarak, "Cennete gir" denildi. Onu taşlamaya başladıklarında o şöyle diyordu: "Allahım! Kavmime doğru yolu göster, çünkü onlar bilmiyorlar" onlar elçi ölünceye kadar taşlamaya devam ettiler. Elçinin onların hidayetini arzu etmesinin alameti şu idi: Ona, "Gir cennete"

[147] Kurtubî, a.g.e., XVII/430-431.

denildi. O da: "Keşke kavmim Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseler" dedi. Yani Allah elçi öldürüldükten sonra ona değer vermek üzere; Hakk'ı tebliğ etme yolunda şehid olduğu için cennete gir der. O da cennete girip orada rızıklanır. Cennet nimetlerini görünce şöyle der; Keşke kavmim benim son durumumu, iyi halimi ve güzel akıbetimi bilse, dolayısıyla benim iman ettiğim gibi iman etse ve benim içinde bulunduğum nimete onlar da nail olsa! Keşke onlar günahlarımın bağışlanması ve beni Rablerinin kendilerine lütfettiği bol sevap ve umumi ihsana layık olan Allah'a yakın, değerli şehitler zümresine katması şeklinde Allah'ın bana verdiği lütufları bilseler![148] şekilnde temenni de bulunarak kavminin kendisine yaptıkları zulmü bir kenara bırakıp onlara iyilik temennisinde bulunmuştur. Bu Habib'in imanının kemaline işaret etmektedir. İnancı uğruna kavmi tarafında şehit edilen bu değerli zatın yapılan zulme rağmen kavmine beddua etmeyip iyilik temennisinde bulunması dini tebliğ edenlerede mesajlar içermektedir. Dini tebliğ edenler, tebliğlerinde kararlı olmalı ve tebliğe ara vermemelidirler. Tebliğ edilenler bugün inanmıyorlarsa yakın bir tarihte inanabilirler, tebliğ onlara etki etmiyorsa belki çevrelerindekilere, ailelerine etki edebilir. Onun için tebliğde kararlılık ve devam esastır.

c- Karye Halkının Helak Edilişi

"Ondan sonra Biz, kavminin üzerine gökten hiçbir ordu indirmedik. İndirecekler de değildik."

28-32. ayetler kıssanın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde peygamberleri yalanlayan ve sadık bir mümini şehit eden azgın kavmin ceza olarak nasıl helak edildikleri haber verilmektedir. İmam Kurtubî ayeti; Habib öldürülünce, yüce Allah, onun için gazaba geldi ve kavminden intikam almayı çabuklaştırdı. Cibrîl'e verdiği emir üzerine o da bir çığlık

[148] Zuhaylî, *et-Tefsirü'l-Münîr*, XI/650-651.

kopardı ve onlardan tek bir kişi kalmamak üzere hepsi öldüler. Ordu'dan kasıt peygamberlere vahiy indiren meleklerdir. Ordunun askerler olduğu da söylenmiştir. Yani ben onları helak etmek için ne ordu ne de asker göndermeye ihtiyaç duydum. Aksine onları tek bir çığlık ile helak ederim demek istemektedir. Yüce Allah'ın; "İndirecekler de değildik" buyruğu onların durumlarının pek önemli olmadığına işaret etmektedir. Yani biz, o şahıstan yahut onun semaya yükseltilmesinden sonra onları sadece bir çığlıkla helak ettik[149] şeklinde tefsir etmektedir. Biraz daha açacak olursak şöyle tasvir edebiliriz: Cebrail'in haykırmasından sonra onlar hemen hareket etmeyen ölüler haline geldiler. Nefesleri kesilmiş, alevi giden sönmüş ateşe döndüler. Müfessirler şöyle derler: Bu ayette, onların yok edilmesinin basit bir şey olduğu ifade edilmektedir. Onları yok etmek için melek göndermeyecek kadar, Allah katında zelil ve hakirdirler. Rivayete göre, Habib en-Neccâr öldürülünce, Yüce Allah bu duruma gazab etti ve onları hemen cezalandırdı. Cebrail'e emretti o da tek bir sayha ile onlara haykırdı. Öyle bir haykırdı ki hepsi öldüler. Yüce Allah onların kökünü sayha usulüyle kesti.[150]

"Yazık o kullara! Onlara bir peygamber gelmeye dursun, illa da onu alaya alırlardı. Kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi ve onların artık kendilerine dönüp gelmediğini görmezler mi! Elbette onların hepsi toplanıp huzurumuza getirilecek."

Müfessirler 30. Ayette geçen kulların kimler olduğu ile ilgili farklı yorumlar yapmışlardır. er-Rabî b. Enes'in Ebu'l-Aliye'den rivayetine göre burada söz konusu "kullar" elçilerdir. Çünkü kafirler azabı gördüklerinde: "Ey şu kullara hasret!" diyerek onları öldürdükleri, onlara imanı terk ettikleri için hasret çektiler. İmanın kendilerine fayda vereceği bir zamanda iman etmiş

[149] Kurtubî, a.g.e., XVII/433.

[150] es-Sabûnî, *Safvetü't-Tefâsîr*, III/9.

olmayı temenni ettiler. İmam Mücâhid de böyle açıklamaktadır. ed-Dahhak da şöyle demektedir; Bu, elçileri yalanlamaları üzerine meleklerin kafirlere duyduğu bir hasrettir. ”Ey şu kullara hasret!” sözlerinin şehrin uzak bir tarafından koşarak gelip kavmi kendisini öldürmek için üzerine atıldıklarında Habib’in söylediği söz olduğu da söylenmiştir. Bir diğer görüşe göre kavmi şehrin uzakça bir tarafından koşarak gelen adamı öldürdükleri sırada ve o kavme azap gelip çattığı esnada bu sözleri o üç elçi söylemiştir. “Ey şu kimselere hasret!” sözleriyle keşke iman etmiş olsalardı diye temenni etmiş gibidirler. Bir başka açıklamaya göre bu o kavmin söylediği bir sözdür. Bu kavim o adamı öldürüp elçiler de kendilerinden ayrılıp gidince (rivayetlerdeki farklılığa göre) adamla birlikte üç elçiyi de öldürdüklerinde; “Şu elçilere ve şu adama hasret! Keşke imanın fayda vereceği sırada onlara iman etmiş olsaydık” dediler[151] şeklinde farklı rivayetler klasik tefsir kaynaklarımızda bulunmaktadır. Ayetteki “el-îbad” kelimesinin başındaki “elif-lam” edatını tarif manasında kullanıp kastın karye halkı olduğu söylenilebileceği gibi, “elif-lam” takısı cins manasında kullanılarak daha kapsayıcı bir mana da verilebilir. Buna göre mana elçileri yalanlayan, alaya alan herkesi kapsayan bir pişmanlık olur. Aynı şekilde günümüzde de dini ve dini tebliğ edenleri yalanlayan, dini hükümleri alay konusu yapıp hafife alanlar ahrette bu kategoriye gireceklerdir.

Yüce Allah 31. ayette Mekkeli müşriklerin özelinde bütün insanlığa Ashâbu’l-Karye gibi tarih boyunca nice kavimlerin gelip geçtiğini, tebliğe uymamaları sonucu helak edildiklerini ve dünyaya da geri dönmediklerini haber vermektedir. Yüce Allah Mekkeli müşriklere inanmamaları halinde onlarında sonlarının aynı olacağını haber vermektedir. Ayetin son cümlesi olan “helak edilenler onlara tekrar dönüp gelmezler” kısmı insan hayatının dünya hayatı ile sınırlı olduğunu, bu dünyaya öldükten sonra bir daha dönüşün olmayacağını bildirmektedir. Ayet ruh göçü olarak tarif edilen “reenkarnasyon” batıl görüşünü tamamen geçersiz kılmaktadır.

---

[151] Kurtubî, a.g.e., XVII/437.

Daha sonra Yüce Allah yine onlara, dünya azabından sonra ahirette de hesap ve ceza olduğunu öğretmekte ve şöyle buyurmaktadır: *"Onların hepsi toptan huzurumuza muhakkak getirileceklerdir."* Yani geçmiş ve gelecek ümmetlerin tümü kıyamet günü hesap için Yüce Allah'ın huzuruna getirilecekler ve Yüce Allah onlara, hayrıyla şerriyle bütün amellerinin karşılığını verecektir. Bu ayet, Allah'ın bu dünyada helak ettiği kimselerin yakasını bırakmayacağının, dünya hayatından sonra da onların Yüce Allah'ın huzurunda toplanıp hesap vereceklerinin ve cezaya çarptırılacaklarının delilidir. Şayet Yüce Allah bu dünyada helak ettiği kimselerin yakasını ahirette bıraksaydı ölüm onlar için bir rahatlık ve kurtuluş olurdu."[152]

5- DEĞERLENDİRME

Allah (c.c.) Kur'ân'da insanları imana davet etmek için ister delil ve burhanlarla, isterse düşünce ve aklı kullanmakla olsun, inceleme ve gözlemle ya da örnek vermekle olsun yahut ders ve ibret almak üzere kıssalar zikretmekle olsun hiçbir davet yöntemini terk etmemiş, bütün davet yöntemlerini kullanmıştır.

Kasaba halkının kıssasını beyan etmekten murat; Hz. Peygamber'in kavminden olan müşrikleri, kendilerine üç rasul gönderilen kasaba halkının başlarına gelen musibetin kendilerine gelmemesi için uyarmakla emir olunduğunu açıklamaktır.

Peygamber gönderilen kavmin derhal farklılık ve aykırılık bahanesiyle yüz çevirmemeleri için genellikle gönderilen peygamberler o kavmin içinden olur. Böylece kâfirlerin "peygamberlerin beşer oluşu" şeklindeki itirazları ve kuşkuları yersiz olmaktadır. Peygamberler doğruluklarını genellikle mucizelerle ortaya koyarlar. Onlar yalanlasalar da kendilerinin Rablerinin emriyle gönderdiği Allah'ın elçileri olduğuna dair yemin ettiler. Kendi vazifelerini -risaleti tebliğ etme ve Allah'ın tek olup hiçbir ortağı olmadığını açıkça bildirmek

[152] Zuhaylî, a.g.e., XII/8-9.

şeklindeki görüşlerini- net bir şekilde ortaya koydular.

Kendilerine peygamber gönderilenler, "peygamberlerin uğursuzluğu" bahanesinden başka söyleyecek bir şey bulamazlar.

Bu kavimler daraldıkları zaman genellikle peygamberleri memleketten kovma, uzaklaştırma ya da öldürme ve taşlama gibi tehdit ve şantajlara yönelirler.

Hakiki uğursuzluk kasaba halkındandır. Bu uğursuzluk şirk koşma, küfre düşme ve rasulleri yalanlamadır. Uğursuzluk, gönderilen elçiler, ya da onların hatırlatmaları ve vaazları sebebiyle olmayıp sadece küfürde aşırı gitmeleri, haddi aşmaları sebebiyledir. Müşrik daima haddi aşmaktadır.

Hakkı destekleyenler az, batıl ehli çoğunluk olsa bile hak hiçbir zaman kendisini destekleyenlerden mahrum kalmaz. Allah Teâla bu kasaba halkından bir kimseyi tayin etmiş, bu kişi rasullerin haberini işitince koşarak gelmiş, kavmiyle tartışmış, onlara teşvik ve uyarıda bulunmuş, kavmini Allah'ın birliğine inanmaya ve rasullere tabi olmaya ve putlara tapmayı bırakmaya davet etmişti. Zira rasuller hak ve hidayet üzerindedirler. Onlar bu risaleti tebliğ etmekten dolayı herhangi bir mal talep etmemektedirler. Bu durum onların ihlaslı olduklarının, herhangi bir dünyevi çıkarla itham edilmediklerinin delilidir. Yaratıcı ibadete en layık olandır. O kullarını takdim ettikleri iyilik ve kötülüklere göre hesaba çekecektir.

Putlara gelince, onlar hiçbir fayda vermezler, hiçbir zararı önleyemez hiçbir kimseyi başına gelen beladan kurtaramazlar. Kim bundan sonra putlara taparsa, o apaçık bir hüsran içerisinde olur.

Kasabanın mümin davetçisi daha sonra Allah'ın elçilerine hitap ederek Rabbi olan Allah'a iman ettiğini açıkça ifade ederek onların imanına şahit olmalarını istedi.

Onun dinindeki salabeti ve hakkı ortaya koymadaki direnci sebebiyle kavminden beklenen karşılık ya öldürülmesi, ya da ölümü idi. Allah tarafından verilecek mükâfat ise ebediyet cennetlerinde ikrama layık olmasıdır.

Bu eziyet ve işkenceye rağmen bu mümin, her müminin de olması gereken tavırla kavminin de kendisinin nail olduğu nimet ve kurtuluşa nail olmaları için kendisi gibi kavminin de imana koşmalarını arzu etmiştir.

Peygamberlerin getirdiği hak mesajı yalanlamak, fazlasıyla elem, pişmanlık ve hasrete yol açar.

Öldükten veya helak edildikten sonra hiç kimse için dünyaya geri dönme söz konusu değildir.

Kıyamet günü, bu dünyadaki ameller için karşılık görme, hesap verme ve sürekli bir mükafat veya ceza günüdür.

C- ALLAHIN YÜCELİĞİ VE KUDRETİ 33-47. AYETLER (DÜŞÜNSEL DELİLLER)

13-32. ayetlerde, Mekkeli müşriklere; hakka davet edilmeleri amacıyla kendilerine üç peygamber veya elçi gönderilen kasaba halkı konu edilip kavim içinden fedakar ve sadık bir müminin ortaya çıkarak kavmine gelen elçilere uymalarını tavsiye ettiği ve o yüzden öldürüldüğü tarihsel bir delil olarak anlatılarak hayatta olan insanlara güzel bir örnek takdim edildi.

33-47. ayetlerde ise Yüce Allah Mekkeli müşriklerin nezdinde insanlardan inanamayanların iman etmeleri, iman edenlerin imanını güçlendirmek için göz önünde cereyan edip düşünceleri harekete geçiren bir takım düşünsel deliller sunmaktadır. Bunlar; Canlıların temel ihtiyaçlarını karşılamaları için her yıl kuruyan toprağa su ile hayat vererek tekrar yeşertmesi (yaşatması), ondan çeşitli meyveler ve gıda maddeleri çıkartması, insanın bilip bilmediği her şeyi yüce Allah'ın çift olarak yaratması, güneş ve ay'ın birbirine müdahale etmeden her birinin kendisine ait yörüngelerde hareket etmesi ve bunun sonucunda gece ile gündüzün, günlerin, haftaların, ayların belirlenmesi, insanlara karadan istifade ettirdiği gibi denizlerden de istifade etmelerini sağlamasıdır. Düşünceleri harekete geçiren bu bölümdeki ayetler devamla bunca nimet ve kudret delillerine rağmen müşriklerin Allah'ın emirlerine itaat etmediğini ve ondan yüz çevirdiklerini, Allah'ın kendilerine verdiği nimetlerden infak etmeleri istendiğinde bunu alayı aldıklarını haber vermektedir.

1- Ayetlerin Metin ve Meâli

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَاْكُلُوْنَ (33)	*33. Ölü toprak onlar için bir delildir. Biz onu diriltir ve ondan taneler çıkarırız da onlardan yerler.*
وَجَعَلْنَا فِيْهَا جَنّٰتٍ مِّنْ نَّخِيْلٍ وَّاَعْنَابٍ وَّفَجَّرْنَا فِيْهَا مِنَ الْعُيُوْنِ (34) لِيَاْكُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيْهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ (35)	*34-35. Meyvelerinden yesinler diye biz orada hurmalıklar, üzüm bağları var ettik ve içlerinde pınarlar fışkırttık. Bunları onların elleri yapmış değildir. Hâlâ şükretmeyecekler mi?*

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ (36)	*36. Yerin bitirdiği şeylerden, insanların kendilerinden ve (daha) bilemedikleri (nice) şeylerden, bütün çiftleri yaratanın şanı yücedir.*
وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ (37)	*37. Gece de onlar için bir delildir. Gündüzü ondan çıkarırız, bir de bakarsın karanlık içinde kalmışlardır.*
وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (38)	*38. Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiri(düzenlemesi)dir.*
وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ (39)	*39. Ayın dolaşımı için de konak yerleri (evreler) belirledik. Nihayet o, eğrilmiş kuru hurma dalı gibi olur.*
لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ (40)	*40. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir.*
وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ (41) وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ (42)	*41-42. Onların soylarını dolu gemide taşımamız da onlar için bir delildir. Biz onlar için o gemi gibi binecekleri nice şeyler yarattık.*
وَاِنْ نَشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ (43)	*43. Biz istesek onları suda boğarız da kendileri için ne imdat çağrısı yapan olur, ne de kurtarılırlar.*
اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ (44)	*44. Ancak tarafımızdan bir rahmet olarak ve bir süreye kadar daha yaşasınlar diye kurtarılırlar.*
وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (45)	*45. Onlara, "Önünüzde ve arkanızda olan şeylerden (dünya ve ahirette göreceğiniz azaplardan) sakının ki size merhamet edilsin" denildiğinde yüz çevirirler.*
وَمَا تَاْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ (46)	*46. Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmez ki ondan yüz çeviriyor olmasınlar.*
وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (47)	*47. Onlara, "Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden Allah yolunda harcayın" denildiği zaman, inkar edenler iman edenlere, "Allah'ın, dilemiş olsa kendilerini doyurabileceği kimselere mi yedireceğiz? Siz ancak apaçık bir sapıklık içindesiniz" derler.*

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları

آيةٌ : Nişan, alamet koymak, alamet, işaret, ibret, mucize, Kur'ân'ı Kerimi meydana getiren cümlelerinden her biri için kullanılır.[153]

الازواج : Koca, eş, çift olan her şeyin biri, birbirine benzeyen veya zıt olan iki şeyden her biri, gece gündüz, sınıf, nevi, yaş, kuru manalarına gelir.[154]

نسلخ : سلخ Kesilmiş hayvanın derisini yüzüp çıkarmak, soyulmak, yılan derisinden soyulmak, gündüzün geceden sıyrılıp çıkması olarak kullanılır.[155]

تجري: Fiili, akmak, koşmak, acele etmek, esmek, ortaya çıkarmak, dönmek, işlemek, (ل) harfiyle kullanıldığı zaman başına gelmek manalarına gelir.

مستقرّ : استقرّ Yerleştirmek, ikamet etmek, konaklamak, sonunda ulaşmak manalarına gelir.[156] مستقرّ لها İsmi zaman veya ismi mekan olarak kullanılan mimli masdardır. Kendisine ait kılınan (belirlenen) yerde manasına gelir.

منازل : منزل Kelimesinin çoğulu olup; konak yeri, daire, evre, ayın gökte menzillerinden biri, menzil, yörünge manalarına gelir.[157]

العرجون : Sözlükte; hurma salkımı, salkım dibi-çöpü-sapı, kuru ve eğri hurma dalı manalarına gelir.[158]

---

[153] el-İsfehânî, a.g.e., s-41.

[154] el-İsfehânî, a.g.e., s-284-285.

[155] el-İsfehânî, a.g.e., s-314.

[156] el-İsfehânî, a.g.e., s-309.

[157] el-İsfehânî, a.g.e., s-631-632.

[158] el-İsfehânî, a.g.e., s-427.

فَلَك : Yuvarlak ve hareketli dalga, yörünge, yıldızların döndüğü yer, gök cisimlerinin üzerinde döndüğü yer, galaksi (gökada)[159] manalarındadır.

سبح : يسبحون Bir işten farığ olmak,meşguliyet, yüzmek, yıldızın gökyüzünde hareket etmesi, devri tamamlamak[160] manalarına gelir.

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar

1. اللیل والنهار-ٱلأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا "ölü arzı dirilttik" ayetinde, ölüm ile diriltilme arasında tıbâk[161] vardır. Gece ile gündüz arasında da aynı şekilde tıbâk vardır.

2. { وَآيَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيلُ نَسْلَخُ مِنْهُ ٱلنَّهَارَ } "Gece de onlar için bir alamettir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz" ayetinde istiare-i tasrihiyye[162] vardır. Yüce Allah, gündüzün aydınlığını gidermeyi ve gece karanlığının ortaya çıkmasını, koyundan deriyi yüzmeye benzetmektedir. السلخ Kelimesini, gidermek ve çıkarmak yerinde müstear olarak kullanmıştır. Bundan نسلخ fiilini türetip istiare-i tasrihiyye yoluyla "geceden gündüzü çıkarırız" manasında kullanmıştır. Bu, beliğ istiarelerdendir. Aynı zamanda النهار-الليل arasında da tıbâk vardır.

3. { حَتَّىٰ عَادَ كَٱلْعُرجُونِ ٱلْقَدِيمِ } "Nihayet o eski hurma dalı gibi (hilal) olur da geri döner" ayetinde

---

[159] el-İsfehânî, a.g.e., s-498.

[160] el-İsfehânî, a.g.e., s-292.

[161] Hakikat olsun mecaz olsun aralarında zıtlık bulunan kelimelerin bir ibarede uyum içinde yer almasıdır. (Hikmet Akdemir, *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*, s.377; Ali Bulut, Belâgat *Me'âni, Beyân, Bedî*, s.220; M.A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, s.163).

[162] Müsteârun minhin (Müşebbehün bih) açıkça zikredildiği buna karşılık müsteâr leh'in (müşebbeh) hazfedildiği istiaredir. (Cüneyt Eren Uzunoğlu, *Arap Edebiyatında Edebi Sanatlar Belâgat*, 2006, s.152).

mürsel-mücmel teşbih[163] vardır. Vech-i şebeh, incelik, eğilme ve sanlık olmak üzere üç şeyden meydana gelmiştir. Vech-i şebeh zikredilmediği için mücmel adını almıştır.

4. { لاَ ٱلشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَآ أَن تدْرِكَ ٱلْقَمَرَ } "Güneşin aya yetişmesi mümkün ve sahih değildir" cümlesinde olumsuz hükmü te'kidli ifade etmek için müsnedün ileyh önce söylenmiştir. Bu ifade { لا ينبغي للشمس أن تدرك القمر } ifadesinden daha beliğdir ve kendisinden istenilenden başkasını yapamayacak şekilde emre amade olduğunu daha vurgulu olarak ifade eder. Çünkü müsnedün ileyh'i öne alarak "Sen, yalan söylemezsin" demek, "yalan söylemezsin" demekten daha te'kidlidir. Çünkü birinci cümle, yalan söylemeyeceğini, ikinci cümleden daha vurgulu ifade eder.

5. { وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ } "Herbiri, bir yörüngede yüzer" cümlesinde, akıllı olmayan varlıklar, akıllılar yerine konulmuştur. Burada güneş, ay ve yıldızlara, müzekker ve akıl sahibi varlıklar için kullanılan çoğul kipi kullanılmıştır. Böyle kullanılmasını sağlayan etken, onların "yüzme" sıfatıyla nitelenmeleridir. Çünkü "yüzmek" akıllıların özelliğindendir.

6. { مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا } "Bizi uykumuzdan kim kaldırdı?" cümlesinde latif bir istiâre vardır. Burada uyku manasına gelen merkad, ölüm manasına gelen memat yerine kullanılmıştır. İnsanlar, ölüm hallerini uyku hallerine benzetmişlerdir. Çünkü uyku hali ölüm haline en çok benzeyen şeydir. Bu ifade من بعثنا من مماتنا "Bizi ölümümüzden kim diriltti?" ifadesinden daha beliğdir.

7. { هَذَا مَا وَعَدَ ٱلرَّحْمـٰنُ } "Bu, Rahman'ın vaadidir" cümlesinde hazif yoluyla icâz[164] vardır. Yani, melekler onlara der ki; Bu, Rahman'ın size vaad ettiği şeydir.

---

[163] Mücmel Teşbih: Benzetme yönünün bulunmadığı teşbihtir. (el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-Arabiyye Usulüha ve Ulümuha ve Funünuha*, II/173).

[164] İcâz-ı Hazf: Kendileri bulunmadan da anlamın tamam olduğu kelime veya cümlelerin hazfedilmesi yoluyla sağlanan icâzdır. (M. A.Yekta Saraç, *İslâm Ansiklopedisi*, TDV, 21/392-393).

8. { قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِلَّذِينَ آمَنُواْ } "İnkar edenler iman edenlere dediler" cümlesinde tıbâk vardır.

9. { أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ أَطْعَمَهُ } "Allah'ın, dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?" soru cümlesinden maksat alay etmektir.

10. Ayet-i kerimelerin sonunda sec'i [165] gayr-i mütekellif vardır: { وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبّاً فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ } { وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ ٱلْعُيُونِ } { وَمِنْ أَنفُسِهِمْ وَمِمَّا لاَ يَعْلَمُونَ } { فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ } gibi bu güzelleştirici edebi sanatlardandır.[166]

4- Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlleri

"47. Onlara 'Allah'ın size verdiği rızıktan başkaları için de harcayın' dendiğinde, inkarcılar müminlere derler ki: 'Dileseydi Allah'ın doyuracak olduğu kimseleri biz mi besleyeceğiz! Doğrusu siz açık bir yanılgı içindesiniz.'"

Hz. Ebu Bekr es-Sıddik, yoksul müslümanlara yemek yedirir, onları doyururdu. Bir gün yolda ona rastlayan Ebu Cehl: "Ey Ebu Bekr, Allah'ın bu yoksulları doyurabileceğini mi sanıyorsun?" diye sordu. Ebu Bekr: "Evet dedi. Ebu Cehl: "O halde neden onları yedirip doyurmuyor?" diye sordu. Hz. Ebu Bekr: "Allah bir kavmi fakirlikle diğer bir kavmi de zenginlikle imtihan etmiş, fakirlere sabretmeyi, zenginlere de yedirmeyi emretmiştir" dedi. Ebu Cehl: "Vallahi ey Ebu Bekr, sen olsa olsa sapıklık içindesin. Sen sanıyor musun ki Allah bunlara yedirmeye gücü yeterken yedirmemiş de sen onlara yediriyorsun?" dedi ve işte bunun

[165] İki ya da daha fazla ibarenin fasıla sonlarının aynı olmasıdır. Seci bir harfte meydana geleceği gibi, birden fazla harfte, bir kelime ya da birden fazla kelimede de meydana gelebilir. (Bulut, a.g.e., s-317).

[166] Sabunî, a.g.e, III/17-18.

üzerine bu ayet-i kerime ile *"Bundan sonra her kim de verir ve sakınırsa, bir de o en güzeli tasdik ederse Biz de onu, en kolaya hazırlarız."*[167] ayet-i kerimeleri nazil oldu.[168]

5- 33-47. AYETLERİN TEFSİRİ

Ashâbu'l-Karye kıssasının son bölümü olan 32. ayette Yüce Allah mahşer günü bütün insanların diriltilip huzurunda toplanacağını bildirdikten sonra bu bölümün ilk ayeti olan 33. ayette ölü toprağın diriltilmesini anlatmaktadır. Böylece bölümler arasında irtibat sağlanmaktadır.

a- Ölü Toprağın Diriltilmesi

"33. Onlar için ölü toprak açık bir kanıttır. Ona can verdik ve ondan taneler çıkardık; işte bundan yiyorlar. 34. Orada nice hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik, içinden su kaynakları fışkırttık. 35. Onun ürünlerinden ve kendi elleriyle ürettiklerinden yesinler diye, Hala şükretmeyecekler mi? 36. Toprağın bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır."

Allah'ın birliğini ve sonsuz kudretini gösteren apaçık delil ve alametlerden biri de ölü gibi olan yani bitkisiz, ekinsiz ve kupkuru topraktır ki Allah yağmurla onu diriltir. Ayetteki canlandırmadan maksat yeryüzünün bitkilerle yeşertilmesidir. Kış mevsimine doğru bitkilerden, ekilip dikilen ürünlerden çoğunun kuruyup çer-çöp haline gelmesi onların kendilerine has ölümleridir. Geriye ya kökleri ya tohumları ya da taşıdıkları sporları kalır. Bunlar bütün bir kış toprak altında bir bakıma kabir dönemi geçirirler. Bahar gelip hava, su, toprak ısınınca ve yağmur yağmaya başlayınca toprak harekete geçer. Bitkinin bütün

[167] Leyl, 92/5-7.

[168] Kurtubî, a.g.e., XVII/457-458.

özelliklerini kendinde taşıyan yarı ölü tohum veya kökü yeşertilir ve böylece yepyeni bir hayat başlar. Allah'ın kudretiyle yeni bir hayata başlayan bitkiler insanların istifade ettikleri gıda ürünleri vermektedir. Böylece insanlar bu gıdalarla hayatların idame ettirmektedirler. Bu olaylar periyodik olarak gözlerimizin önünde cereyan ettiği ve bilinen kanunlarla oluştuğu için görüyor ve inanıyoruz. Ama ölen insanların kıyamet gününde dirilme olayı bu ölçülerin dışında kaldığı, gözlem ve deneyimizi aştığı için ona sadece inanıyoruz. Zira ikinci hayata kaldırılmanın hangi kanunlara bağlandığını ve nasıl oluşup meydana geleceğini bilmediğimizden Cenab-ı Hak, aklımızı harekete geçirmek, ilmi araştırma yapmamıza ışık tutmak için birtakım benzetmelerde bulunarak dikkatimizi bu çok önemli konuya çekmektedir.[169] Bu ölü toprak parçaları ve Allah diriltikten sonra ondan çıkan taneler insanları öldükten sonra yeniden diriltmeye Allah'ın muktedir olduğuna işaret etmektedirler.

"*Orada hurma ve üzüm bahçeleri yarattık. Orada çeşmeler akıttık*." Yani canlandırdığımız yeryüzünde incir, üzüm vs. ağaçlarıyla bezeli bahçeler var ettik. Orada çeşitli yerlere dağılıp giden nehirler akıttık. Diğer meyveler arasında hurma ve üzüm kelimelerinin müzekker (eril) kalıplarla ifade edilmesinin sebebi şudur: Yiyeceklerin en lezzetlileri, tatlı olanlardır. Zikredilen meyveler de en tatlı yiyeceklerdir. Çünkü hurma ve üzüm, diğerlerinin aksine hem gıda, hem de meyvedir. Ayrıca faydaları en çok olan yiyeceklerdir. Hurma ve üzüm vahiyle muhatap olan Mekkeliler tarafından iyi bilinen iki gıda maddesidir. Ayette parça anılarak bütün kastedilmektedir. Hurma ve üzümün özelinde bütün zirai ürünler, gıdalar ve meyveler kastedilmektedir.

"*Ki onun ürününden ve kendi ellerinin emeğinden yesinler. Hala şükretmiyorlar mı?*" Yani tanelerin ve bahçelerin yaratılmasıyla amaçlanan, insanların hem hurma ve üzümlerin zikredilen ürününden yemesi, hem de kendi ellerinin emeğiyle diktikleri fidanlardan, ektikleri ekinlerden, tane ve ürünlerden elde ettikleri içecek ve yiyeceklerden faydalanmasıdır. Bütün

[169] Yıldırım, *Asrın Kur'ân Tefsiri*, X/5045.

bunlar onların kudret ve kuvvetleriyle olan şeyler olmayıp sadece Yüce Allah'ın onlara bir rahmetidir. Öyleyse onlar, kendilerine ihsan ettiği hadsiz hesapsız bu nimetlere karşılık Yüce Allah'a şükretseler ya! Bu ifade, terkini kınama tarzında gelen bir şükür emridir.[170] Müşriklerin inkarcılıkları ve vurdumduymazlığı kınanmaktadır.

"36. Toprağın bitirdiklerinden, kendilerinden ve daha bilmedikleri nice şeylerden bütün çiftleri yaratan Allah her türlü eksiklikten uzaktır."

36. ayette, kainatta insanın bildiği ve bilmediği bütün çiftleri yüce Allah'ın yarattığı belirtilerek her birinin paydaşı, eşi, benzeri, karşıtı olan bu çiftlerin hepsinin yaratılmışlık özelliğine, dolayısıyla bunları yaratanın tek olduğuna dikkat çekilmektedir. İnsanların Kur'ân'ın indiği sırada bilmediği birçok şeyde çift yaratılma özelliğinin bulunduğu modern araştırmalar tarafından ortaya çıkarılmış olup bu, ileride daha nice varlık, olay ve kavram çiftlerinin keşfedilebileceğine işaret etmektedir. Paul Dirac adlı bilim adamının atom parçacıklarının da çift yaratıldığını yani elektron karşısında pozitronun bulunduğunu tespit edip "parite kanunu"nu keşfetmesi ve bu sayede Nobel Ödülü kazanması, bu ayetteki anlam derinliğine ışık tutucu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.[171] 36. ayette Yüce Allah yaratmayı üç örnekle açıklamaktadır. Birinci örnekte "toprağın bitirdiklerinde" buyurarak yeyüzündeki bütün bitkilerin ve ürünlerin çift yaratıldığına, ikinci örnekte "nefislerinden" buyurarak bütün canlıların çift yaratıldığına, üçüncü örnekte ise "bilmedikleri daha nice şeylerden" buyurarak bitki ve canlılar dışında bilmediğimiz-bilemediğimiz daha birçok şeyi çift yarattığına işaret etmektedir.

---

[170] Zuhaylî, a.g.e., XII/16.

[171] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/488.

b- Gece ve Gündüzün İlahi Kudretin Delili Olması

"37. Gece de onlar için açık bir kanıttır. Gündüzü ondan çekip alırız da karanlıkta kalıverirler."

Ayette zikredilen geceden gündüzün çekilmesi, kainatı aydınlatan gündüz ışığının alınması ve sonunda her yerin karanlık olmasıdır. İnsanoğlu gece ve gündüzün deveran içinde olduğunu, sürekli müşahede etmektedir. İnsanoğlu, sadece bu deveran üzerinde bile tefekkür etse, bu düzenin ardında kudret ve hikmet sahibi bir varlığın olduğunu görecektir. "Gece gitmeden gündüz gelmez." Bu kesin bir kanundur ve bu olayın, diğer yaratılmışlar üzerindeki etkilerinden, bu düzenin mutlaka bir yaratıcının iradesi dahilinde hareket ettiği anlaşılmaktadır. Bu ayette, asıl olanın karanlık nurun ise sonradan olduğuna dair bir işaret vardır. Güneş battığı zaman gündüz geceden ayrılır açılıp gider ve böylece asıl olan karanlık meydana çıkar. Gündüzün başlayıp gecenin sona ermesi, gecenin gelip gündüzün ortadan kaybolması tesadüfen gerçekleşen bir olay değildir. Bu Yüce Allah'ın sonsuz gücünün eseridir. Onları bu şekilde planlayıp tertip eden Allah'tır. Yeryüzünde ve Gökyüzünde olan her hadise Allah'ın birliğine ve kudretine işaret etmektedir.

c- Güneşin ve Ayın İlahi Kudretin Delili Olması

"38. Güneş kendisine ait yerleşik bir düzene göre hareket eder. Bu, çok güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir."

Bu ayette ifade edilen güneş, güneşin yol alışı ve varacağı noktayı en iyi bilen Allah'tır. Güneş için ifade edilen "müstekar" birkaç manada açıklanmıştır. Müstekar kıyamete kadar olacak olan dönüşü, bir yıllık zaman dilimindeki dönüşü, birgün ve gece olan dönüşü veya güneşin doğu ve batı sınırları için kullanılmaktadır. Güneş kendi yörüngesinde hareket

etmektedir. Güneş her gün aynı noktadan doğmaz. Üç yüz altmış beş gün farklı yerlerden doğar. Bunun sonucu olarak ta bazen gündüz uzun olur, bazen de gece uzun olur. Gündüzün uzayıp gecenin kısalması, gecenin uzayıp gündüzün kısalması, üç yüz altmış beş gün güneşin aynı noktadan doğmamasından kaynaklanır. Güneşin kendi yörüngesinde akıp gitmesi, yaratıldığı günden bu yana kainatı aydınlatması ve enerjisinin tükenmemesi hep Allah'ın kudretinin eseridir. Ebu Zer, Peygamberimiz'den şöyle rivayet etmiştir: Bir gün Peygamber (s.a.v.) ile oturuyorduk. Güneş battı ve "Yâ Ebâ Zer, bu güneşin şimdi nerede olduğunu biliyormusun?" dedi. Ben de "Allah ve Resulü bilir" dedim. O da "mağripten dolanır, arşın altına gider, orada secdeye kapanır, tekrar doğması için Rabbinden izin ister, izin alınca doğar. Fakat kıyamete yakın doğudan doğması için izin verilmez, batıdan doğması için izin verilir ve batıdan doğar. Allah Teâla'nın 'güneş kendi yörüngesinde yürüyüp gitmektedir' buyurduğu işte budur" buyurdu.[172] Güneş, ay, yıldızlar ve bütün gezegenler Aziz, Alim ve Kadir olan Allah'ın takdiriyle kendi yörüngelerinde akıp giderler, kıyamete kadar da bu düzen içerisinde akıp gideceklerdir. Güneş kendisine takdir edilmiş bir düzen içerisinde, kendisine takdir edilmiş bir vakte kadar (ki buda kıyamettir), aralıksız olarak, gece gündüz Allah'ın takdiri ile hareket etmektedir.

"39. Ay için de menziller belirledik. sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yıllanmış sapı gibi olur."

Zamanı gösteren ay'da Allah'ın sonsuz kudretine ve ilmine işaret eden açık bir ayettir. Allah'ın kudretiyle ay kendisine takdir edilen menziller (konaklar, döngüler, evreler, aşamalar, safhalar, duraklar) da dünya etrafında döner. Aya da evrelerde yürümesini takdir ettik. Ayların bilinmesi için o menzillerde hareket eder. Bunlar; 28 gece için tayin edilen 28 menzildir. Ay her gece onlardan birine iner. Onu ne geçer ne de sapar. Son menziline gelince incelir ve yay halini alır. Sonunda kuru hurma dalı haline gelir. "Urcun" kuruyup sararak

[172] Buharî, III/1170; Müsned, V/152; Müslim, I/139-152.

yay haline gelen hurma salkımının sapıdır.[173] İbni Kesir şöyle der: Yüce Allah gece ile gündüzün bilinmesi için güneşi yarattığı gibi, ayların bilinmesi için de ay'ı yarattı. Ay ile güneşin yürüyüşünü farklı kıldı. Güneş her gün doğar ve o günün sonunda batar. Yaz ve kış farklı yerlerde doğup batar. Bu sebeple gündüz uzar gece kısalır, sonra da gece uzar gündüz kısalır. Güneş gündüzün yıldızıdır. Aya gelince, Yüce Allah onun için menziller takdir etmiştir. Ayın ilk gecesinde aydınlığı az ve zayıf olarak doğar. Sonra ikinci gecede ışığı artar ve bir menzil yükselir. Daha sonra da her yükseldikçe ışığı artar ve 14. gecede tamamlanıp dolunay haline gelir. Sonra ayın sonuna kadar eksilir. Neticede hurma salkımının eski bir sapı haline gelir.[174]

40. "Ne güneşin aya yetişip çatması uygundur ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzüp gider."

Bu ayeti kerimede; Güneşin ve ayın, dünya ve insanlar için büyük önemi ve güçlü etkileri bulunmakla beraber, bunların kendileri için belirlenen düzenin dışına çıkamayacakları, hepsinin Allah Teâla'nın iradesine ve belirlediği yasalara tabi oldukları vurgulanmaktadır. Yani ne güneş, ne de ay için birbirlerine kavuşmak doğru ve kolaydır. Çünkü bunlardan her biri için müstakil bir yörünge vardır ve onlardan hiçbiri, bu yörüngesindeyken diğeriyle bir araya gelmez. Güneş, bir günde 1 derece, ay ise günde 13 derece miktarı yol alır.

Gecenin alameti olan ay gündüzün alameti olan güneşi geçemez. Çünkü bunların her birinin zamanı farklıdır. Güneşin alanı ve zamanı gündüz iken ayın zamanı gecedir. Güneş, ay ve dünya tıpkı balığın suda yüzmesi gibi gökyüzündeki kendi feleklerinde yüzer ve dönerler. Güneş, yarıçapı 93 milyon mil olan kendi yörüngesinde seyreder ve dönüşünü 1 yılda tamamlar. Ay her ay dünyanın etrafında yarıçapı 24 bin mil olan yörüngesinde döner. Dünya

[173] el-İsfehânî, a.g.e., s-427.

[174] İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, V/162.

ise güneşin çevresini bir yılda dönerken kendi etrafında da bir gün ve bir gecede döner. Bu, Yüce Allah'ın, güneş, ay ve dünyanın her biri için, üzerinde döndükleri müstakil bir yörünge tayin ettiğinin delilidir. Güneş ile ayın hiçbiri diğerinin ışığını engellemez. Güneş ve ay tutulmasında meydana gelen nadir durumlar bunun istisnasıdır.[175]

İmam Taberî şöyle der: Güneşin, aya kavuşması onun için doğru olmaz. Çünkü bu durumda, güneşin ışığı ay ışığını yok eder. Böylece bütün zamanlar gündüz olur hiç gece olmaz. Gece de gündüzü geçemez ki, ona yetişip de ışığını gidersin ve böylece bütün vakitler gece olsun.[176] Güneş, ay ve yıldızların hepsi kendilerine has gök yörüngelerinde kendilerine takdir edilen sınırlar içerisinde hareket ederler. Ayette gök cisimleri için "her biri felekte yüzerler" denilmektedir. Yüzmek olarak tercüme edilen "yesbehun" kelimesi hareket etmek, varlığını devam ettirmek, tesbih etmek manalarına gelmektedir. Bu ifade gök cisimlerininde kendi lisan-ı hallerinde Allah'ı tesbih ettiklerine işaret etmektedir. Bu gök cisimlerinin kendilerine belirlenen yörüngelerde hareket etmeleri, varlıklarını sürdürmeleri onların kendilerine has tesbihleridir.

d- Gemi ile Taşımadaki Delil

41-42. "Onları ve nesillerini yüklü gemide taşımamız ve binecekleri benzer araçlar yaratmamız da kendileri için açık bir kanıttır.

43. Dilesek onları batırırız, kimse de onların yardımına koşamaz ve artık onları kurtaramazlar.

---

[175] Zuhaylî, a.g.e., XII/19-20.

[176] Taberî, *Câmi'u'l-Beyân.* XIX /438.

44. Ama tarafımızdan bir rahmet ve belli zamana kadar faydalanma fırsatı vermemiz başkadır."

Allah (c.c.) felek alemi ile ilgili delilleri zikrettikten sonra bu ayetlerde insanı düşünmeye sevk eden diğer bir delil olarak denizleri ve deniz üzerindeki kudretini zikretmektedir.

Yüce Allah'ın kudret ve rahmetinin delillerinden biri de denizi, canlıları gemi ve benzeri su taşıtları ile taşımaya amade kılmasıdır. Buradaki "zürriyet"ten kastın, azık ve maişet temin edecek şeyleri çoğaltmak için bir memleketten diğerine naklettikleri mallarla dolu olan gemilerdeki evlatlar olduğu söylendiği gibi, zürriyetten kastın, Hz. Nuh'un gemisinde taşınanlar olduğu da söylenmiştir. Bu gemi, çeşitli mal ve eşyalar ile Yüce Allah'ın, mahlukatın soyunu korumak amacıyla taşınmasını emir buyurduğu her türden bir erkek ve bir dişi olmak üzere ikişer eşten oluşan hayvanlarla dolu bulunuyordu. İmam Zamahşeri "dolu gemi" tamlamasına "anne rahmi", "zürriyet" kelimesine ise "nesil" manasını vermektedir. Ona göre mana "annelerinin rahimlerinde nesillerin taşınması" şeklindedir.[177]

Ayetteki "*binecekleri benzer araçlar*" dan kastın, kara gemileri denilebilecek deve ve at gibi hem yük ve eşya yükledikleri hem de kendilerinin bindiği kara taşımacılığında kullanılan hayvanlar olabileceği gibi, binecekleri o gemiler gibi daha başka çeşit çeşit gemiler yaratmış bulunmamızdır şeklinde de olabilir. Diğer bir ihtimalde ayette zikredilen "benzer" kelimesinden maksat; kara taşıtları, tren ve uçaklar gibi modern zamanın her türlü taşıta da olabilir.[178]

Daha sonra yüce Allah; kudretinin bir diğer tezahürü olarak denizlerde yolculuk ederken kendilerini o denizlerde batırmayıp, yardım ettiğini ama isterse onları anında okyanusların

---

[177] ez-Zamahşerî, el-Keşşâf, V-180.

[178] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/490.

derinliğine gömebileceğini ve kendilerine hiç kimsenin de yardım edemeyeceğini çok çarpıcı bir şekilde bildirmektedir. Ancak Allah'ın (c.c.) insanları karada ve denizlerde rahmetiyle yürütmesi, boğulmaktan koruması, dünya hayatıyla nimetlendirmesi Allah tarafında bilinen bir zamana kadar yani ölüme kadar olacaktır. Allah'ın insanları "belli bir süreye kadar yaşatması" iman edenlerin kendilerine verilen rahmetten istifade etmelerini sağlamak, inkar edenlerin ise belki iman ederler diye biraz daha istifade etmelerini sağlayıp fırsat etmek içindir. Ayette insan ömrünün ne kadar uzun sürsede mutlaka bir gün sona ereceği, dünyanın ebedi olmadığı vurgulanmaktadır.

e- Delilleri Yalanlama Adeti

Allah (c.c.) 45-46. ayetlerde önceki ayetlerde zikredilen delillere rağmen müşriklerin bunlardan yüz çevirdiklerini, sorumluluk taleplerini redettiklrini, ayetlere karşı olumsuz tavırlar sergilediklerini açıklamaktadır.

45. "Onlara 'Önünüzdekinden ve ardınızdakinden sakının ki rahmet göresiniz' dendiğinde (aldırış etmezler).

46. Onlara rablerinin ayetlerinden bir ayet gelmeye dursun, illa da ondan yüz çevirirler."

Allah (c.c.) bu ayetlerde, inanmayanların azgınlık ve sapıklıklarında devam ettiklerini ve ne geçmişte işledikleri günahlardan, ne de kıyamet günü karşılaşacakları azaptan dolayı üzüntü ve endişe duymadıklarını haber vermektedir. Yani Allah'ın ayetlerinden yüz çeviren ve onları yalanlayan o kimselere, sizden önceki ümmetlerin başına gelen ve sizden önce yaşanan bela, afet ve dünya azabının benzerlerinin sizin de başınıza gelmesinden sakının ve ölünceye kadar küfürde ısrar ettiğiniz takdirde helak olduktan sonra gittiğiniz yerde karşılaşacağınız ahiret azabından korkun. Bundan sakınırsanız umulur ki Allah da size merhamet eder, sizi

azabından korur ve bağışlar, denildiği zaman bundan yüz çevirirler. Kendilerine "sakının" dendiğinde sakınmazlar. Onların yüz çevirmesi bu ayetlede sınırlı değildir. Aksine onlar her ayetten yüz çevirmişlerdir. O müşriklere, Allah'ın birliği ve peygamberlerin doğruluğu konusunda hiçbir ayet gelmemiştir ki onların işi ondan yüz çevirmek, onu dinlememek, hakkında düşünmemek ve ondan istifade etmemek olmasın. Çünkü onların düşünme, imana ve Hz. Peygamber'i tasdike götüren akıl yürütme yeteneği atalete uğramıştır. 46. ayette sûrenin başından buraya kadar anlatılan bütün delillere rağmen müşriklerin takındıkları olumsuz tavır adeta özetlenerek müşriklerin bütün delillere rağmen inkar da ve hakkı kabul etmemede ısrar ettikleri açıklanmaktadır.

f- İnfak Emri ve Emre Verilen Cevap

Yüce Allah insanlığa sunduğu ayetlere karşı müşriklerin olumsuz tavırlarını açıkladıktan sonra, 47. ayette müşriklerin ihtiyaç sahiplerine karşı takındıkları olumsuz tavırları, azap tehdini küçümsemeleri ve alaycı tutumları haber verilmektedir.

47."Onlara 'Allah'ın size verdiği rızıktan başkaları için de harcayın' dendiğinde, inkarcılar müminlere derler ki: 'Dileseydi Allah'ın doyuracak olduğu kimseleri biz mi besleyeceğiz! Doğrusu siz açık bir yanılgı içindesiniz.'"

Cehennem ehli o mücrimler Allah ve peygamberi hakkındaki kötü düşünceleri bir yana, Allah'ın yarattıklarına karşı şefkati, merhameti de terk etmişlerdir. Onlardan sadaka vermeleri ve Allah'ın kendilerine verdiği rızıktan yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine infak etmeleri istendiği zaman müminlerle alay ederek ve büyüklenerek onlara şöyle cevap verdiler: "Eğer Allah isteseydi, kendilerine infakta bulunmamızı isteyen şu kimseleri zengin eder ve onları rızkıyla doyururdu. Dolayısıyla biz, Allah'ın onlar hakkındaki arzu ve iradesine uygun hareket ediyoruz." Onlar, rızık hazinelerinin Yaratıcının elinde olduğunu ve O'nun, zenginin nasıl

merhamet, fakirin de nasıl sabredeceğini görmek ve imtihan etmek maksadıyla insanlardan bazılarını zengin, bazılarını fakir kıldığını bilmezler. Yüce Allahın, fakire dünyalık vermemesi cimriliğinden değildir. Zengine fakire vermesini emretmiştir. Bu da onun malına muhtaç olduğu için değildir. Bütün bunlar imtihan içindir. Allah dilediğini yapar. Onun dilemesine ve hükmüne hiç kimse itiraz edemez.

6- DEĞERLENDİRME

Yüce Allah'ın her sene kuruyarak adeta ölü halini alan toprağı sularla tekrar yeşertmesi, öldükten sonra çürüyüp yok olan bedenleri de tekrar diriltmeye kadir olduğunu göstermektedir.

Yeryüzünde hurma, üzüm, gibi çeşitli meyveler yaratması ve bu gıda maddelerinin hayat bulması için su kaynakları yaratması Allah'ın kudretinin delilerindendir.

Verilen bunca nimetlere karşı Allah'a boyun eğmek ibadet etmekle ve Allah'ı kendisine layık olmayan şeylerden tenzih etmekle şükrü gerektirir.

Allah'ın her şeyi çift yaratması ve yerde–gökte insanoğlunun bilmediği daha birçok şeyler yaratması ilahi kudretin bir başka delilidir.

Geceyle gündüzün birbirini takip etmesi sonucu karanlık ve aydınlığın oluşması, güneşin kendi ekseninde akıp gitmesi, ay'ın çeşitli menzillere sahip olarak bu menzillerde hareket etmesi, güneş ve ay'ın kendilerine tahsis edilen alanlarda kendi yörüngelerinde birbirlerine müdahale etmeden akıp gitmeleri ilahi kudretin diğer bazı delilleridir.

Gemi örneğiyle insanlar için yaratılan diğer ulaşım araçları ve bunlardaki faydalar, hikmetler ilahi kudretin bir başka delilidir.

Müşrikler, geçmişte kendilerini inatçılık ve sapkınlıklarından dolayı Allah'ın helak ettiği kavimler hakkında düşünmezler ve bunlardan ibret almazlar.

Müşrikler, kişiyi Allah'a imana ve peygamberi tasdike götüren aklı kullanma melekesinden uzaktırlar.

Müşrikler, Allah'ın yarattıklarına merhamet etmeyi, şefkat göstermeyi terk etmişlerdir.

D- YENİDEN DİRİLME VE CEZANIN GERÇEKLİĞİ 48-68. AYETLER (EĞİTSEL DELİLLER)

33-47. ayetlerde Yüce Allah varlığına, birliğine ve kudretine delalet eden ayetleri zikredip, bunca ayete rağmen müşriklerin akıllarını kullanmayarak inanmadıklarını, müşriklerin Allah'tan sakınmadıkları ve muhtaçlara infaktan kaçındıklarını beyan ettikten sonra 48-68. ayetlerde; önceki ayetlerde örnek olarak verilen tarihsel kıssa Ashâbu'l-Karye ve insanı düşünmeye sevk eden düşünsel delilleri de zikrettikten sonra, bu ayetlerde dini eğitimin esasını oluşturan tekrar dirilme ve ceza konularını açıklamaktadır. Ayetlerde dünyada iken inanıp inanmayan kişilerin ahrette alacakları mükafat ve cezaları bildiren ve insanları buna hazırlayan, teşvik eden, adeta eğiten deliller zikretmektedir.

1- Ayetlerin Metin ve Meâli

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (48)	*48. "Eğer doğru söyleyenlerseniz bu tehdit ne zaman gelecek?" diyorlar.*
مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ (49)	*49. Onlar ancak, çekişip dururlarken kendilerini yakalayacak korkunç bir ses bekliyorlar.*
فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ (50)	*50. Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler.*
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ (51)	*51. Sûra üfürülür. Bir de bakarsın kabirlerden çıkmış Rablerine doğru akın akın gitmektedirler*
قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (52)	*52. Şöyle derler: "Vay başımıza gelene! Kim bizi diriltip mezarımızdan çıkardı? Bu, Rahman'ın vaad ettiği şeydir. Peygamberler doğru söylemişler."*
اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَاهُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ (53)	*53. Sadece korkunç bir ses olur. Bir de bakarsın hepsi birden toplanıp huzurumuza çıkarılmışlardır.*
فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ	*54. O gün kimseye, hiç mi hiç zulmedilmez. Size ancak işlemekte olduğunuz şeylerin*

(54)	*karşılığı verilir.*
اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ (55)	*55. Şüphesiz cennetlikler o gün nimetlerle meşguldürler, zevk sürerler.*
هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَائِكِ مُتَّكِؤُنَ (56)	*56. Onlar ve eşleri gölgelerde koltuklara yaslanmaktadırlar.*
لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ (57)	*57. Onlar için orada meyveler vardır. Onlar için diledikleri her şey vardır.*
سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ (58)	*58. Çok merhametli olan Rab'den bir söz olarak (kendilerine) "Selam" (vardır).*
وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ (59)	*59. (Allah şöyle der:) "Ey suçlular! Ayrılın bu gün!"*
اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِي اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (60) وَاَنِ اعْبُدُونِي هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (61)	*60-61. "Ey ademoğulları! Ben size, şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?"*
وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ (62)	*62. "Andolsun, o sizden pek çok nesli saptırmıştı. Hiç düşünmüyor muydunuz?"*
هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ (63)	*63. "İşte bu, tehdit edildiğiniz cehennemdir."*
اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ (64)	*64. "İnkar ettiğinizden dolayı bugün girin oraya!"*
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (65)	*65. O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder.*
وَلَوْ نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلٰى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُونَ (66)	*66. Eğer dileseydik onların gözlerini büsbütün kör ederdik de (bu halde) yola koyulmak için didişirlerdi. Fakat nasıl görecekler ki?!*
وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ (67)	*67. Yine eğer dileseydik oldukları yerde başka yaratıklara dönüştürürdük de ne ileri gidebilirler, ne geri dönebilirlerdi.*
وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ (68)	*68. Kime uzun ömür verirsek, onu yaratılış itibariyle tersine çevririz (gücünü azaltırız). Hâlâ düşünmeyecekler mi?*

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları

توصية : Tavsiye, öğüt, öneri, talimat, istek, referans manalarında kullanılır.[179]

ينسلون : Süratle yürümek, süratle koşmak manalarına gelir.[180]

ويل : Birini yazıklar olsun, helak olsun gibi sözlerle çok anmak, gelen felaketten vay bana diye diye yakınmak, başa gelen keder, bela, vay, yazık[181] anlamlarında kullanılır.

فاكهون : فكه kelimesinin çoğul ismi fail kalıbındadır. فكه Neşeli olmak, şakacı olmak, neşelenmek, güldürmek, eğlendirmek[182] manalarındadır.

ارآئك : اريكة Kelimesinin çoğulu olup; Koltuk, divan, taht, kanepe, karyola, gelin çadırı için süslenmiş taht, yaslanacak şey manalarındadır.[183]

جبلاً : İnsan topluluğu, ümmet, nesil manalarında kullanılır.[184]

اِصْلَوْ : صلى fiilinin emir sigasıdır. صلى Yakmak için ateşe atmak, ateşe maruz bırakılmak, ateşte yanmak manalarında, emri ise ateşe girin, ateşte yanın olur.[185]

طمس : İzale etmek, silmek, belirsiz yapmak, kör etmek, ışığını gidermek, bir şeyin şeklini değiştirmek,belirsiz olmak manalarına gelir.[186]

---

[179] el-İsfehânî, a.g.e., s-681.

[180] el-İsfehânî, a.g.e., s-634.

[181] el-İsfehânî, a.g.e., s-695.

[182] el-İsfehânî, a.g.e., s-497.

[183] el-İsfehânî, a.g.e., s-19.

[184] el-İsfehânî, a.g.e., s-113.

[185] el-İsfehânî, a.g.e., s-373-374.

[186] el-İsfehânî, a.g.e., s-400.

مسخ : Bir şeyin şeklini çirkin şekilde değiştirmek, insanı hayvana çevirmek, dönüştürmek, bozmak, zarar vermek, ucube manalarına gelir.[187]

ننكّسه : نكس Ters yüz- alt üst etmek, başını eğmek, tersine çevirmek, baş aşağı devrilmek, zayıf ve zebun adam manalarına gelir.[188]

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar

1. { أَن لاَّ تَعْبُدُواْ ٱلشَّيطَانَ... وَأَنِ ٱعْبُدُونِي } "Şeytan'a tapmayın diye ve bana tapın diye" arasında tıbâk-ı selb[189] vardır. Birincisi olumlu, ikincisi olumsuzdur.

2. { أَفَلَمْ تَكُونُواْ تَعْقِلُونَ } { أَفَلاَ يَشْكُرُونَ } "Hala akıl erdiremiyor musunuz?" ve "hala şükretmiyorlar mı?" cümleleri istifham-ı inkari olup kınama ve azarlama ifade eder.

3. { مُضِيّاً. وَيَرْجِعُونَ } "gitmek" ile "dönerler" arasında tıbâk vardır. Bu, güzelleştirici edebi sanatlardandır.

4- 48-68. AYETLERİN TEFSİRİ

48-68. ayetlerde Yüce Allah (c.c.) inanmayanların öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkar edip tekrar dirilmenin olmayacağını olacaksa da biran önce meydana gelmesini alay ederek istemelerini, ama kıyametin kendilerini hiç beklemedikleri bir anda yakalayacak bir gerçek

---

[187] el-İsfehânî, a.g.e., s-605.

[188] el-İsfehânî, a.g.e., s-654-655.

[189] Aynı cinsten iki kelimenin bir defasında olumlu, diğer bir defasında olumsuz veya emir–nehiy şeklinde beraberce zikredilmesine (olumsuz tıbâk) selb-i tıbâk denir. (Hikmet Akdemir,a.g.e.,s.380; el-Kazvinî, *el-İdâh fi 'Ulumi'l Belâğa,* s.302).

olduğunu, bunun için sadece sura üfürmenin yeteceğini ve onları tekrar diriltmenin kendisi için kolay olduğunu, insanları dirilttikten sonra yapılan amellerin karşılığının eksiksiz ve adil bir şekilde vereceğini, müminler için cennet'te hazırladığı nimetleri, dünyada inanmayanların ahrette karşılaşacakları manzaraları ve korkunç sonlarını beyan etmektedir.

a- Beklenen Vaad

İnanmayanlar; "*Eğer doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman gerçekleşecek*?" derler. Yani müşrikler, müminlerle alaycı ve kibirli bir tarzda öldükten sonra dirilmenin hemen olmasını isteyerek, Allah'a ve ahiret gününe iman etmeye çağıran Hz. Peygamber'e ve müminlere şöyle derler: Eğer söylediğiniz ve vaat ettiğiniz şeyde doğru söylüyorsanız bize olacağını vaat ettiğiniz ve bizi kendisiyle tehdit ettiğiniz bu dirilmenin ne zaman gerçekleşeceğini söyleyin. *"Onlar sadece korkunç bir sesten başkasını gözetmezler. O, çekişip dururlarken kendilerini ansızın yakalar."* Yani onlar azap ve kıyamet için sadece sûra bir kere üfürülmesini beklerler. Bu, yeryüzündeki bütün insanların kendisiyle hemen öleceği ürperten bir sestir. Bu ses onları kendi aralarındaki alış-veriş, günlük muameleler, konuşmalar, yeme içme vb. dünya işleriyle meşgul oldukları bir anda yakalayacaktır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "*Biz de onları, hiç farkında olmadıkları bir sırada ansızın yakaladık.*"[190] Buradaki "korkunç ses" sûra ilk üfleyiştir. Buharî ve Müslim, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle bir halde ki, alım satım için satıcı ile müşteri aralarında kumaşlarını yaymış olacaklar da ne alım satım yapabilecekler, ne de kumaşlarını dürebilecekler. Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle ki kişi, su havuzunu sıvayıp tamir edecek fakat havuzun suyunu kullanması nasip olmayacaktır. Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle bir çabuklukta ki kişi, sağımlı devesinin sütünü sağıp getirdiği halde onu

[190] A'râf, 7/95.

içemeyecektir. Kıyamet mutlaka kopacaktır. Öyle ansızın kopacaktır ki kişi, yemek yerken lokmasını ağzına kaldıracak, ancak onu yemesine fırsat kalmayacaktır."[191]

Daha sonra Yüce Allah, genel ölümün ve sayhanın süratini *"İşte o zaman bunlar bir vasiyette bile bulunamazlar. Hatta o vakit ailelerine dahi dönecek halde değildirler."* şeklinde açıklamaktadır. Yani onlardan bir kısmı diğerine sahip olduğu borçlarını ve mülklerini vasiyet edemeyecektir. Aksine onlar sokaklarında ve bulundukları yerlerde ölecekler, çıktıkları evlerine dönme imkanı bulamayacaklardır.

51. ayette Yüce Allah, öldükten sonra dirilme ve kabirlerden kalkma üfürüşü olan sûr'a ikinci kez üfürülmeyi *"Sur'a üfürüldü. İşte onlar kabirlerinden kalkıp Rab'lerine koşuyorlar"* şeklinde haber vermektedir. Öldükten sonra dirilme ve kabirlerden kalkma için sûr'a ikinci kez üfürüldüğü zaman bütün mahlukat, kabirlerinden kalkıp hesap ve amellerinin karşılığı için Rab'lerine kavuşmak üzere süratle yürüyecekler.

Daha sonra Allah (c.c.), dirilme hadisesinden sonra onların yaşayacakları korku ve ürpertiyi *"O zaman şöyle dediler: Vah bize. Bizi yattığımız yerden kim kaldırdı?"* şeklinde zikretmektedir. Yani o diriltilenler şöyle derler: Helak olduk! Bizi, öldükten sonra kabirlerimizden dirilten kimdir? O kabirler, onların dünya hayatında iken diriltilip içinden çıkarılacaklarına inanmadıkları yerlerdir. Onlar, o ürperti verici sahneleri ve başlarına gelen korkunç hali gördükleri zamana kadar kabirlerinde uyumakta olduklarını zannediyorlardı. Bu, onların kabirlerinde çekecekleri azabı ortadan kaldırmaz. Çünkü dirildikleri vakit karşılaşacakları manzaraya kıyasla kabir azabı onlara uyku gibi gelecektir.

O gün müşrikler *"İşte Rahmanın vadettiği şey budur. Demek peygamberler doğru söylemiş*," Allah'ın vadettiği ve gönderilen peygamberlerin yaşanacağını haber verdikleri şeydir bu diyecekler. İnkarcılar artık kendilerine gelmiş ölümden diriltildiklerini itiraf ve tasdikin fayda vermeyeceği o gün peygamberlerin doğruluğunu itiraf edeceklerdir ama bu itirafları

[191] Buharî, V/2386, VI/2605; Müslim, IV/2270; Müsned, II/369.

kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır.

Daha sonra Allah (c.c.), dirilme işleminin süraatini *"Sadece bir tek sayha olur. Hemen onların hepsi huzurumuza getirilirler"* ayetiyle açıklamaktadır. Sûr'a üfürüş, tek bir haykırıştan başka bir şey değildir. O zaman onlar diri olarak hesap vermek ve amellerinin karşılığını görmek için süratle mahşer yerinde toplanırlar.

Bundan sonra da Allah (c.c.), yapılacak olan adilane yargılamadan bahsetmekte ve *"O gün hiç kimseye bir haksızlık yapılmaz. Siz de yaptığınızdan başkasıyla mukabele görmezsiniz"* buyurmaktadır. Yani hesap gününde, her ne kadar azda olursa olsun hiç kimsenin amelinden bir şey eksiltilmeyecek ve işlemiş olduğunuz hayır ve şerrin karşılığından başka bir şey almayacaksınız. Hesap haktır ve adaletli bir şekilde görülecektir. Amellere verilecek karşılık da mutlak adalet ölçüleri ile olacaktır.[192]

Dünyada iken müminlerle dalga geçerek kıyametin kopmayacağını iddia eden müşrikler kıyamet koptuktan sonra yaptıkları yanlışın farkına varacaklar ve o ana kadar kabirlerinde uyku halinde olmadıklarını şaşkınlıkla ifade edip pişmanlıklarını ikrar edecekler ama pişmanlıkları kendilerine bir fayda sağlamayacaktır. Dünyada iken yaptıkları amellerin karşılığını tastamam bir şekilde karşılarında bulacaklardır. Dünyada inananlar cennete, Ahirette inananlar ise cehenneme gireceklerdir.

b- Cennetliklere Verilen Nimetin Resmedilmesi

55. Şüphesiz cennetlikler o gün nimetlerle meşguldürler, zevk sürerler. 56. Onlar ve eşleri gölgelerde koltuklara yaslanmaktadırlar. 57. Onlar için orada meyveler vardır. Onlar için diledikleri her şey vardır. 58. Çok merhametli olan Rab'den bir söz olarak (kendilerine) "Selam" (vardır).

[192] Zuhaylî, *et-Tefsirü'l-Münîr*, XII/34.

55. ayette Yüce Allah'ın müminleri cennet nimetleriyle buluşturacağı, müminlerin orada boş durmayacakları, kendilerine bıkkınlık vermeyecek, yorulmayacak aksine mutluluk duyacakları bir meşguliyet içerisinde olacakları vurgulanmaktadır.

Allah (c.c.) cennete girmeyi hak eden müminlerin halini hayatta olanlara şöyle tasvir etmektedir. Cennet bahçelerine girdikleri zaman, elde ettikleri büyük bir mükafat ile ne gözün gördüğü ne de kulakların işitmiş olduğu cennet nimetleri ile meşguliyet içerisinde olurlar. Onlar orada mutlu, huzurlu ve neşeli bir hayat içinde olacaklar. Orada dert, keder, üzüntü, sıkıntı, ümitsizlik ve güvensizlik gibi olumsuzluklar olmayacaktır. Onlar faydalandıkları, zevk aldıkları ve hoşlandıkları nimetler içerisinde iken, cehennem ehlinin birinci derece yakınları olsa bile çektiği azap dikkatlerini çekmeyecek şekilde bir meşguliyet içerisinde olurlar.

56. ayette cenneti hak edenlere verilecek olan ikinci ödül haber verilmektedir. Buna göre dünyada huzur ve mutluluk vesilesi olan eşler, cennette de huzur ve mutluluk vesilesi olacaktır. Onlar cennette eşleri ile kendilerini gölgeleyen, örten, çadır ve tahtlar üzerinde, ağaçların güneş almayan gölgeliklerinde mutluluk içindedirler. Çünkü cennette dünyadaki gibi insana rahatsızlık verecek şekilde güneşin sıcaklığı yoktur.

57. ayette cennetliklere sunulacak üçüncü nimet olarak meyveler özelinde istenen her türlü nimetin olacağıdır. Cennette kendilerine meyve cinslerinin tümü sunulacaktır ve bundan başka talep edecekleri ve iştahlarının çektiği her şeyde onların olacaktır. Faydalanmak İstedikleri her türlü nimeti karşılarında hazır bulacaklardır. Bu nimetler açlığın giderilmesi için değil tamamen lezzet almak için olacaktır. Ayette cennette müminler için akla hayale gelmeyecek sayısız nimetlerin olacağı haber verilmektedir. Buradaki faydalanma ruhi değil maddidir. Cennette dünyadaki gibi kıskançlık, hasetlik, kin ve düşmanlık gibi, kötü duygu ve davranışlar olmayacaktır.

58. ayette cennetliklere verilecek dördüncü nimet haber verilmektedir. O da Allah'ın mükafat olarak cennetliklere vereceği selamdır. Onların cennette kavuşacakları nimetin en kıymetlisi ve büyüğü Allah'ın onlara selamı olacaktır. Bir hadiste Rasülullah (sav) şöyle buyurmuştur: "Cennet ehli nimetleri içerisinde bulundukları bir sırada onlara bir nur görünecektir. Başlarını kaldıracaklar bir de ne görsünler, şanı yüce Allah üst taraflarından onlara görünmekte ve ey cennet ehli, "es-selamu aleykum" diye buyurmaktadır. İşte yüce Allah'ın: "Çok merhametli bir Rabden selam denir" buyruğu bunu anlatmaktadır. Rab onlara, onlar da ona bakarlar. Ona baktıkları sürece içinde bulundukları hiçbir nimete dönüp bakmazlar bile. Nihayet hicâbı arkasında onlardan gizlenince onların bulundukları yerlerde nuru ve bereketleri üzerlerinde kalmaya devam eder."[193] Allahın selamının melekler vasıtasıylamı yoksa onları tazim etmek, daha fazla ağırlamak ve ikramda bulunmak maksadıyla Allah tarafından direk olarak mı onlara verileceği ihtilaflı olmakla beraber yukarıdaki hadisten anlaşıldığı kadarıyla Allah tarafından direk olarak verilecektir.

c- Cehennemliklere Verilen Azabın Resmedilmesi

59. (Allah şöyle der:) "Ey suçlular! Ayrılın bu gün!" 60-61. "Ey ademoğulları! Ben size, şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?" 62. "Andolsun, o sizden pek çok nesli saptırmıştı. Hiç düşünmüyor muydunuz?" 63. "İşte bu, tehdit edildiğiniz cehennemdir." 64. "İnkar ettiğinizden dolayı bugün girin oraya!" 65. O gün biz onların ağızlarını mühürleriz. Elleri bize konuşur, ayakları da kazandıklarına şahitlik eder.

[193] Bu hadisi İbn Ebi Hatim rivayet etmiştir. İbn Kesîr bunun isnadında şüphe olduğunu söyler Bkz. Muhtasar-ı İbn Kesîr, III/167. Bu hadisi ibn Mace'de Sünen'in de I/ 65 rivayet etmiştir.

55-58. ayetlerde Allah (c.c.) müminlerin ahirette görecekleri mükafatları, ikramları resmettikten sonra 59-65. ayetlerde mücrimlerin ahirette görecekleri tabloyu bizleri tasvir etmektedir. Ayetlerde dünyada iken inkar edenlerin ahrette başlarına gelecek akıbet hakkında bilgi verilmekte, bu kötü akıbete neden olanın şeytana uyma olduğu, sonunda şeytana uyup inkar edenlerin ahirette cehennem ile cezalandırılacakları ve son olarak ahirette azalarının yaptıklarına şahitlik edeceği haber verilmektadir. Allah (c.c.) o gün mücrimlere *"Ey suçlular, bu gün siz şöyle ayrılın!"* diyecektir. Yani müminlerden ayrılıp başka bir yerde, müminlerin olmadığı bir yerde durun denir. Konuyla ilgili Yüce Allah, başka ayetlerde şöyle buyuruyor: *"O gün onları hep bir araya toplarız. Sonra şirk koşanlara, haydi siz ve koştuğunuz ortaklar, yerlerinize! deriz. Artık onları birbirinden tamamen ayırmışızdır."*[194] *"Kıyametin kopacağı gün, o gün müminlerle kafirler birbirinden ayrılırlar." "O gün bölük bölük ayrılacaklardır."*[195] İmam Kurtubî mücrimlere yapılacak olan bu hitabın zamanıyla ilgili olarak; Onlara bu hitap hesap sorulmak için durdukları ve cennetliklere "cennete girin" diye emredildiği zaman yapılacağını söylemektedir.[196]

Daha sonra Allah (c.c.) mücrimlerin cennet ehlinden ayrılma sebebini, azarlama ifadesi için kullanılan soru edatını kullanarak şöyle buyuruyor. "*Ey Adem oğulları! Size 'Şeytana kulluk etmeyin, o sizin için apaçık bir düşmandır; bana kulluk edin, doğru yol budur' dememiş miydim?"* Yani Ey Ademoğulları! Peygamberler vasıtasıyla emir ve tavsiye ederek, size olan düşmanlığı açık olan şeytana size vermiş olduğu vesveselere kanarak uymamanızı, bana isyan etmemenizi, emrime muhalefet etmemenizi emretmedim mi? Doğru yolun bana itaat edip emrime riayet etme olduğunu bildirmedim mi? O Şeytan ki Hz. Adem'den bu güne kadar sizden öncekileri Allah'ı anmaktan, ona ibadet etmekten alıkoymuş, birçok insanları,

---

[194] Yûnus, 10/28.

[195] Rûm, 30/14; Rûm, 30/43.

[196] Kurtubî, *el-Câmî li-Ahkâmi'l-Kur'ân.* XVII/472.

milletleri azdırarak kötülük yapmayı meşru, güzel göstererek yoldan çıkarmıştır. Bütün bu bilgilere rağmen şeytanın size olan düşmanlığını akletmeyecek misiniz? Yüce Allah bu ayetlerde peygamberler göndererek cehalet veya bilmeme gibi öne sürülebilecek mazeretlerin kabul edilmeyeceğini bildirmektedir. Buradaki ibadet etmeyin, itaat etmeyin manasında kullanılmıştır.

Daha sonra yüce Allah inanmayanlara; Dünyada iken size haber verilen ama sizin inanmadığınız cehennem işte budur. Dünyada iken cehennemi inkar etmenizin bir cezası olarak cehennem ateşinin içine girin ve sıcaklığını, azabını tadın diyecektir. Hicazî; *"O gün ağızlarını mühürleriz. Elleri bize söyler, ayakları yaptıklarına şahitlik eder."* ayetini, kendilerine cehenneme girin denildiği zaman dünyada yaptıkları kötü amelleri karşılarında bulurlar ve birbirleriyle tartışmaya başlarlar. Komşuları, aileleri, aşiretleri aleyhlerinde tanıklık yapar. Kendileri ise dünyada Allah'a ortak koşmadıklarına dair yemin eder ve biz başkalarını değil de sadece kendi nefsimizi şahit olarak kabul ederiz derler. Bunun üzerine Cenab'ı Allah ağızlarını mühürler ve organlarına; sahiplerinizin dünyada yaptıkları işlere dair tanıklıkta bulunun ve konuşun der şeklinde tefsir etmektedir.[197] Konuyla ilgili bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kul, 'Ya Rabbi sen beni zulümden korumadın mı?' diyecek. Allah, 'evet, korudum' buyuracak. Kul, 'ama ben, kendime benim tarafımdan bir şahit getirilmesinden başka bir şeye razı değilim' diyecek. Allah, 'bugün sana tek şahit olarak nefsin, çok şahit olarak da kiramen katibin melekleri yeter' buyuracak ve sonra o kulun ağzına mühür vurulacak. Daha sonra uzuvlarına 'konuş' denilecek. Onlar da bunun amellerini söyleyecektir. Sonra konuşma hususunda serbest bırakılacak 've sizler uzak olun, ırak olun. Ben ancak sizin için mücadele ediyordum' diyecek."[198]

---

[197] Hicazî, *Furkan Tefsiri*, V/208-210.

[198] Müslim, Zühd, 17.

Mahşer günü Allah (c.c.) müşrikleri müminlerden ayırıp, dünyada yaptıkları kendilerine haber verildiği zaman, dünyadaki yakınları aleyhlerine şahitlik ederek yaptıklarını anlatacaklardır. Onlar o zaman şahit olarak sadece kendilerini kabul edeceklerini ifade edecekler. Buna karşılık olarak ta Allah ağızlarını mühürleyecek ve dünyada yaptıkları eylemleri kendilerinden olan vücut azaları teker teker anlatacaktır. Böylece dünyada iken yaptıklarını ahirette hiçbir surette inkar edemeyeceklerdir.

d- Allah'ın Nimetleri ve Uzun Ömür Talep Edenler

66. *"Eğer dileseydik onların gözlerini büsbütün kör ederdik de (bu halde) yola koyulmak için didişirlerdi. Fakat nasıl görecekler ki?!* 67. *Yine eğer dileseydik oldukları yerde başka yaratıklara dönüştürürdük de ne ileri gidebilirler, ne geri dönebilirlerdi.* 68. *Kime uzun ömür verirsek, onu yaratılış itibariyle tersine çeviririz (gücünü azaltırız).Hâlâ düşünmeyecekler mi?"*

66-68. ayetlerde Yüce Allah insanlara bahşettiği bazı nimetleri zikrederek kudretine işaret etmektedir. Bunlar, insana vermiş olduğu görme yetisini devam ettirmesi, dilemesi halinde insanı hareketsiz bırakabileceğidir. Müslüman, kafir, müşrik ve bütün insanlara büyük ve sonsuz nimetler bahşeden yüce Allah, insan'daki göz nimetini gidermeyi dilerse, insanlar kör olurlar ve alışık oldukları apaçık yollarda dahi gidip gelme gücüne sahip olamazlar. Fakat göz nimeti Allah'ın bir lutfü ve ihsanı olarak insanlara verilmiş ve onlarda devam ettirilmiştir. Şu halde insanların Allah'a karşı nankörlük değilde şükretmeleri gerekir. Ey Muhammed! Şayet Rabbin dileseydi kafirlerin gözlerini siler, göz çukurlarını kapatır ve gözlerini giderirdi. Hatta daha önce alışık oldukları ve bildikleri yollarda dahi yürüme imkanını kaybederlerdi. O zaman nasıl göreceklerdi? Yine Rabbin dileseydi kafirlerle asileri maymunlara, domuzlara veya taşlara dönüştürürdü. Rabbin onları meskenlerinin üzerine inen bir azapla kılık

değişikliğine uğratsaydı bunlar bu azaptan kaçamaz, ne ileriye doğru ne de geriye doğru kaçamazlardı. Allah o kendi rahmet kanunlarına ve hikmet gerekçelerine dayanarak böyle yapmayı dilemedi. Şu halde insanların bu nimetlere karşılık olarak Allah'a şükretmeleri ve O'na ibadet te bulunmaları gerekir.

İşte bu ifadelerde görüldüğü gibi kafirlerle tartışılmakta, hangi noktada bulundukları açıklanmakta, mazeretleri reddedilmekte, mazeret ileri sürme imkanları ortadan kaldırılmakta, Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetler açıklanmaktadır. Onlar diyorlardı ki; Eğer ömrümüz uzatılsaydı şu, şu işleri yapardık. Cenab-ı Allah'ta onlara şöyle cevap veriyor: Siz kör mü oldunuz, anlamıyor musunuz ki her sene yaşınız ilerledikçe sizin zayıflığınız daha da artıyor? "(O) *Allah'tır ki sizi zaaf tan* (Pek zayıf bir kökten, spermadan) *yarattı*. (Başlangıcınız çok zayıf bir madde idi. Kökünüz pek cılızdı). *Sonra zayıflığın ardından* (size) *bir kuvvet verdi* (güçlü kuvvetli delikanlılar oldunuz) *sonra kuvvetin ardından da zayıflık ve ihtiyarlık verdi."*[199] Rabbiniz, salih amel işleyip O'nun nimetlerini düşünüp tefekkür etmenize yetecek kadar sizlere ömür verdi. "*Sizi öğüt alacak olanın, öğüt alacağı kadar bir süre yaşatmadık mı*?"[200] Şunu da bilmelisiniz ki zaman geçtikçe ve ömrünüz uzadıkça zayıflığınız daha da artmaktadır. Zira ömrü uzayan kimsenin yaratılış ve hilkati baş aşağı dönmekte, gözündeki fer azalmakta, kulağındaki işitme duygusu eksilmekte, kuvveti de zayıflığa dönüşmektedir. Bu sebeple Cenabı Allah buyuruyor ki: *"İçinizden bir kısmı da ömrün en düşkün çağına ulaştırılır ki, bilirken hiçbir şey bilemez hale gelir."*[201] Resulullah (s.a.v.) efendimiz, "Ömrün en kötü çağına itilmekten Allah'a sığınmıştır."[202] Yaratılışın tersine dönmesinden maksat, bu dünyanın ebedi olarak kalma ve yerleşme yurdu olmadığı, aksine ahiret hayatına hazırlayan

[199] Rûm 30/54.

[200] Fâtır 35/37.

[201] Hâc 22/5.

[202] Hicazî, a.g.e., V/211-212.

bir mekan olduğunu haber vermektir.

Bu ayetlerde Yüce Allah'ın müşrikte olsalar ayrım yapmaksızın insana bahşettiği bazı nimetlerden bahsedilmektedir. Allah dilese dünyada iken göz nimetini insandan alarak ya da insanın şeklini değiştirerek iman etmelerini sağlayabilir veya cezalandırabilirdi. Allah, insanı doğruyu yanlıştan ayırt edebilecek kabiliyette yarattığı için kişinin bu nimetleride düşünerek aklını kullanıp özgür iradesiyle iman etmesini istemektedir. İnsana uzun ömür verilmesi kişinin ölmeyeceği anlamına gelmez. Uzun ömür verilip kişinin çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi halden hale girmesi insanların aklını kullanıp düşünmelerini gerektirir. Ayrıca bu ayetler; göz önünde cereyan eden bütün bu manzaraların ahirette de Allah'ın insanları tekrar yaratabileceğine işaret etmektedir.

5- DEĞERLENDİRME

Kıyamet sûra ilk üfürüşle ansızın kopacak ve hayat bitecektir.

Kıyamet koptuğu sırada meydana gelen pişmanlıklar fayda vermeyecektir.

Sûra ikinci üfürüşle hesap ve amellerin karşılığını görmek için insanlar tekrar diriltilecek ve rablerinin huzurunda toplanacaklardır.

Hesap hiçbir amelin karşılığı kaybolmadan adil bir şekilde gerçekleşecek ve hesap haktır.

Cennet ehli cehennemdekiler çok yakınları olsa bile cehennemde çekilen azapları hatırlamayacak şekilde ruhen ve bedenen cennet nimetleriyle bir meşguliyet içerisinde olacaklardır.

Cennet ehli için orada istedikleri her nimet olacaktır.

Cennet ehline verilecek olan en büyük nimet ise Allah'ın selamıdır.

Dünyada iken inanmayanlar ahrette şiddetli azaplara çarptırılacaklardır.

O gün insanın dünyada iken yaptıklarına yardımcı olan organları insanın aleyhine şahitlik edecektir. Böylece kişi dünyada iken yaptıklarını inkar edemeyecektir.

Dünya hayatı insanı ahirete hazırlayan bir mekandır.

E- SÛRE'NİN ÖZETİ 69-83. AYETLER

Bu bölümde sûrenin başından buraya kadar olan bölümler adeta özetlenmektedir. Sûrenin girişinde ele alınan ve sûrenin etrafında döndüğü temel konu olan Hz. Muhammed'in risâleti ve Kur'ân'ın ilahi kelam olması burada da Kur'ân'ın şiir, Hz. Muhammed'inde şair olmadığı giriş olarak açıklanmaktadır. İlk bölümde Kur'ân'ın amacının ataları uyarılmamış bir kavmi uyarmak olduğu anlatılırken burada da amacın diri olanları uyarmak olduğu görülmektedir. Girişte Hz. Peygamber'e verilen tesellinin bir benzerinin burada seraheten zikredildiğini görmekteyiz. İlahi kudret delillerinde anlatılan delillerin devamı niteliğinde olan etinden, sütünden ve daha birçok şekilde istifade edilen hayvanları nimet olarak vermesi yüce Allah'ın kudretine işaret etmektedir. Önceki bölümlerde zikredilen bütün delillere rağmen müşriklerin Allah'ı bırakıp başka ilahlara taptıklarını ve akıllarını kullanmadıklarını üstelik inananlarla istihzâ ettiklerini bu ayetlerde özet olarak görmekteyiz. İnatçı Mekkeli müşriklerin özelinde bütün insanlığa örnek teşkil eden Ashâbu'l-Karye kıssasına benzer Ubey bin. Halef örneğini tarihsel bir delil olarak bu bölümde de görmekteyiz. Yine bu ayetlerde dini eğitimim temeli olan ahiret hayatının gerçekliği ve Yüce Allah'ın buna kadir olduğu özet olarak sunulmaktadır. Son olarak ise Hz. Muhammed'i peygamber olarak gönderen, Kur'ân-ı indiren, ahret hayatını yaratan, ahrette kişileri hesaba çekecek olan Yüce Allah'ın her şeyden münezzeh olduğu ve kudretinin sınırının olmadığına işaret edilerek sûre son bulmaktadır.

1- Ayetlerin Metin Ve Meâli

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ (69)	*69. Biz o Peygamber'e şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. O(na verdiğimiz) ancak bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.*
لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ (70)	*70. (Aklen ve fikren) diri olanları uyarması ve kafirler hakkındaki o sözün (azabın) gerçekleşmesi için Kur'an'ı indirdik.*

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِينَا اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ (71)	*71. Görmediler mi ki biz onlar için, ellerimizin (kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da onlar bu hayvanlara sahip oluyorlar.*
وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُونَ (72)	*72. Biz o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler.*
وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ اَفَلَا يَشْكُرُونَ (73)	*73. Onlar için bu hayvanlarda (daha pek çok) yararlar ve içecekler vardır. Hâlâ şükretmeyecekler mi?*
وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ (74)	*74. Belki kendilerine yardım edilir diye Allah'ı bırakıp da ilahlar edindiler.*
لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ (75)	*75. Onlar ilahlar için (hizmete) hazır asker oldukları halde, ilahlar onlara yardım edemezler.*
فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ (76)	*76. (Ey Muhammed!) Artık onların sözü seni üzmesin. Çünkü biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliyoruz.*
اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ (77)	*77. İnsan, bizim kendisini az bir sudan (meniden) yarattığımızı görmedi mi ki, kalkmış apaçık bir düşman kesilmiştir.*
وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (78)	*78. Bir de kendi yaratılışını unutarak bize bir örnek getirdi. Dedi ki: "Çürümüşlerken kemikleri kim diriltecek?"*
قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (79)	*79. De ki: "Onları ilk defa var eden diriltecektir. O her yaratılmışı hakkıyla bilendir."*
اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا فَاِذَا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ (80)	*80. O, sizin için yeşil ağaçtan ateş yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz.*
اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلٰى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلٰى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ (81)	*81. Gökleri ve yeri yaratan Allah'ın, onların benzerini yaratmaya gücü yetmez mi? Evet yeter. O, hakkıyla yaratandır, hakkıyla bilendir.*
اِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (82)	*82. Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak "Ol!" demektir. O da hemen oluverir.*

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (83)	*83. Her şeyin hükümranlığı elinde olan Allah'ın şanı yücedir! Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz.*

2- Ayetlerdeki Odak Kelimeler ve Anlamları

الشعر : Şiir, ölçülü, kafiyeli söz demektir.[203]

ذكر : Bir şeyi anma, öğüt, şeref, şöhret, şan, namaz, dua, ve niyaz-ı ilahi, Kuran'ı Kerim, kitap, hüccet, kadri yücelen şey manalarında kullanılır.[204]

انعام : نَعم Kelimesinin çoğulu olup çoğu zaman develer için kullanılmakla beraber, sığır, koyun, hayvanlar manasında kullanılmaktadır.[205]

ذلّل : ذلّ İtaat etmek, boyun eğmek, yavaş ve mutî olmak, serkeşin zıttı, kolay boyun eğen, tevazu manalarına gelir.[206]

خصيم : Düşman, rakip, muhalif, hasım, davacı, düşmanlık ve husumette aşırı giden manalarında kullanılır.[207]

انشأ : Yaratmak, meydana getirmek, imal etmek, kurmak, icad etmek manalarına gelmektedir.[208]

---

[203] el-İsfehânî, a.g.e., s-345.

[204] el-İsfehânî, a.g.e., s-237-238.

[205] el-İsfehânî, a.g.e., s-645.

[206] el-İsfehânî, a.g.e., s-239.

[207] el-İsfehânî, a.g.e., s-199.

[208] el-İsfehânî, a.g.e., s-638.

ملكوت : Ruhlara has gayb alemi, izzet, saltanat, Allah'ın mülkü, krallık, hükümdarlık manalarında kullanılmaktadır.[209]

3- Ayetlerdeki Edebi Sanatlar

1. "{ يُسِرُّونَ..وَيُعْلِنُونَ } "gizliyorlar" ile "açıkça yapıyorlar" arasında tıbâk[210] vardır. Bu, güzelleştirici edebi sanatlardandır.

2. { وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ } "Onlar ilahlar için, hazırlanmış askerlerdir" cümlesinde teşbih-i belîğ[211] vardır. Yani, onlara hizmet etme ve onları savunma hususunda asker gibidirler. Teşbih edatı ile teşbih yönü söylenmemiş, böylece teşbih-i belîğ olmuştur.

3. { فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ } "O hayvanlardan bazıları binekleridir" cümlesinden sonra, { وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ } "O hayvanlarda onlar için faydalar ve içilecek sütler vardır" cümlesinin gelmesi, hususta sonra umumun zikri olmuştur. Bu, nimete verilen değerin büyüklüğünü ve yüceliğini ifade etmektedir.

4. { لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيّاً } "Diri olanları uyarması için" ile { وَيَحِقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَى ٱلْكَافِرِينَ } "kafirlere azabın hak olması için" cümleleri arasında mukabele[212] vardır. Yüce Allah, inzar'a mukabil izar'ı ve

---

[209] el-İsfehânî, a.g.e., s-611.

[210] Hakikat olsun mecaz olsun aralarında zıtlık bulunan kelimelerin bir ibarede uyum içinde yer almasıdır (Akdemir Hikmet, *Belagat Terimleri Ansiklopedisi*, s. 377; Ali Bulut, Belagat *Me'ani, Beyan, Bedi'*, s. 220; M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, s. 163).

[211] Benzetme edatı ve benzeteme yönünün zikredilmediği teşbih çeşididir. (Ahmed el-Haşimî, *Cevâhirü'l-Belâğa fi'l-Meânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî*, Beyrut, ts., s.270; Ali el Carim-Mustafa Emin, *el-Belâgatü'l-Vâdıha*, Mısır, 1959, s.25).

[212] Mukabele; bir söz içinde geçen iki veya daha fazla unsurdan sonra her birinin karşıtını ya da ilgilisini sırasıyla zikretmektir. (el-Kazvinî, *el-İdâh fi 'Ulumi'l Belâğa,* s.259).

müminlere mukabil kafirleri zikretmektedir.

5. { مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَآ أَنْعاماً } "Ellerimizin yaptıklarından hayvanlar yarattık." cümlesinde istiâre-i temsiliyye[213] vardır. Çünkü hayvanlar yapılmaz, yaratılır. Fakat Yüce Allah yaratma ve meydana getirmenin sadece kendine mahsus oluşunu, bir şeyi kendi elleriyle ve bizzat yapan kimseye benzetmektedir. İstiâre-i temsiliyye yoluyla, "yapmak" manasına gelen العمل kelimesini "yaratmak" manasına gelen خلق kelimesi yerinde kullanmıştır.

6. { ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ } ..{ خَصِيمٌ مُّبِينٌ } sıygaları, mübalağa içindir.

7. { أَن يَقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ } "Yüce Allah'ın o şeye 'ol' demesidir. O da derhal oluverir" cümlesinde istiâre-i temsiliyye vardır. Yüce Allah, kudretinin eşyaya tesir ve etkisinin süratini, hiç beklemeden ve diretmeden, kendisine itaat edilen kimsenin emrine benzetmektedir. Zira O bir şey istediğinde, o şey emri geciktirmeden hemen oluverir. Bu, latif istiârelerdendir.[214]

4- Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlleri

"*77. İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi? Oysa bak, şimdi o,açıktan açığa bize karşı duran biri olmuştur.*

78. Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve 'Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş!' diyor.

79. De ki: 'Onları ilk başta yaratmış olan diriltecek. O yaratmanın her türlüsünü bilir'.

80. Yemyeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur; işte ondan yakıp durmaktasınız."

Bu ayeti kerimelerin sebeb-i nüzûl'ü ile ilgili kaynaklarımızda gerçekleşen olay ve şekli ile ilgili ihtilaf olmamakla beraber; ihtilaf ayetlerin inmesine sebep olan şahsın kim olduğu ve olayın tekrar edip etmediği ile ilgilidir.

---

[213] Bir öğenin değişik yönleri ve özelliklerinin benzetme konusu yapılarak istiare edilmesidir. Bu durumda benzeyen söylenmeyip benzetilenin birden fazla özelliği zikredilir. (M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, s.120).

[214] es-Sabunî, a.g.e., III/23.

Bir gün Ubeyy ibn Halef el-Cumahî, elinde çürümüş bir kemik parçasıyla Resulullah'a doğru yürüdü ve; "Ey Muhammed, şu çürüdükten sonra Allah'ın bunu yeniden dirilteceğini mi sanıyorsun?" dedi. Sonra o kemik parçasını elinde ufalayıp Rasulullah'a doğru üfleyerek savurdu. Allah'ın Rasulü (s.a.v.) "evet böyle söylüyorum. Allah onu da seni de siz böyle olduktan sonra yeniden diriltecek, sonra da seni cehenneme sokacak." buyurdu ve Allah Teâla da onun hakkında "*Çürüdükten sonra kemikleri kim diriltecek*?" dedi. De ki*: "Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı en iyi bilendir. O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın ondan ateşi tutuşturuyorsunuz."* ayetlerini indirdi.[215] Bu, Mücâhid, İkrime, Urve, ibnu'z-Zübeyr, Süddi ve Katade'den de rivayet edilmiştir. Başka bir rivayette de *"İnsan, kendisini bir nutfede yarattığımızı görmedi mi? Bir de bakmışsın o insan Allah'a apaçık bir hasım kesilmiş...*" ayet-i kerimesinden başlayarak sûre'nin sonuna kadar onun bu sözü üzerine nazil olduğu belirtilmektedir.[216]

Hakim'in Sahihtir, değerlendirmesiyle İbn Abbas'tan rivayetle tahriç ettiği bir hadise göre bu sözü söyleyen el-As ibn Vâil'dir. Saîd ibn Cübeyr'den gelen bir rivayette bu sözü söyleyenin el-As ibn Vail es-Sehmi olduğu zikredilirken İbn Abbas'tan daha garip bir rivayet gelmiştir. Buna göre elinde çürümüş bir kemikle Hz. Peygamber'e gelen ve "Ey Muhammed, çürümüşken bunu Allah nasıl diriltecek?" diye soran Abdullah ibn Übeyy'dir. Hz. Peygamber ona: "Allah bunu elbette diriltecek, seni de öldürecek, sonra da cehenneme koyacak." buyurmuş ve Allah Teala da: *"De ki: "Onları ilk defa yaratan diriltecek...*" ayet-i kerimesini indirmiştir.[217]

---

[215] Ebû Muhammed Abdülmelik İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, tahkik: Mustafa es-Saka, İbrahim el-İbyarî ve Abdu'l-Hafız Şelebî, Beyrut, Üçüncü baskı, I/361-362.

[216] ibn Kesir, a.g.e.,VI/579.

[217] Suyûtî, *Lübâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nüzûl*, II/90.

Bu ayet-i kerimelerin Medine-i Münevvere'de nazil olduğu anlamına gelmekteyse de ayetin nüzûl sebebinde meşhur olan habere göre ayet-i kerimeler Übeyy ibn. Halef hakkında ve Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuş olup belki de Hz.Peygamber aynı soruyu soran Abdullah ibn Übeyy'e daha önceden nazil olan bu ayet-i kerimeleri okumuştur. Zaten ayet-i kerimenin hükmü, nüzûl sebebi ne olursa olsun yeniden diriltilmeyi inkar eden herkes hakkında kapsayıcıdır.[218]

5- 69-83. AYETLERİN TEFSİRİ

48-68. ayetlerde Yüce Allah müminlerin ahirette karşılaşacağı durumu ve kendilerine hazırlanmış olan nimetleri anlatıp müşriklerin karşılaşacağı korkunç manzarayı ve cehenneme gireceklerini beyan ettikten sonra; 69-83. ayetlerde Hz. Muhammed'in şair, Kur'ân'ın da bir şiir kitabı olmadığını, insanların istifadesi için hayvanları yaratıp emirlerine verdiğini, kendisi dışındaki ilahların korunmaya muhtaç aciz varlıklar olduğunu, yoktan var eden için öldükten sonra tekrar diriltmenin daha kolay olduğunu, ıslak olan yeşil ağaçtan ateş çıkartmaya kadir olduğunu ve bir şey irade ettiği zaman ona ol demesinin yeterli olduğunu beyan etmektedir.

a- Kur'ân'ın Şiir Olmaması

"69. Biz ona şiir öğretmedik; zaten ona yaraşmazdı da. Ona vahyedilen ancak bir öğüt ve apaçık Kuran'dır.

70. Diri olanları uyarsın ve inkarcılar hakkındaki o söz gerçekleşsin diye."

Şiir, kendine has vezni ve kalıpları olan sözlerdir. Şiirlerin her beyiti kafiye denilen belli bir düzenle biter. Şiir vezinli ve genel olarak yalanlarla tezyin edilmiş, hayallere ve boş

[218] Çetiner, a.g.e., II/747-751.

evhamlara dayanan sözlerdir. Şairler şiirde tasvir ettikleri şeyin özelliklerini dile getirirken çoğu zaman mübalağa yaparlar. Şair için söylediklerinin gerçeklikten ziyade dinleyenlerce beğenilip hoşa gitmesi önemlidir. Bu sebeple yüce Allah şairleri *"Görmüyor musun onları, nasıl her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar. Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler."*[219] şeklinde vasıflandırmaktadır. Araplar da "Şiirin en güzeli, en yalan olanıdır." derler. Kur'ân ise hiçbir şiire kıyaslanamayacak derecede müthiş bir nazmı olan, ümmi bir peygamberden sadır olan, verdiği haberlerin tamamının doğru olduğu bir kitaptır. Kur'ân'ın bu eşsiz nazmı karşısında ellerinde delil kalmayan müşrikler Kur'ân'ın şiir peygamberin ise şair[220] olduğunu iddia ediyorlardı. Kur'ân'ı Kerim bu ayette onların batıl iddialarını reddederek *"Biz ona şiir öğretmedik"* ayetiyle Peygamber efendimize Allah'ın şiir öğretmediğini ve Kur'ân'ın şiir olmadığını, *"Bu ona yakışmaz da."* ayetiyle de şiir söylemenin Peygambere yaraşmayacağını ve peygamberin şair olmadığını ispat etmektedir.

Allah (c.c.) Kur'ân'ın şiir olmadığını beyan ettikten sonra, Kur'ân'ın uyarıcı, öğüt verici ve açık bir kitap olduğunu açıklamaktadır. Kur'ân ne şiir ne hayal ürünü ne etki eden bir sihir nede uydurma bir sözdür. Kur'ân kalpler için bir uyarı ve zikir, kalplerdeki hastalık için bir deva ve öğüt, İslami yaşayışın düsturu, nasihat, doğru yola ileten apaçık ilahi bir kitaptır.

"*Diri olanları uyarsın ve inkarcılar hakkındaki o söz gerçekleşsin diye."* ayetiyle Allah zikir ve apaçık olan Kur'ân'ın kısa ve öz bir şekilde indiriliş amacını açıklamaktadır. Allah'ın vermiş olduğu akıl nimetini hakkıyla kullanabilen, basireti açık, ruhuyla, aklıyla, yüreğiyle diri olanlar bu mesajdan gerekli uyarıları alabileceklerdir. Ama inkarcılığa sarılıp iman etmeyen kalbi ölü olanlar, cezaya müstahak olacaklardır. Allah'ın varlıkları yaratırken

[219] Şu'arâ, 26/225-226.

[220] Enbiyâ, 21/5; Sâffât, 37/36; Tûr, 52/30; Hakka, 69/41.

belirlediği hüküm olan cehennemi şeytana uyanlarla dolduracağına dair sözü[221] yerine gelmiş olacaktır.

b- Nimetler, İlahların Acziyeti ve Peygamberi Teselli

Allah (c.c.) Kur'ân'ın müminler için bir rahmet ve kafirler aleyhine bir delill olduğunu beyan ettikten sonra 71-76. ayetlerde tekrar vahdaniyet konusuna dönerek kudretinin eseri olarak hayvanları yarattığını ve bunları insanların istifadesine sunduğunu, müşriklerin batıl inanç yapılarına ve hiçbir anlamı olmayan ilahlara ait boş beklentiler içerisinde olduklarını beyan ettikten sonra Hz. Peygamber teselli edilmektedir.

"71. Görmezler mi ki bizzat yaptıklarımızdan olmak üzere onlar için sahip oldukları nice hayvanlar yarattık.

72, Bunları kendilerine boyun eğdirdik ki bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler.

73. Bunlarda kendileri için içecekler ve başkaca yararlar da vardır. Hala şükretmeyecekler mi!"

71. ayetteki görmekten maksat kalbin hissetmesidir. Yani bakmazlar, ibret almazlar ve düşünmezler mi? manasındadır. Allah'a şirk koşup putlara tapan, başkalarına kulluk eden bu müşrikler, Allah'ın herhangi bir vasıta veya ortak olmadan onlar için meydana getirdiği bu hayvanları yarattığını, kendilerini bu hayvanlara malik kıldığını, bu hayvanlar üzerinde hakimiyet sahibi olduklarını ve bu hayvanları tasarrufları altında bulundurarak kendilerine boyun eğdirdiğini ve itaatsizlik ettirmediğini tefekkür etmezler mi, düşünmezler mi? buyurarak inanmayanları düşünmeye sevk etmektedir.

[221] Sâd, 38/85.

72-73. ayetlerde Allah (c.c.) yarattığı ve insanların emrine musahhar kıldığı hayvanlarda binek olarak kullanmak, etlerinden yemek, sütlerinden içmek, deri, yün ve tüylerinden istifade etmek gibi birçok faydaların olduğunu beyan ederek inanmayanların hala akıllarını kullanmadığını haber vermektedir. Yüce Allah ölü toprağı diriltmesine ve ondan insanlar için birçok faydası olan nimetler çıkartmasına rağmen müşriklerin şükretmediğini kınadığı gibi 73. ayette de insanların emrine hayvanları musahhar kıldığını, hayvanlarda insanlar için birçok nimet yarattığını buna rağmen müşriklerin hala akıllarını kullanıp Allah'a şükretmemelerini kınamaktadır.

"74. Onlar yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka tanrılar edindiler.

75. Halbuki o sözde tanrılar kendilerine yardım edemezler, aksine kendileri onların hizmetindeki askerlerdir."

71-73. ayetlerde Allah'ın vermiş olduğu nimetlere şükredilmesi gerektiği açıklandıktan sonra, bu ayetlerde putperest müşriklerin verilen nimetlere karşı Allah'a şükür etmeleri gerekirken aksine Allah'ı bırakıp yardım göreceklerini düşünerek kendilerine dahi faydaları olmayan putları ilahlar edindikleri haber verilmektedir.

Müşrikler, Allah'ı bırakıp put ve benzeri şeyleri ilah edinerek kendilerine yardım edeceklerini, rızık vereceklerini ve Allah'a yaklaştıracağını umarak onlara kulluk ettiler. O taptıkları putların herhangi bir şey yapmaya güçleri olmadığı gibi, onlara yapılan ibadetlerle de hiçbir fayda sağlanamaz. Yardım olunma umuduyla taptıkları duymayan, konuşamayan, cansız putlar aslında onların yardımlarına muhtaçtırlar. Çünkü putlar kendilerini korumaktan dahi aciz oldukları için putperest müşrikler ilahlarını korumaya çalışarak onlara askerlik ve korumalık yaparlar. Bu ayetlerin asıl gayesinin Allah'ın insanlara bahşettiği nimet ve imkanların kadrini bilmediklerini, verilen nimetlere karşılık gerektiği kadar şükretmediklerini, üstelik kendilerine hiçbir yararları olmayan varlıkları ilah edindiklerini hatırlatarak

düşünceleri harekete geçirmek olduğu açıktır.

"76. Onların sözleri seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da elbette biliyoruz."

Bu ayette Allah tarafından Hz. Peygamber'e, bütün müminlere, kıyamete kadar bütün iman ehline teselli verilirken aynı şekilde Mekkeli müşriklerin nezdinde bütün inanmayanlar uyarılmaktadır. Önceki ayetlerde Allah'ın vermiş olduğu onca nimete karşı müşriklerin inanmamaları, peygamber'e düşmanlık etmeleri, yalanlamaları, şair, sihirbaz diye itham etmelerine karşılık Allah (c.c.), bu ayette Peygamberini, onların gizli ve açık yapmış oldukları her türlü eylemden haberdar olduğunu ve ahirette bunların cezasını vererek onları cezalandıracağını haber vererek teselli etmektedir.

c- Dirilmenin Temsili

Allah (c.c.) müşriklerin ortak koşmalarının boş ve yararsız olduğunu delillerle ispat edip Peygamber'ine teselli verdikten sonra, aşağıdaki ayetlerde yeniden dirilme ve haşr konularına değinerek bunların varlığını delillerle ispat etmektedir.

"77. İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi? Oysa bak, şimdi o, açıktan açığa bize karşı duran biri olmuştur.

78. Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve 'Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş!' diyor.

79. De ki: 'Onları ilk başta yaratmış olan diriltecek. O yaratmanın her türlüsünü bilir.'

80. Yemyeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur; işte ondan yakıp durmaktasınız."

Bu ayetlerde Allah (c.c.) ahirette tekrar diriltilmeyi alay konusu yaparak inkar eden müşriklere, yoktan varedilişi kabul etmelerine rağmen varolanı tekrar diriltmeyi inkar etmelerinin akıl dışı yanlış bir inanış olduğunu bildirmektedir. Çünkü varolan bir şeyi tekrar diriltmek onu yoktan var etmekten daha kolaydır. Tefsir kaynaklarında ayetlerin sebebi nüzûlü ile ilgili farklı rivayetler bulunmakla birlikte meşhur olan rivayet şudur; Bir gün Ubeyy ibn Halef el-Cumahî, elinde çürümüş bir kemik parçasıyla Rasulullah 'a doğru yürüdü ve: "Ey Muhammed, şu çürüdükten sonra Allah'ın bunu yeniden dirilteceğini mi sanıyorsun?" dedi. Sonra o kemik parçasını elinde ufalayıp Rasulullah'a doğru üfleyerek savurdu. Allah'ın Rasulü (s.a.v.) "evet böyle söylüyorum. Allah onu da seni de siz böyle olduktan sonra yeniden diriltecek, sonra da seni cehenneme sokacak." buyurdu ve Allah Teâla da onun hakkında "*Çürüdükten sonra kemikleri kim diriltecek?' dedi. De ki: 'Onları ilk defa yaratan diriltecek. O, her yaratmayı en iyi bilendir. O, yemyeşil ağaçtan sizin için bir ateş çıkarandır. İşte bakın ondan ateşi tutuşturuyorsunuz"* ayetlerini indirdi.[222]

Farklı rivayetlerde Resulullah'la konuşan kişi ile ilgili olarak Übey b. Halef, el-Âsi b. Vâil, Ebu Cehil ve Velid b. Muğire isimleride geçmektedir. Farklı isimlerin zikredilmesi olayın benzerlerinin birkaç defa meydana gelmiş olma ihtimalini akla getirmektedir.[223] Ayette "İnsan" cins olarak zikredilip bütün insanoğlunu kapsadığı için ayetin nüzûlüne sebep teşkil eden diğer şahısları ve kıyamete kadar mahşerde dirilmeyi inkar eden bütün insanları kapsamaktadır.

Bu örnekte iki nesne -nutfe ve çürümüş kemik- karşılaştırılmaktadır. Nutfe, Kur'ân'daki kullanımlarına göre erkeğin menisi veya döllenmiş hücre manasına gelmektedir. Bu kadar

---

[222] İbn Hişam, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I/361-362.

[223] İbn Âşûr, a.g.e., XXIII/73. Rivayetler için bkz. Taberî, XXIII/30-31. İbn Atıyye, IV/463-464.

önemsiz görünen bir cismin belirli süreçlerden geçtikten sonra yetişkin bir insan haline gelebilmesini sağlayan bir irade ve gücün yani yaratıcının bulunduğunu kabul eden kişinin, bu gücün çürümüş kemiğe de can verebileceğini kabullenmesi gerekir.

Ölüden dirinin çıkarılması İle ilgili tereddüt ve itirazlara karşı verilen ikinci örnekte yine birbirine tamamen zıt görünen iki özellikten -ıslaklık ve ateş- ve birincinin diğerine dönüşmesinden söz edilmektedir. Ayette ağaç için yeşil sıfatının kullanılması renk belirtmek için değil, ağacın temel özelliği olan ıslaklığa dikkat çekmek içindir. Yemyeşil ağaçtan ateş çıkarma, genellikle bedevi araplarca iyi bilinen "merh ve afar" adlı ağaçların –ikisi de yemyeşil ve üzerlerinden su damlarken- birbirine sürtülmesiyle ateş çıkması olayı olarak açıklanmıştır.[224] Konuyla ilgili İmam Kurtubî şunları söylemektedir; Kafir şöyle demişti: Nutfe hayat tabiatı dolayısıyla nemli ve sıcaktır. Bundan hayat ortaya çıkmaktadır. Kemik ise ölüm tabiatı dolayısı ile kuru ve soğuktur. Ondan nasıl hayat ortaya çıkar. Bunun üzerine yüce Allah: *"O, sizin için yeşil ağaçtan ateş çıkarandır"* buyruğunu indirmiştir. Yani yeşil ağaç sudandır. Su da ateşin zıddı olan rutubetli ve soğuktur. Zıt iki şey de bir arada bulunmaz. Ancak yüce Allah, bundan (yeşil ağaçtan) ateşi çıkartmıştır. O halde O, zıddı kendi zıddından çıkartmaya kadir olandır. O, her şeye gücü yetendir.[225] Bu ayetlerde insanı yoktan bir damla suyla var eden Allahın ölüp parçalandıktan sonra da insanı tekrar diriltebileceğine, kudretinin bir delili olarak ta iki zıddı bir arada -ıslaklık ve ateş- aynı madde içerisinde -odun- muhafaza ettiğine değinerek düşünceleri harekete geçirip her şeye gücünün yettiğine işaret etmektedir. Bu örnektede mahşerde tekrar diriltilmeyi inkar eden müşriklere Yüce Allah'ın sonsuz kudretini gösteren bir delil zikredilerek müşriklerin düşüncesiz ithamları boşa çıkarılmış olmaktadır.

---

[224] Karaman, Vd., *Kur'ân Yolu,* IV/513-515.

[225] Kurtubî, *el-Câmî li-Ahkami'l-Kur'ân,* XVII/491.

d- "Kün Fe Yekün" Emri

"81. Gökleri ve yeri yaratan Allah onların benzerini yaratmaya kadir değil mi? Elbette kadir. O eşsiz yaratıcıdır, her şeyi bilir.

82. Bir şey murat ettiğinde O'nun buyruğu 'ol' demekten ibarettir; hemen oluverir.

83. Her şeyin egemenliği kendi elinde olan Allah bütün eksikliklerden uzaktır ve hepiniz sonunda o'na döndürüleceksiniz."

81. ayette, Allah (c.c.) önceki ayetlerde sunulan delillere ek olarak daha büyük ve zor olan bir yaratmayı soru şeklinde sorup cevaplandırmaktadır. Bu yaratma kainatı yaratmadır. Yani, yaratılış bakımından insanın yaratılışından daha azametli ve büyük olan yedi kat gökyüzünü ve dağları, ovaları, denizleri ve çölleriyle yedi kat yeryüzünü yaratan bunlara kıyasla çok çok daha küçük ve zayıf olan insan gibi bir yaratılmışı tekrar yaratmaya ve cesetlerine yeniden hayat vermeye de elbette kadirdir şeklinde cevaplamaktadır.

Yaratmayı çok ve en iyi bilen Allah (c.c.) bir şey irade ettiği zaman ona ol (kün) demesi yeterlidir oda hemen oluverir. İmam Zamahşerî, ayetteki kullanımın Allah Teala'nın kainattaki egemenliğinin mutlak olduğunu, irade ettiği bir şeyi gerçekleştirmek için vasıtaya ihtiyacının bulunmadığını ve Allah hakkında zorluk, yorgunluk gibi yaratılmışlara ait eksik ve kusurların düşünülemeyeceğini vurgulayan mecazî bir anlatım olduğunu ve bu ifadenin kendisine itaat edilen amirin kendisine itaat eden memuruna emir verişini ve verdiği emrinde hiçbir engelle karşılaşmaksızın çabucak yerine getirilmesini temsil ettiğini söylemektedir.[226]

Sûre'nin son ayetinde ise, her şeyin egemenliği, anahtarı elinde bulunan yüce Allah, müşriklerin kötü zan ve vasıflandırmalarından münezzeh olduğunu ve sonunda dönüşün de

[226] Carullah ebi Kasım Mahmud bin Umer ez-Zamahşerî, *el- Keşşâf an Hakaiki Ğavâmidi-t Tenzîl ve Uyûni'l Ekâvîli fi Vücûhi Te'vîl*, Riyad, 1998, V-197.

ona olacağını haber vererek sûreye son vermektedir. Sûrenin son ayeti olan 83. ayet adeta sûrenin bir özeti gibidir. Sûre her şeyden münezzeh olan Allah'ın mutlak ve hak ilah olduğunu haber veren tevhit inancı ve ahiret inancıyla sona ermektedir.

6- DEĞERLENDİRME

Kur'ân bir şiir kitabı Hz. Peygamberde bir şair değildir. Kur'ân arap şiir ve edebiyatın da en üst safhaya ulaşmış olan şairlere de meydan okuyan Allah'ın kelamı, Hz. Muhammed'de Allah'ın peygamberidir.

Kur'ân basireti açık ve kalbi diri olanları uyarmak ve inanmayanlara karşı bir delil olarak indirilmiştir.

İnsanların yeme, içme, yük taşımada kullandıkları ve daha birçok faydası olan hayvanları yaratması ve bunları insana boyun eğdirmesi Allah'ın gücünün bir başka delilidir.

Bunca delile rağmen inanmayanlar; Allah dışında, kendilerine bir faydası olmayan hatta kendilerine muhtaç olan batıl ilah edinmektedirler.

Göklerin ve yerin yaratıcısı, insanı yoktan var eden Allah (c.c.) insanı tekrar yaratmaya kadirdir. Allah (c.c.) bir şey dilediği zaman hemen oluverir.

SONUÇ

Yâ-Sîn sûresinde İslam inancının üç temel esası olan uluhiyet, nübüvvet ve ahiret konuları geçmiş kavimlerden, tabiatta ve gökyüzünde cereyan eden olaylardan çok çarpıcı örnekler verilerek anlatılmaktadır. İlk bakışta birbirinden farklı konulardan bahsediyor gibi görünse de aslında sûrenin zikredilen üç temel esas etrafında döndüğü görülmektedir. Çalışmamız da sûre beş bölüm halinde incelenmiştir.

Sûrenin birinci bölümde (1-12. ayetler) ele alınan temel konu Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamberliğinin ispat edilmesi ve Kur'ân'ın ilahi vahiy ürünü olduğudur. Kur'ân'a yemin edilerek Hz. Muhammed'in dosdoğru yol üzerinde bulunan peygamberlerden olduğu, ilahi kelamın yoldan sapmış olan gafiller topluluklarını uyarmak için Allah tarfından indirildiği beyan edilir. İradesini, gönlünü ilahi hakikatlere açmayan, bunlardan yüz çeviren veya hafife alan insanların yapılan bütün çağrılara ve uyarılara rağmen iman etmeyecekleri açıklanır. Sorumluluk sahibi varlıkların yaptıkları bütün eylemlerin kayıt altına alındığı bildirilerek birinci bölüm sona erer. Birinci bölümden çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Kur'ân'ı Kerim Allah (c.c.) tarafından yirmi üç yıllık süre zarfında indirilen, hiçbir tahrifata uğramadan günümüze kadar gelen, Hz. peygamberin kıyamete kadar devam edecek olan ebedi mucizesidir.

- Allah (c.c.) Hz. Muhammed'i dosdoğru bir yol üzere (İslam), bütün insanlığa peygamber olarak göndermiştir.

- Allah'ın peygamberini, kudret ve yarattıklarını inkar edip küfür ve inatçılıkta ısrar edenler cehennemde azabın her türlüsünü hak etmişlerdir.

- Küfür ve inatçılıkta ısrar edenlere basiretleri kapandığı için yapılan uyarılar bir fayda sağlamayacaktır.

- Yapılan uyarılardan, basireti açık olanlar, peygambere inanan, peygamberin getirdiğine inanan ve görmediği halde Allah'tan korkan kimseler faydalanacaktır. Bundan dolayı da cennetin her türlü nimetini hak edeceklerdir.

- Öldükten sonra dirilme mutlaka gerçekleşecektir ve öldükten sonra dirilmeye inanmakta imanın gereklerindendir.

-İnsanın yaptığı iyi kötü her şey şüpheye, itiraza mahal bırakmayacak şekilde kayıt altına alınmaktadır. Yapılan bu kayıtlara göre kişinin ahretteki durumu belirlenecektir.

Sûrenin ikinci bölümünde (13-32. ayetler); Kur'ân ve Risâlet hakkında şüpheleri olan Mekkeli müşriklere kendileri gibi inkarda, inatçılıkta, resülleri yalanlamada ısrar eden tarihi bir olay anlatılarak yaptıkları hatanın geçmişte de yapıldığını ve sonlarının helak olduğu haber verilerek hatadan vazgeçip iman etmeleri istenmektedir. Ashâbu'l-Karye kıssası olarak isimlendirilen bölümde; Mekkeli müşriklere Hz. Muhammed'in gönderilmesi gibi tarihte bir yerleşim yerine ilk etapta iki elçi gönderilmiş daha sonra üçüncü bir elçi ile gönderilen iki elçi desteklenmiştir. Fakat şehir halkı elçileri yalanlamış, elçilerin kendilerine uğursuzluk getirdiklerini iddia etmiş, davalarından vazgeçmemeleri halinde işkenceyle öldürüleceklerini söylemişlerdir. Tartışma sırasında iman etmiş olan bir şahıs şehrin uzak bir yerinden koşarak gelerek elçileri desteklemiş, halkını iman etmeye davet etmiş ve sonuç olarak halkı tarafından öldürülmüştür. Tebliği kabul etmemeleri ve davetçiyi öldürmeleri neticesinde o şehrin halkı korkunç bir sesle helak edilmiştir. Bu bölümde risalet konusu işlenmektedir. İkinci bölümden çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Allah (c.c.) Kur'ân'ı Kerim de kullarını bir takım metotlarla imana çağırmaktadır. Bu metotlar bazen düşünceleri harekete geçiren yer ve gökyüzünün yaratılışı ve buralarda meydana gelen olaylara dikkatlerimizi çekerek, bazen de tarihte meydana gelmiş olaylardan

haber vererek olmaktadır. Küfür ve inatçılıkta Mekkeli müşriklerin haline benzer Ashâbu'l-Karye olayı ve korkunç sonları bunlardan biridir.

- Allah (c.c.) gönderdiği peygamberleri genellikle kendi kavimlerinden seçer.

- Allah'ın göndermiş olduğu peygamberler gönderildikleri toplum tarafından çeşitli eziyetlere, iftiralara maruz kalmışlar ama davalarından vazgeçmemişlerdir.

- Peygamber gönderilen kavimler söyleyecek sözleri kalmadığı zaman tehdit, öldürme, kovma gibi şantaj yollarına başvururlar.

- Allah'ın Peygamberlerini yalanlayanların sonu dünyada da ahrette de hüsran ve şiddetli azap olmaktadır.

- Öldükten sonra bir daha dünyaya dönüş yoktur ve öldükten sonraki pişmanlık fayda vermeyecektir.

- Ahiret hayatı dünyada iken yapılan eylemlerin karşılığını görme günüdür.

Sûrenin üçüncü bölümünde (33-47. ayetler); Yüce Allah inanmayanlara tarihi bir delil zikrettikten sonra ilahi kudret ile gerçekleşen ve insanı düşünmeye sevk eden bir takım düşünsel deliller sunmaktadır. Bunlar; insanların hayatlarını sürdürmelerini sağlayan yeryüzünün gıda nimetleriyle donatılması, yeryüzündeki bitkilerin, insanların, canlıların çift olarak yaratılması ve bunların döllenmesi, gece ve gündüzün belirli bir düzen içerisinde birbirlerini takip etmesi, güneş ve ay'ın birbirine müdahale etmeden kendileri için belirlenen yörüngeler içinde bir düzen ve ahenkle hareket etmesidir. Bütün bu delillere rağmen inkarcıların dini hakikatlerden yüz çevirdikleri anlatılarak bölüm sona ermektedir. Bu bölümde Allah'ın yüceliğine ve kudretine işaret edilmektedir. Üçüncü bölümden çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Allah'ın kudretinin delillerinden biri, her yıl ölüp dirilen ve insanların temel gıda ihtiyaçlarının, geçim kaynaklarının sağlandığı ölü topraktır.

- Yeryüzünde hurma, üzüm, gibi çeşitli meyveler yaratması ve bu gıda maddelerinin hayat bulması için su kaynakları yaratması Allah'ın kudretinin bir başka delilidir.

- Verilen bunca nimetlere karşı Allah'a boyun eğmek, ibadet etmekle ve Allah'ı kendisine layık olmayan şeylerden tenzih etmekle şükür etmeyi gerektirir.

- Allah'ın her şeyi çift yaratması ve yerde–gökte insanoğlunun bilmediği daha birçok şeyler yaratması ilahi kudretin bir başka delilidir.

- Geceyle gündüzün birbirini takip etmesi sonucu karanlık ve aydınlığın oluşması, güneşin kendi ekseninde akıp gitmesi, ayın çeşitli menzillere sahip olarak bu menzillerde hareket etmesi, güneş ve ayın kendilerine tahsis edilen alanlarda kendi yörüngelerinde birbirlerine müdahale etmeden akıp gitmeleri ilahi kudretin diğer bazı delilleridir.

- Gemi örneğiyle insanlar için yaratılan diğer ulaşım araçları ve bunlardaki faydalar, hikmetler ilahi kudretin bir başka delilidir.

- Müşrikler, geçmişte kendilerini inatçılık ve sapkınlıklarından dolayı Allah'ın helak ettiği kavimler hakkında düşünmezler ve bunlardan ibret almazlar.

- Müşrikler, kişiyi Allah'a imana ve peygamberi tasdike götüren aklı kullanma melekesinden uzaktırlar.

- Müşrikler, Allah'ın yarattıklarına merhamet etmeyi, şefkat göstermeyi terk etmişlerdir.

Sûrenin dördüncü bölümünde (48-68. ayetler); Dini eğitimin temelini oluşturan tekrar dirilme ve ceza konuları işlenmektedir. Bölümde ahiret hayatının var olduğu ve bu hayatın tasviri anlatılır. Kıyamet'in beklenmeyen bir anda ansızın kopacağı, kıyamet koptuktan sonra

gerçekleşecek bir takım manzaralara ve pişmanlıklara kısaca değinildikten sonra dünyada iken tebliğe uymanın sonucu olan cennet ve birtakım cennet nimetlerine, tebliğe uymamanın sonucu cehennem ehli olanların bedbahtlığına işaret edilmektedir. Bu bölümde İslamın üç temel esasından olan ahiret hayatı işlenmektedir. Dördüncü bölümden çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Kıyamet sûra ilk üfürüşle ansızın kopacak ve hayat bitecektir.

- Kıyamet koptuğu sırada meydana gelen pişmanlıklar fayda vermeyecektir.

- Sûra ikinci üfürüşle hesap ve amellerin karşılığını görmek için insanlar tekrar diriltilecek ve rablerinin huzurunda toplanacaklardır.

- Hesap hiçbir amelin karşılığı kaybolmadan adil bir şekilde gerçekleşecek ve hesap haktır.

- Cennet ehli cehennemdekiler çok yakınları olsa bile cehennemde çekilen azapları hatırlamayacak şekilde ruhen ve bedenen cennet nimetleriyle bir meşguliyet içerisinde olacaklardır.

- Cennet ehli için cennette istedikleri her nimet olacaktır.

- Cennet ehline verilecek olan en büyük nimet Allah'ın selamıdır.

- Dünyada iken inanmayanlar ahirette şiddetli azaplara çarptırılacaklardır.

- Hesap günü insanın dünyada iken yaptıklarına yardımcı olan organları insanın aleyhine şahitlik edecektir. Böylece kişi dünyadayken yaptıklarını inkar edemeyecektir.

Sûrenin son bölümünü teşkil eden (69-83. ayetler) ise adeta sûrenin bir özeti mahiyetini taşımaktadır. Sûrenin girişinde ilahi kelam. Peygamberliğin ispatı ve Kur'ân'ın amacı bu bölümde de giriş olarak verilmekte, ilahi kudret örneği burada özetlenmekte, ahiret hayatının varlığını yine burada özet olarak görmekteyiz. Ayrıca müşriklerin önceki bölümlerde anlatılan

aciz varlıklara taptıklarını, akıllarını kullanmadıklarını, müminlerle istihzâ ettikleri bu bölümde özetlenerek Yüce Allah'ın her şeyden münezzeh olduğu ve kudretinin sınırının olmadığı açıklanarak sûre son bulmaktadır. Beşinci bölümden çıkan sonuçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Kur'ân bir şiir kitabı, Hz. Peygamberde bir şair değildir. Kur'ân arap şiir ve edebiyatın da en üst safhaya ulaşmış olan şairlere de meydan okuyan Allah'ın kelamı, Hz. Muhammed'de Allah'ın Peygamberidir.

- Kur'ân basireti açık ve kalbi diri olanları uyarmak ve inanmayanlara karşı bir delil olarak indirilmiştir.

- İnsanların yeme, içme, yük taşımada kullandıkları ve daha birçok faydası olan hayvanları yaratması ve bunları insana boyun eğdirmesi Allah'ın gücünün bir başka delilidir.

- Bunca delile rağmen inanmayanlar; Allah dışında, kendilerine bir faydası olmayan hatta kendilerine muhtaç olan batıl ilah edinmektedirler.

- Göklerin ve yerin yaratıcısı, insanı yoktan var eden Allah (c.c.) insanı tekrar yaratmaya kadirdir.

- Allah (c.c.) bir şey dilediği zaman hemen oluverir.

- Dönüş her şeyin egemenliği elinde olan Allah'a olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

AKDEMİR, Hikmet, ***Belâgat Terimleri Ansiklopedisi***, Nil Yay., İzmir 1999.

ALBAYRAK, Halis, ***Tefsir Usulü***, Şule Yayınları, İstanbul, 2009.

el-ÂLÛSÎ, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî, ***Rûhu'l-Me'ânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-'Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî,*** Daru'l-Fikr, Beyrut, 1997.

AREFE, Abdulazîz, ***Min Belâgati'n-Nazmi'l-Arabiyye***, y.y., Kahire, 1982.

el-BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, ***el-Câmi'u'l-Musannef fî Beyâni Şu'abi'l-Îmân,*** Mektebetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad, 2003.

BOLELLİ, Nusrettin, ***Belâgat***, İFAV. Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2011.

BULUT, Ali, ***Belâgat Me'âni, Beyân, Bedi***', İFAV. Yayınları, İstanbul, 2017.

el-CARİM, Ali – Emin, Mustafa, ***el-Belâgatü'l-Vâdıha***, Mısır, 1959.

CERAHOĞLU, İsmail, ***Tefsir Tarihi,*** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

---------- ***Tefsir Usulü***, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011.

CEVHERÎ, Ebû Nasr İsmail b. Hammad, ***Tâcü'l-Lüğati ve Sıhâhi'l-Arabiyye,*** Mısır., ts.

ÇETİNER, Bedreddin, ***Esbâb-ı Nüzûl***, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2016.

CÜRCANÎ, Seyyid Şerif, ***Kitâbu't-Ta'rîfât,*** Beyrut, 1988.

ed-DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fâdl***, Sünen-i Dârimî,*** Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.

DEĞÂMİN, Ziyad Halil Muhammed, ***Menheciyyetu'l-Bahs fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î li'l-Kur'âni'l-Kerim,*** Ürdün, 1995.

DEMİRCİ, Muhsin***, Konulu Tefsire Giriş***, İFAV Yayınları, İstanbul, 2013.

Ebû DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî***, Sünen-i Ebî Dâvûd,*** (Kütüb-i Sitte ve ve Şuruhuha içinde), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

EBÜSSUÛD, Muhammed b. Muhyiddin Muhammed b. Muslihuddin Mustafa İmadüddin El-İmâdî***, İrşâdü'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm***, Beyrut, 2010.

EREN, Cüneyt, ***Konulu Tefsir Metodu***, İstanbul,2000.

FERMÂVÎ, Abdul-Hay, ***el-Bidâye fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î***, y.y., Kahire, 1977.

FETHULLAH SAÎD, Abdü's-Settar, ***el-Medhâl ile't-Tefsiri'l-Mevdû'î***, Kahire, 1986.

GÜNGÖR, Mevlüt, Tefsirde Konulu Tefsir Metodu, ***İslami Araştırmalar***, Cilt: 2, Sayı: 7, Ankara, 1988.

GÜVEN, Şahin, ***Çağdaş Tefsir Araştırmalarında Konulu Tefsir Metodu***, İstanbul, 2001.

---------- ***Konulu Tefsir Metodu***, Düşün Yayınları, İstanbul, 2012.

---------- ***Erdemli Toplumun İnşası Hucurât Sûresi Tefsiri***, İFAV. Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2017.

el-HAŞİMİ**,** Ahmed b. İbrâhîm b. Mustafâ es-Seyyid***, Cevâhirü'l-Belağâ fi'l-Meânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî,*** Beyrut, ts.

HİCÂZÎ, Muhammed Mahmud, ***el-Vahdetü'l-Mevdû'îyye fil-Kur'âni'l-Kerim***, Kahire, 1970.

---------- ***Furkan Tefsiri***, (trc. Mehmet Keskin), İlim Yayınları, İstanbul, 1996.

el-HÛLÎ Emin, ***Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Meteod***, (terc. Mevlüt Güngör), İstanbul, 1995.

İBN ÂŞÛR, Muhammed Tahir, ***et-Tahrîr ve't-Tenvîr***, Daru't-Tunusiyye, Tunus, 1984.

İBN ATİYYE, el-Endülüsî***, el-Muharrerü'l-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Azîz***, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

İBN HANBEL, Ahmed, ***Müsned***, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.

İBN HİBBÂN, Ebu Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî, ***Sahih'û İbn Hibbân***, Thk: Halil b. Me'mun Şiha, Daru'l-Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 2004.

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdülmelik ***es-Sîretu'n-Nebeviyye***, tahkik: Mustafa es-Saka, İbrahim el-İbyari ve Abdu'l-Hafiz Şelebi, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-Arabi, (Üçüncü baskı), Beyrut, 1971.

İBN KESÎR, Ebu'l Fadl İsmail, ***Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm***, tahkik: Dr. Muhammed İbrahim el-Benna, Muhammed Ahmed Aşur, Abdu'l-Aziz Guneym, Kahraman yayınları, İstanbul, 1985.

İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî, ***Lisânü'l-Arab***, 1. Baskı, Daru's-Sadr, Beyrut, 1967.

el-İSFEHÂNÎ, Ebu'l Kasım el-Hüseyn b. Muhammed er-Râgıb, ***el-Müfredât li-Elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim***, Daru'ş-Şamiye, Beyrut, 2009.

KARAKIŞ, Mahmut, ***Yasin Suresiyle İlgili Rivayetler ve Değerlendirmesi,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012.

KARAMAN, Hayrettin, ÇAĞRICI Mustafa, DÖNMEZ İbrahim Kafi, GÜMÜŞ Sadrettin, ***Kur'ân Yolu Meal ve Tefsiri***, DİB. Yayınları, Ankara, 2007.

el-KAZVÎNÎ, Celâluddîn Muhamed b. Abdurrahman el-Hatîb, ***el-İdâh fi Ulumi'l Belâğa*** (thk. Abdulhamid Hindavi) Muessesetu'l-Muhtar, 2. baskı, Kahire, 2001.

el-KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, ***el-Câmî li-Ahkâmi'l-Kur'ân***, er-Risâle, Beyrut, 2006.

EL-MEYDÂNÎ, Abdurrahman b. Hasan bin Merzuk b.Urabî bin Ğuneym el-Habenneke, ***el-Belâğatu'l-Arabiyye Usulüha ve Ulümuha ve Funünuha***, Dımeşk, 1996.

MÜRSÎ, Seyyid, İbrahim el-Beyûmî***, Menâhicu't-Tefsir Beyne'l-Kadîm ve'l-Hadîs***, Kahire, ts.

MÜSLİM**,** Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî***, el-Câmi'u's-Sâhîh*** Kahire, 1991.

MÜSLİM, Mustafa, ***Kur'ân Çalısmalarında Yöntem***, (Çev: Salih Özer), Fecr Yayınevi, Ankara, 1998.

---------- ***Mebâhis fi't-Tefsiri'l-Mevdû'î,*** Daru'l-Kalem, Dımeşk, 1997.

NESÂÎ, Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan Ebû Abdurrahmân, ***Sünen-i Nesâî***, , Riyâd, 2010.

en-NÎSÂBÛRÎ, Nizâmüddin, ***Garâibü'l-Kur'ân ve Ragâibü'l-Furkân***, Dâru'l-Kütübi'l-ilmiyye, Beyrût 1996.

er-RAZÎ**,** Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn et-Taberistânî***, et-Tefsîru'l-Kebîr,*** Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Dımeşk, 1981.

es- SABÛNÎ, Muhammed Ali, ***Safvetü't-Tefâsîr,*** Daru'l-Fikr, Beyrut, 2001.

SARAÇ, M. A. Yekta, ***Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat***, Gökkubbe Yayınları, 12. baskı, İstanbul, 2014.

SERİNSU, Ahmet Nedim, ***Kur'ân-ı Kerim'in Anlaşılmasında Esbâb-ı Nüzûl'ün Rolü***, Şule Yayınları, İstanbul, 1994.

es-SÜYÛTÎ, Celaluddin Abdurrahman ibn Ebi Bekr, ***Lübâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nüzûl*** (Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim Tefsiru'l-Celaleyn hamişinde), el-Mektebetu't-Ticariyye el-Kubra, Kahire, ts.

et-TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, ***Câmi'u'l-Beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân***, Daru'l-Hicr, Kahire, 2001.

TÂYÂLİSÎ, Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârûd, ***Müsned-ü Ebî Dâvûd et-Tâyâlisî***, Thk: Muhammed b. Ebdu'l-Muhsîn et-Türkî, Daru'l-Hicr, 1. Baskı, Cidde, 1999.

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, ***Sünenü't-Tirmizî,*** Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

UMARÎ, Ahmed Cemâl, ***Dirâsât fi't-Tefsiri'l-Mevdû'i lil-Kısasi'l-Kur'ân'î***, Kahire, 1986.

UZUNOĞLU, Cüneyt Eren, ***Arap Edebiyatında Edebi Sanatlar Belâğat***, İzmir, 2006.

YILDIRIM, Celal, ***İlmin Işığında Asrın Kur'ân Tefsiri***, Anadolu Yayınları, İzmir, 1991.

ez-ZAMAHŞERÎ, Carullah Ebi Kasım Mahmud bin Umer, ***el-Keşşâf an Hakaiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîli fi Vücûhi't-Te'vîl***, Riyad, 1998.

ez-ZEBÎDÎ, Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Abdirrezzâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî, ***Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs,*** Bingazi, 1966.

ez-ZEHEBÎ, Muhammed Hüseyin***, et-Tefsir ve'l Müfessirün,*** Mısır, 1976.

ZERKÂNÎ, Muhammed Abdulâzîm, ***Menâhilü'l-İrfan fî Ulûmi'l-Kur'ân***, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.

ez-ZERKEŞÎ, Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed, ***el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân,*** (tahk. Muhammed Ebu'l İbrahim), Mektebet'u Dari't-Turas, Kahire, 1972.

ez-ZÜHAYLÎ, Vehbe, ***et-Tefsirü'l-Münîr***, Daru'l-Fikr, 10. Baskı, Dımeşk, 2009.

ÖZET

Tezimizin temel amacı nübüvvetin Mekke döneminde inen surelerinden olup, Kur'ân'daki sıralamaya göre 36. sûre de yer alan Yâ-Sîn sûresinin sûre eksenli konulu tefsir metoduna göre bir örneğini sunmaktır.

Çalışmamızda konulu tefsir metoduyla sûre incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir. Çalışmamızın giriş bölümünde; Tefsir, tefsir çeşitleri, konulu tefsir, konulu tefsirin kısımları ve yöntemi hakkında çok detayına inmeden bilgi verilmiştir. Daha sonra sûre eksenli konulu tefsire dair bir eser incelemesi yapılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümde; Sûre ile ilgili tanıtım yapılıp sûrenin diğer isimlerini, sûrenin indiği dönemi, sûrenin faziletine dair birkaç rivayeti aktardıktan sonra Yâ-Sîn sûresinin kendisinden önceki ve sonraki sûreler ile olan bağlantısını kurduk.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise sûredeki dikkat çekici kelimeleri, edebi sanatları ve ayetlerin iniş sebeplerini aktardıktan sonra sûre temel konuları açısından tahlil (tefsir) edilmeye çalışılmıştır.

Sûrede; Allah (c.c.), Peygamberi ve Kur'ân'ı yalanlayan Mekkeli müşriklere Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu ve Kur'ân'ı ona indirdiğini bildirdikten sonra, inatçı müşriklere tarihte yaşanmış ve kendi hallerine benzer bir kavmi ve sonlarını bildirmektedir. Sûre de devamla ilahi kudrete işaret edilip düşünceleri harekete geçiren yeryüzü ve gökyüzü ile ilgili birtakım deliller sıralanmaktadır. Sonra inkârcıların ve inananların ahreitte ki durumları bildirilmektedir. Son olarak sûre özet bir anlatımla son bulmaktadır.

Yâ-Sîn sûresinin başlıca konularını; uluhiyyet, nübüvvet, tarihsel kıssa, ilahi kudretin örneklerle delillendirilmesi, kıyamet, haşr ve ahiret hayatı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yâ-Sîn, Sûre, Konulu Tefsir, Ashâbu'l-Karye.

ABSTRACT

The main purpose of this thesis is, presenting a sample of Surah Yasin –one of the surahs sent in Mekka age and that is the 36. Surah in order- as commentary method in the subject of surah axis.

In this study, it is tried to analyze Surah Yasin in the method of subject commentary. The subject consists of an introduction and two parts. Then, a study that subject of the Surah's pivotal was examined.

In the introduction part, superficial information about; commentary, commentary varieties, commentary in subject, parts of the commentary in subject and the method is given to the analyst as a preliminary information.

In the first part of this study; we presented the introduction of the surah and we gave some information about; the other names of the surah, the time when the surah was received, a few rumors about the virtues of the surah and the relations between the Yasin surah and the previous- the following surahs. In the second part of our study; it is tried to analyze in the main subject of thesurah, after presenting; the striking words, literary arts and sending reasons of the surah.

In the Surah Allah (c.c.); after informing the polytheists form Mekka –denying the Prophetess and the Koran- about a peoples –denied as they do- and the end of them; tells orderly the evidences about the word and the sky that prompts the thoughts. Then ends the Surah by informing about the statuses of the godlesses and believing people in the afterdeath.

The main subjects of Surah Yasin consists of; godhead, prophethood, historical story, proving the Divine Power in examples, Doomsday, resurrection and afterdeath.

Key Words: Yasin, Surah, Commentary in Subject, Ashabel Karyeh.